

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE**

Cu titlu de manuscris

CZU:

355.02:323(478)(043.3)

MANOLACHE CONSTANTIN

**POLITICA DE CONSTRUCȚIE MILITARĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA:
REPERE TEORETICO-METODOLOGICE ȘI VALENȚE PRACTICE**

Specialitatea: 561.01 –

teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice

Referatul științific al tezei de doctor habilitat în științe politice

(în baza lucrărilor publicate)

Chișinău – 2016

REFERATUL ȘTIINȚIFIC

Referatul științific al tezei de doctor habilitat în științe politice (în baza lucrărilor publicate) a fost elaborat în cadrul Centrului de Cercetări Politice și Relații Internaționale al Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei.

Consultanți științifici:

Rusnac Gheorghe, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, academician. Teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice.

Juc Victor, doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător. Teoria și metodologia relațiilor internaționale și a diplomației.

Referenți oficiali:

1. **Solomon Constantin**, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar;
2. **Eșanu Constantin**, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar;
3. **Moștoflei Constantin**, doctor în științe militare, profesor universitar, România.

Componența Consiliului Științific Specializat:

1. **Roșca Alexandru**, doctor habilitat în filosofie, academician, **președinte**;
2. **Varzari Pantelimon**, doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător, **secretar științific**;
3. **Saca Victor**, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar;
4. **Moraru Victor**, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar;
5. **Cușnir Valeriu**, doctor habilitat în drept, profesor universitar;
6. **Dragnev Demir**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, membru-corespondent;
7. **Giurcă Ion**, doctor în științe militare, profesor universitar, România;
8. **Tănase Mircea**, doctor în științe militare, lector universitar, România.

Susținerea referatului științific al tezei de doctor habilitat va avea loc la 15 aprilie 2016, ora 14.00, în ședința Consiliului Științific Specializat DH 18.561.01-01 în cadrul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al AȘM (mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 1, Sala Mică).

Referatul științific poate fi consultat la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, la Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” a AȘM și la pagina web a CNAA (www.cnaa.md).

Referatul științific a fost expediat la 14 martie 2016.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat,

doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător

Consultanți științifici,

doctor habilitat în istorie, academician

doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător

Autor,

doctor în științe politice, conferențiar universitar

Varzari Pantelimon

Rusnac Gheorghe

Juc Victor

Manolache Constantin

CUPRINS

INTRODUCERE.....	4
1. ASPECTE ISTORIOGRAFICE ȘI ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE ALE POLITICII DE CONSTRUCȚIE MILITARĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	13
1.1. Politica de construcție militară în Republica Moldova: studiu istoriografic	13
1.2. Repere teoretico-metodologice de investigație a politicii de construcție militară în Republica Moldova	18
2. ASPECTE ISTORICE ALE CONSTRUCȚIEI MILITARE NAȚIONALE	22
2.1. Continuitate și discontinuitate în evoluția construcției militare: de la geto-daci pînă la sfîrșitul perioadei sovietice	22
2.2. Oportunități și constrîngerii în edificarea instituțional-juridică a fundamentelor politicii de construcție militară în contextul constituirii statului independent Republica Moldova.....	26
3. ESENȚA ȘI STRUCTURA ORGANISMULUI MILITAR AL REPUBLICII MOLDOVA	31
3.1. Aspecte conceptual-teoretice ale instituției organismului militar	31
3.2. Structura instituțională a organismului militar al Republicii Moldova	36
4. OPORTUNITĂȚI DE SECURITATE NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL EXTINDERII PROVOCĂRILOR INTERNE ȘI EXTERNE	42
4.1. Securitatea militară - element edificator al securității naționale	42
4.2. Relația militar - nonmilitar în domeniul securității naționale a Republicii Moldova	48
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	53
BIBLIOGRAFIE.....	57
LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE ȘI METODICO-DIDACTICE PUBLICATE LA TEMA TEZEI DE DOCTOR HABILITAT (ÎN BAZA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE) ..	63
ADNOTĂRI (în română, engleză și rusă)	66
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	69
CV-ul AUTORULUI	69

INTRODUCERE

Actualitatea temei. Republica Moldova traversează o perioadă relativ complicată în istoria sa, provenită din nivelul ridicat de insecuritate în interior și din exterior. Problemele interne sunt determinate de amplificarea unor acțiuni cu tentă secesionistă și de gradul înalt de neîncredere față de instituțiile puterii de stat, capacitatea lor redusă de funcționalitate având impact negativ asupra autorității statului. Problemele externe sunt consecință a agravării situației în arealul geopolitic est-european în urma evenimentelor din Ucraina, devenit arenă a intereselor unor actori majori, gradul de complexitate fiind aprofundat esențial de lipsa de progrese în identificarea soluțiilor conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova. Alte amenințări și riscuri țin de fluxul de refugiați și de terorismul internațional, mai ales că Republica Moldova a fost inclusă în lista unor state inamice de către formațiunea care actualmente reprezintă principalul pericol la adresa securității globale. Este cert că devine imperios necesar de a moderniza prin reforme democratice instituțiile de stat, inclusiv cele ce țin de domeniul securității și apărării naționale, sector care a atras atenție din partea autorităților, experților și a opiniei publice numai după începutul conflictului din Ucraina, dat fiind că se considera, absolut incorect, în opinia noastră, că statutul de neutralitate în mod expres asigură securitatea și apărarea națională.

Necesitatea de modernizare, în conformitate cu bunele practici și exigențe ale organismului militar, ca parte componentă a statului este determinată de faptul că Republica Moldova a moștenit de la Uniunea Sovietică efective și structuri de forță dislocate pe teritoriul său național, care, fiind trecute sub jurisdicția sa, au fost adaptate la realitățile noi și integrate în cadrul sistemului politic în proces de formare. Problema consta nu doar în schimbarea titulaturii, obiectivelor, funcțiilor și activității lor, ci și în transformarea prin adoptarea setului nou de valori. Însă construcția militară în Republica Moldova, abordată ca sistem complex și multilateral, capabil să soluționeze în mod eficient multiplele probleme, se produce lent, neunivoc și contradictoriu, organismul militar având un caracter situațional și într-o anumită măsură accidental. Componentele organismului militar își desfășoară activitatea în lipsa coordonării necesare la nivel de stat, înregistrează multe aspecte substanțial depășite de management, logistică și pregătire a cadrelor, fiind omniprezentă atitudinea îngust departamentală și subiectivă de structurare.

Legislația Republicii Moldova nu prevede o conducere unitară a sistemului de securitate și apărare, fapt care alimentează serios neconcordanța politicilor și concurența neloială între diferite instituții privind resursele și obiectivele. Nu pot fi trecute cu vederea nici erorile de calcul, având sorginte în lipsa experienței, dar și a voinței politice, ordine care a agravat problemele complicate. Ignorarea sau diminuarea semnificației și necesității reformelor complexe în domeniul securității și apărării naționale conduce în mod inevitabil la aprofundarea disfuncționalității structurilor de

resort, avînd drept consecință tensionarea raporturilor pe coordonata civil-militară, cu unele efecte sociale dificil de estimat. Lipsa de reforme modernizatoare poate amplifica pericolele din exterior, dat fiind că sistemul de securitate și apărare nu face față exigențelor contemporane pe motiv că este slab organizat și suferă la capitelele ce țin de eficiență și dotare. În asemenea condiții precare, tendințele secesioniste nu pot să nu se amplifice, sporind esențial gradul de insecuritate.

Așadar, actualitatea și importanța subiectelor abordate este determinată de necesitatea de a supune analizei multitudinea de probleme ce vizează construcția militară în Republica Moldova în vederea obținerii unui grad cât mai înalt de cunoaștere, explicare și înțelegere a sectorului național de securitate și apărare pentru a identifica soluții de modernizare prin reforme structural-sistemice și de caracter democratic. Însă instabilitatea politică internă a transferat accentele pe alte aspecte, fapt care nu poate să nu constituie teren favorabil pentru diferite grupări separatiste, susținute din interior și, în special, din exterior. N-a salvat situația nici procesul de elaborare a unei redacții noi a strategiei securității naționale, act de politici perfectat în spiritul departamentalist-ministerial, cu implicarea de vitrină a sectorului asociativ și mediului universitar-academic, continuîndu-se în fapt practicile precedente. Considerăm că problema construcției militare, indiferent de evoluția politică trebuie să fie prioritară, deoarece vizează existența statului și a societății în ansamblu și în parte. Construcția militară în Republica Moldova trebuie reclădită ca proces și ca edificiu, în caz contrar capacitatea de funcționalitate instituțional-statală riscă să rămînă una arhaică, lipsită de eficiență și costisitoare în aspect financiar-bugetar. În această ordine de supoziții, problemele pe care le-am abordat în lucrările științifice se disting prin actualitate aplicativă și teoretico-metodologică din cauza că a fost elaborat și prezentat suportul conceptual-teoretic pentru realizarea proceselor de reformă în vederea modernizării și a democratizării sistemului național de securitate și apărare. Oportunitatea reconfigurării construcției militare în Republica Moldova este determinată de factori interni (precaritatea funcționalității instituționale, elaborarea cadrului juridic racordat la exigențele modernizării, identificarea soluțiilor conflictului din raioanele de est, prevenirea tentativelor de a submina suveranitatea și integritatea teritorială) și externi (redimensionarea modelului arhitecturii de securitate est-europeană, aprofundarea parteneriatelor cu instituțiile de cooperare pe coordonata de securitate și apărare, proliferarea pericolelor la adresa securității Republicii Moldova).

Descrierea situației în domeniul cercetării construcției militare în Republica Moldova și identificarea problemelor supuse cercetării.

Construcția militară în Republica Moldova a demarat după proclamarea suveranității de stat și s-a extins pe măsura necesității de a elabora cadrul normativ și a instituționaliza formațiuni abilitate cu atribuții în domeniul asigurării securității și apărării naționale. În paralel, se producea cercetarea și evaluarea științifică a obiectivelor, structurii și funcționalității autorităților de resort,

în calitate de suport funcțional de referință aflându-se necesitățile naționale de securitate și apărare, pliate pe standarde și exigențe europene și euroatlantice.

Aspectele ce țin de securitate și apărare se află în strânsă conexiune, însă am determinat că numeric și calitativ prevalează elaborările științifice consacrate problemelor de securitate, pe când cele care vizează nemijlocit apărarea națională sunt cu mult mai puține. Explicăm această stare a lucrurilor prin caracterul în mare parte închis al sectorului de apărare și accesibilitatea redusă a informației, ancorarea apărării naționale pe neutralitate, prezentată în mare parte ca suport imuabil, și numărul mic de cadre științifice și analitice care manifestă interes față de acest subiect, mai ales, din rîndul civililor. Vom sublinia, referindu-ne la cercetările de securitate, predominarea aspectelor externe în raport cu factorii interni, adică reliefaarea impactului amenințărilor și riscurilor globale, regionale și, mai ales, subregionale asupra securității naționale a Republicii Moldova, solicitîndu-se elaborarea politicilor și implementarea acțiunilor pentru modernizarea sistemului național de securitate și apărare. Însă, în ultimul timp, constatăm mărirea interesului științific față de aspectele interne ale securității, mai ales, în contextul inițiativei prezidențiale și activității grupurilor de lucru în vederea elaborării unei redacții noi a strategiei de securitate națională, deși ar trebui de început cu o concepție a securității naționale. Luînd ca bază estimările expuse, vom evidenția monografiile lui V. Ciobanu [1], N. Albu [2], V. Varzari [3] și V. Juc [4], precum și culegerile tematice de studii și eseuri [5], [6], [7].

Problemele principale înaintate spre cercetare cu titlu de ipoteze de lucru sunt următoarele:

1. construcția militară reprezintă o componentă sectorială integrantă a politicii de stat, a început odată cu proclamarea suveranității de stat și s-a desfășurat în paralel cu edificarea sistemului politic din Republica Moldova, avînd ca suport experiența istorică, realitățile politice și aspirațiile către democratizare;
2. organismul militar al statului a fost creat prin transformarea structurilor din perioada sovietică și adaptarea lor la procesele instituționale în edificare, moștenind și transferînd în mediul nou unele tradiții perimate, care au fost complementate de lipsa experienței profesionale și a voinței politice;
3. securitatea națională reprezintă prin caracterul său un fenomen complex, incluzînd dimensiunile militară și nonmilitară, abordate pe coordonata intern-extern, alcătuiind suportul funcțional pentru formarea și activitatea unei structuri eterogene a sistemului național de securitate și apărare;
4. cercetările științifice în domeniul securității și apărării pornesc de la statutul constituțional de neutralitate, iar documentele implementate de Republica Moldova, Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului cu Organizația Nord-Atlantică și Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, nu aduc atingere acestui statut, dar în condițiile că nu este garantat internațional se impune fortificarea organismului militar (pentru asigurarea securității și apărării).

Scopul și obiectivele investigațiilor. Scopul urmărit constă în cercetarea procesului de fundamentare conceptual-teoretică și de evoluție a construcției militare în Republica Moldova în vederea determinării și evaluării gradului de funcționalitate a politicii de stat în sistemul securității și apărării naționale. Atingerea scopului propus solicită valorificarea următoarelor obiective:

1. efectuarea analizei istoriografice a unor lucrări de referință la temă pentru determinarea gradului de elucidare a subiectelor abordate în literatura de specialitate;
2. stabilirea cadrului politico-juridic, abordărilor conceptuale și reperelor teoretico-metodologice de realizare a investigațiilor sistemului național de securitate și apărare;
3. prezentarea în aspect istoric, prin aplicarea principiilor continuității și discontinuității, a cadrului dinamic al devenirii organismului militar și a activităților privind asigurarea securității, apărării și ordinii publice;
4. analiza cadrului legislativ-normativ de instituționalizare și funcționalitate a structurilor abilitate cu atribuții în domeniul securității și apărării naționale;
5. analiza obiectivelor, funcțiilor și activității, semnamentelor, tipurilor și structurii organismului militar al statului ca sistem, evidențiind generalul și particularul;
6. reliefația atribuțiilor în sfera securității și apărării naționale ale autorităților politice, autorităților abilitate cu atribuții strategice și operativ-strategice, urmărind propunerea unor soluții de sporire a eficienței funcționale;
7. definirea caracterului și a conținutului politicii militare a Republicii Moldova, în context fiind elucidate prevederile actelor legislativ-normative în domeniul dat și pericolele de factură militară la adresa securității naționale;
8. determinarea interconexiunii dintre componentele militare și ecologice ale securității naționale prin definirea politicii militaro-ecologice și reliefația activităților ecologice în Armata Națională.

Metodologia investigațiilor științifice. Cercetările au fost realizate în baza metodologiei fondate pe conexiunea „element-sistem”. Organismul militar este format din instituții, ca părți ale întregului, structurile și sistemul se află în relație de interdependență și se condiționează reciproc. Organismul militar este o instituție a unui stat concret, cu obiectivele definite, în calitate de element formator de sistem figurând forțele armate, dar incluzând și alte structuri legitimate.

În procesul de cercetare au fost aplicate mai multe principii (continuității și discontinuității, istorismului, compatibilității), abordări (politologică, sistemică, acțional-sistemică, substanțială) și metode general-științifice, particular-științifice și speciale (instituțională, istoriografică, analiza structural-funcțională, inducția și deducția, teoriei organizațiilor formale, cvalimetrice, analiza de conținut a documentelor, analiza evenimentelor, istorico-militară, sociologico-militară, operativ-tactice, tehnico-militară, militar-strategică, pedagogico-militară, economico-militară). Aplicarea

spectrului extins de principii, abordări și metode a fost determinată de complexitatea domeniului și de necesitatea de a întregi maximal posibil tabloul investigațiilor.

Noutatea și originalitatea științifică a investigațiilor desfășurate și a rezultatelor obținute se exprimă prin realizarea unei cercetări complexe, axate pe un suport conceptual-teoretic adecvat și cu valențe aplicative fezabile, a construcției militare în Republica Moldova, fapt care a asigurat fundamentarea unei direcții științifice noi în cadrul științelor politice. Caracterul inovator constă în abordarea interdisciplinară în plan metodologic și polivalentă sub aspect structural-funcțional a politicii construcției militare în Republica Moldova, elucidată diacronic și preponderent sincron, prin aplicarea principiului continuității și discontinuității. Noutatea științifico-practică se exprimă prin elaborarea (împreună cu V. Juc) a curriculum-ului la disciplina *Politologia militară*, predată la Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” atât la ciclul I, cât și la ciclul II, fiind preconizată recent și la ciclul III, realizare care se include și în subcapitolul ce ține de valoarea aplicativă. În particular, noutatea și originalitatea științifică au fost asigurate de următoarele:

1. a fost fundamentată și argumentată aplicabilitatea sintagmei „organism militar” ca instituție a statului, ca un sistem alcătuit dintr-o totalitate de elemente abilitate cu atribuții de asigurare a securității și apărării naționale;
2. a fost fundamentată și concretizată conexiunea dintre componentele militară și nonmilitară ale securității, ultima fiind exemplificată prin dimensiunea ecologică, exprimată, la rîndul ei, prin reliefaarea oportunității activităților de acest gen în cadrul Armatei Naționale;
3. au fost supuse analizei instituționalizarea, evoluția, obiectivele și funcționalitatea organismului militar al statului și atribuțiile autorităților abilitate cu asigurarea securității și apărării naționale, fiind determinate constrîngerile normative și disfuncționalitățile structurale;
4. a fost elaborat și aprobat un model euristic nou de cercetare a organismului militar, abordat în calitate de instituție socială specifică, în cadrul căreia sunt prezente relații de caracter organizat și de element al mecanismului de stat, dotat cu atribuții ale puterii militare și mijloace tehnico-materiale speciale.

Rezultatele principal noi obținute în urma realizării cercetărilor au contribuit la fondarea unei direcții științifice calitativ noi în cadrul științelor politice din Republica Moldova – **politica construcției militare în Republica Moldova**, avînd în calitate de suport analiza politicii de stat și a organismului militar abordat ca parte a sistemului politic, ca sistem și ca totalitate a elementelor formatoare ale structurii ca rezultat al funcționării. Cercetările efectuate prin unitatea conceptelor „construcție militară” și „construcție de stat”, reliefate în cadrul instituțiilor și proceselor politice, au condus la dezvoltarea fundamentelor conceptual-teoretice ale politologiei militare și la definirea reperelor aplicative în vederea modernizării sistemului național de securitate și apărare.

Semnificația teoretică rezidă în elaborarea și prezentarea unui cadru conceptual-teoretic și metodologic complex, de caracter interdisciplinar și multidisciplinar de cercetare a construcției militare în Republica Moldova tratată ca politică de stat în sectorul securității și apărării naționale. În particular, importanța teoretică s-a exprimat prin următoarele:

1. au fost elaborate definiții de sinteză ale conceptelor „organism militar”, „formațiune militară” și „politică militaro-ecologică”;
2. a fost elaborat cadrul teoretico–metodologic de investigație a organismului militar al statului în baza conexiunii „sistem-element”;
3. au fost dezvoltate și concretizate ideile privind particularitățile construcției militare în diferite perioade istorice ale Republicii Moldova;
4. au fost reliefate necesitățile și oportunitățile de securitate și apărare ale Republicii Moldova în contextul interdependenței dintre construcția de stat și construcția militară.

Valoarea aplicativă a investigațiilor constă în elaborarea și prezentarea rezultatelor de importanță deosebită care pot fi folosite pentru elaborarea politicilor de stat în domeniul securității și apărării, exprimată în formă de legi, concepții, strategii și alte acte normative de caracter general sau sectorial. Aplicabilitatea rezultatelor cu valențe fezabile se exprimă prin următoarele:

1. asigură autoritățile cu demnități publice, funcționarii publici cu rezultate relevante în domeniul construcției militare, mai ales în contextul că am participat la activitatea unor grupuri de lucru ministeriale, cum ar fi pentru elaborarea Legii cu privire la apărarea națională, adoptată la 25 iulie 2003 și a Strategiei naționale militare, existentă în formă de proiecte;
2. oferă cadrelor științifice universitar-academice și experților în domeniul securității și apărării suportul conceptual și teoretico-metodologic indispensabil pentru aprofundarea și extinderea cercetărilor privind construcția militară, rezultatele fiind relevante mai ales pentru personalul de cadre didactice și studenți de la Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”;
3. contribuie la familiarizarea opiniei publice cu cercetări competente în problemele cu privire la construcția militară, elucidate în contextul oportunității de reformă democratică a sectorului de securitate și apărare, inclusiv prin sporirea prezenței societății civile în cadrul structurilor ce fac parte din organismul militar al statului și a gradului de control democratic civil asupra acestor instituții;
4. deschide perspective noi pentru pregătirea cadrelor de înaltă calificare la profilurile Politologie, Relații internaționale, Informații și securitate națională, a căror necesitate este stringentă pentru dezvoltarea învățământului militar și consolidarea dimensiunii umane în activitatea instituțiilor din cadrul organismului militar.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere sunt:

1. Considerentele că în arealul geopolitic est-european au funcționat mai multe genuri de structuri abilitate cu prerogativele asigurării securității, apărării și ordinii publice, iar caracterul, obiectivele și activitatea lor fiind determinate de statutul formațiunilor statale sau al unităților administrative, problema „așezării țării” cu frecvență rămânând una actuală.
2. Raționamentul că politica construcției militare este o parte componentă a politicii de stat, fiind în raport de parte față de întreg, a evoluat în funcție de necesitățile construcției de stat, determinate de aspirațiile către o reformă democratică și de racordare la standardele europene și euroatlantice, la care se făcea deseori apel, gradul de implementare aflându-se sub așteptări.
3. Organismul militar fiind obiect al acțiunii politicii construcției militare în Republica Moldova, a fost instituționalizat în contextul construcției noului stat suveran și independent prin transferarea și adaptarea structurilor din perioada sovietică la realitățile noi, dar și prin formarea unor autorități, a căror funcționalitate nu a fost prevăzută în trecut.
4. Metodologia fondată pe conexiunea „sistem-element”, cu aplicarea unui set extins de principii, abordări și metode de investigație, a asigurat cercetarea științifică a organismului militar al statului ca sistem integru și ca sistem format din elemente structurate și ordonate ierarhic în baza relațiilor funcționale.
5. Considerentele că structura complexă a autorităților abilitate cu atribuții în domeniul securității și apărării naționale se caracterizează printr-o eficiență destul de redusă, determinată de curențe în coordonarea activităților, predominarea spiritului departamentalist sau dublarea funcțiilor, soldate și cu cheltuieli bugetare nejustificate.
6. Raționamentul că riscurile și amenințările la adresa securității naționale a Republicii Moldova se extind prin diversificare, solicitând modernizarea conceptuală, politico-juridică și structural-funcțională a autorităților specializate în domeniu, dar și inițierea dezbaterilor publice cu privire la mecanismul politico-juridic de asigurare a securității și apărării naționale;
7. Conceptul de securitate a devenit unul multidimensional, încorporând mai multe componente ce se află în interconexiune și interdependență, inclusiv pe coordonata militaro-ecologică, dată fiind oportunitatea protecției mediului înconjurător în contextul acțiunilor militare desfășurate în cadrul Armatei Naționale.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetărilor exprimate prin concluzii și recomandări au fost implementate în Legea cu privire la apărarea națională nr. 345-XV din 25 iulie 2003 și în proiectele strategiei naționale militare. Am participat la pregătirea cadrelor de ofițeri și militarilor în termen prin elaborarea și editarea unor documente, precum: Regulamentul serviciului interior, Regulamentul serviciului în garnizoană și de gardă, Regulamentul instrucției de front, Regulamentul disciplinei militare, Regulamentul cu privire la expertiza medico-militară

în Forțele Armate ale Republicii Moldova, Regulamentul activității de stat major a Forțelor Armate ale Republicii Moldova în operație (acțiuni) de luptă, Regulamentul pregătirii operative (operativ-tactice) în Armata Națională, Regulamentul cu privire la portul uniformii militare, Manualul sergentului, Regulamentul de luptă a trupelor de apărare a spațiului aerian, Curs de pregătire la artilerie.

Vom remarca activitatea de investigație științifică din cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate al Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, dar și în procesele de realizare a proiectelor instituționale, programelor de stat și a proiectelor internaționale în institutele Academiei de Științe a Moldovei – Institutul de Istorie, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” (Institut) și Institutul de Cercetări Juridice și Politice. Menționăm și unele proiecte instituționale realizate în calitate de director - „Enciclopedia Moldovei (2011-2014)” și „Cercetări enciclopedice în contextul edificării societății bazate pe cunoaștere (2015-2018)” și ca executor - „Raporturile dintre stat și societatea civilă în Republica Moldova în contextul realizării reformelor democratice (2011-2014)” și „Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist european (2015-2018)”.

Aprobarea rezultatelor științifice. Investigațiile au fost desfășurate în Centrul Cercetări Politice și Relații Internaționale al Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, referatul științific a fost elaborat și susținut în cadrul Centrului și în ședințele a două Seminare Științifice de Profil. Rezultatele științifice au fost prezentate, discutate și aprobate la 14 foruri științifice naționale și internaționale, dintre care evidențiem 4 rapoarte la ședințele în plen ale conferințelor științifice, inclusiv 2 la manifestări internaționale. În mod practic, rezultatele obținute au fost fundamentate și implementate prin participarea nemijlocită la procesul construcției militare în calitate de ofițer în Armata Națională, exprimată prin elaborarea actelor normative și a regulamentelor de pregătire a cadrelor (ofițeri și plutonieri) și a militarilor în termen.

Lucrările științifice publicate se înscriu în cadrul direcțiilor prioritare de cercetare științifică „Patrimoniul național și dezvoltarea societății”. „Construcția militară” este un subiect ce se înscrie la specialitatea „teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice”, deoarece construcția militară este prin caracter un proces politic, iar Armata Națională, ca segment principal al Forțelor Armate, care, la rândul lor, reprezintă componenta de bază a organismului militar, este o instituție politică a statului, un element al sistemului politic care asigură menținerea puterii de stat, securitatea și apărarea națională.

Publicațiile la tema referatului științific. La tema investigațiilor au fost publicate 43 de lucrări științifice, dintre care 3 monografii, 2 articole de sinteză, 4 articole în reviste de circulație internațională, 5 articole în culegeri internaționale, 15 articole în reviste naționale (4 de categoria

B și 11 de categoria C), 12 articole naționale în culegeri și 2 teze ale comunicărilor în volum total de circa 65.0 c.a. Astfel, în monografia „Organismul militar al Republicii Moldova: construcția militară și securitatea statului” este cercetată construcția militară în Republica Moldova, abordată în plan istoric și în context comparativ cu procesele similare din alte state postsocialiste, în special cu noile state independente. Organismul militar este tratat ca fenomen social, argumentându-se oportunitatea umanizării Forțelor Armate în condițiile reformării prin modernizare în conformitate cu exigențele asigurării securității și apărării. În lucrarea „Securitatea ecologică: aspectul politico-militar” este elucidată interconexiunea și interdependența dintre două componente ale securității – ecologică și politico-militară. Accentul este pus pe dimensiunea politico-militară a securității ecologice, subiect ce se înscrie sub aspectul activităților de mediu exercitate de Armata Națională. În lucrarea „Environmental security of state: (political and military aspect)” sunt analizate aspecte ecologice ale securității de stat în contextul participării instituțiilor militare la soluționarea lor, în special al Armatei Naționale. Ideea magistrală este că Forțele Armatei participă la exercitarea unor activități nemilitare, în particular de factură ecologică, contribuind la implementarea politicilor de mediu în conformitate cu practicile europene și euroatlantice. În capitolul „Securitatea națională” din „Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic” este supusă investigațiilor securitatea națională abordată ca fenomen multidimensional și ca un complex de instituții abilitate cu elaborarea și implementarea politicilor de resort, studiul desfășurat fiind ancorat pe cercetarea activității autorităților de resort și a bazei legislativ-normative, cu predilecție a Strategiei securității naționale, argumentându-se necesitatea elaborării strategiilor sectoriale în domeniu. În articolul „Bazele conceptuale ale reformării organismului militar al Republicii Moldova” din „Gândirea militară românească” este supus analizei procesul de reconceptualizare a construcției militare în Republica Moldova, luându-se act de transformările geopolitice și geostrategice care se produc în arealul est-european, argumentându-se oportunitatea reformării sistemului național de securitate, în general, și reformării Armatei Naționale, în special. Articolul „Geneza organismului militar: dimensiunea conceptuală” din Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice conține cercetarea instituției militare ca element de bază în stat ce se află în proces de tranziție, asigurând existența lui socială.

Volumul și structura referatului științific. Referatul conține Introducere, patru capitole, structurate fiecare în două subcapitole, Concluzii generale și recomandări, finalizând cu Referințe bibliografice. Volumul referatului este de 56 de pagini de text de bază.

Cuvinte cheie: Republica Moldova, construcție militară, organism militar, sector național de securitate și apărare, securitate militară, securitate nonmilitară (ecologică), formațiune militară, sistem, autorități, modernizare politică.

1. ASPECTE ISTORIOGRAFICE ȘI ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE ALE POLITICII DE CONSTRUCȚIE MILITARĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

În acest capitol și-au găsit reflectare două blocuri de probleme- analiza unor lucrări științifice relevante la temă, exercițiu necesar pentru a cunoaște situația în domeniul de cercetare și reperetele teoretico-metodologice de investigație a politicii construcției militare în Republica Moldova, care a fost abordată în aspect interdisciplinar.

1.1. Politica de construcție militară în Republica Moldova: studiu istoriografic

Cercetarea științifică a politicii construcției militare în Republica Moldova, exprimată prin analiza proceselor de formare a cadrului politico-juridic și de edificare structural-instituțională în domeniu, cu predilecție a organismului militar al statului, se află în strânsă conexiune cu elucidarea unor aspecte mai ample, de constituire și evoluție a noului stat independent, Republica Moldova, fiind în raport de particular față de general. Am subliniat că prin dezintegrarea Uniunii Sovietice statul Republica Moldova și cetățenii săi au obținut dreptul de a institui și dezvolta propria politică a construcției militare, inclusiv a crea organismul militar ca atribut indispensabil al suveranității și independenței [8, p.30]. Cercetarea politicii construcției militare în Republica Moldova, în special a organismului militar al statului, abordat ca sistem cu multiple interconexiuni și interdependențe, include mai multe coordonate, solicitând clarificarea unor subiecte, precum problema continuității și discontinuității, fenomen social tipic sau unicat, aplicabilitatea legităților universale în formarea și funcționalitatea organismului militar al Republicii Moldova. Aceste, dar și alte subiecte, trebuie examinate prin aplicarea *principiului istorismului*, care solicită analiza proceselor și fenomenelor din punct de vedere concret-istoric, asigurându-se, în asemenea manieră, cunoașterea, explicarea și înțelegerea multiaspectuală a temei supuse investigațiilor științifice [9, p.20] prin identificarea continuității și discontinuității, abordate în interconexiune.

Am analizat pe larg elaborările în domeniu ale unor cercetători științifici și analiști cu privire la geneza și evoluția organismului militar ca instituție cu pondere deosebită în stat. Lapidar vom puncta că tradiția interacțiunii dintre stat și organismul militar având ca suport războiul a fost pusă de Platon, aserțiunile de acest conținut găsindu-și dezvoltare pe larg, inclusiv în opera lui R. Aron, care susține că războiul este o ciocnire a două tipuri de comportament organizat și deci nu s-a putut produce înainte ca organismele militare să se fi constituit, nefiind posibil fără socializarea armatei [10, p.327]. Au.Comte nu neagă rolul războiului în primele două etape, cele militară și de tranziție, ale evoluției sociale, dar în același timp pune accentul pe examinarea apariției organismului militar în baza factorilor social-economici, supoziție care și-a găsit elucidare și în literatura românească de specialitate: C. Olteanu pune în lumină conexiunea directă dintre geneza organismului militar și nivelul de dezvoltare a comerțului și meșteșugurilor, transporturilor și comunicațiilor [11, p.99-100], în sensurile arhaice ale termenilor, precizăm noi. Subliniem în contextul reliefat de idei că

prima opțiune a captat mult mai mulți exegeți, iar în jumătatea a doua a secolului XX spectrul de factori catalizatori ai formării organismelor militare a fost diversificat în rezultatul evaluării unor practici provenite din apariția statelor noi ca urmare a mișcărilor anticoloniale și dizolvării statelor socialiste, un rol determinant fiind atribuit coordonatei identitare.

Am constatat că în istoriografia din Republica Moldova practic sunt lipsă lucrări științifice de profil, canalizate cu predilecție pe istoria construcției militare naționale, însă vom sublinia că subiecte de acest conținut și-au găsit amplă elucidare în elaborările polivalente de istorie [12,13].

Am subliniat că termenul *organism militar al statului* este folosit relativ recent în literatura de specialitate din Republica Moldova, unul din cercetătorii care printre primii l-a utilizat este V. Ciobanu, însă politicile în domeniul dat și activitățile structurilor abilitate cu asigurarea securității, apărării și ordinii, abordate diacronic, și-au găsit amplă elucidare în lucrările științifice de istorie, acestea conținând adevărate pagini de istorie militară națională. Am determinat că discuțiile privind politica construcției militare decurg de la declararea suveranității și a independenței, însă accentele au suferit unele schimbări după conflictul ruso-georgian din 2008, nemaivorbind de consecințele evenimentelor din Ucraina declanșate în 2014. O perioadă relativ îndelungată au prevalat subiecte marcate de euforia pacifistă, exprimată prin ideile zonei demilitarizate și statutului de neutralitate permanentă proclamat, dar care cedează în diferită măsură în favoarea conștientizării necesității de consolidare a securității și apărării naționale, modernizării prin reformare și democratizare a construcției militare a statului revenindu-i rolul hotărâtor.

Am identificat prin *metoda istoriografică* și structurarea publicațiilor științifice și științifico-practice principalele subiecte de cercetare, printre care: formularea construcției militare, inclusiv a organismului militar, în calitate de obiect al investigațiilor științifice; edificarea, funcționalitatea, conducerea și activitatea organismului militar și a componentelor sale în cadrul sistemului național de securitate și apărare; exercitarea controlului democratic civil asupra sectorului militar [9, p. 26].

Punînd în lumină unele elaborări științifice la tema organismului militar al statului, vom nota că V. Ciobanu îl asociază cu Forțele Armate [14, p.31], V. Gaiciuc îl reduce la Armata Națională [15, p. 22], V. Marinuța include totalitatea instituțiilor de stat, formate pentru a opune rezistență pericolelor externe și interne [16, p. 80], iar potrivit accepției lui V. Pleșca, elementul său central este alcătuit din organizarea armată, care include formațiunile militare și cele militarizate, organele și instituțiile administrativ-militare și juridico-militare ale statului, organele de conducere politico-militară, complexul militar-industrial și alte structuri statale a căror activitate rezidă în asigurarea funcționării sale eficiente și în amenajarea operativă a teritoriului țării [17, p.58].

Am determinat că în pofida actualității și semnificației problemei construcției militare, există mai multe contradicții substanțiale între necesitățile actuale de securitate și instrumentele elaborate

încă în ultimul deceniu al secolului XX, mecanismele asigurării capacității de apărare și potențialul organizatoric de exercitare a apărării, necesitatea dezvoltării proporționale a tuturor sectoarelor de securitate națională și starea sistemului de conducere care trebuie să asigure dezvoltarea. În lipsa unei argumentări științifice necesare, conducerea politico-militară a Republicii Moldova reducea politica construcției militare la o sumă mecanică de acțiuni, mai ales că resursele disponibile sunt minimale. Vom remarca, la finele dezvoltării acestui subiect, interacțiunea dintre știință și practică prin elaborarea și susținerea de către doi ex-miniștri ai Apărării, V. Gaiciuc și V. Pleșca, a tezelor de doctor în istorie și în politologie, mai multe aprecieri și recomandări rămân a fi actuale [18,17].

În schimb alt ex-ministru al Apărării, V. Marinuța, se evidențiază prin cercetările desfășurate la subiectul ce vizează controlul democratic civil asupra sferei militare, subiect de mare importanță pentru modernizarea politicii construcției militare prin democratizare. Implementarea controlului democratic civil asupra organismului militar trebuie să fie una dintre direcțiile de bază ale politicii de stat din Republica Moldova în domeniul militar, pornind de la necesitatea asigurării durabile a dezvoltării democratice a statului și societății [16, p. 84]. În context notăm că Planurile Individuale de Acțiuni ale Parteneriatului Republica Moldova - NATO presupun realizarea angajamentului de dezvoltare democratică a statului prin exercitarea unui control democratic comprehensiv asupra Forțelor Armate, în textul Planului actualizat fiind stipulat, spre exemplu, că în vederea atingerii acestui scop, societatea civilă trebuie să fie implicată pe larg în examinarea problemelor de apărare și securitate națională, în paralel impunându-se și demilitarizarea instituțiilor de forță [19, p. 8-9]. Considerăm că în procesul repartizării competențelor între administrația civilă și comandamentul militar este necesar de a elabora și implementa un sistem eficient de informare și comunicare menit să asigure echilibrul între părți, dar fără a le contrapune [20, p. 37]. V. Juc și S. Mîțcu susțin că un control civil democratic comprehensiv nu poate fi prerogativa exclusivă a unei singure instituții, acesta va fi unul civil, dar nedemocratic și se impune diversificarea actorilor [21, p. 111] pentru a atinge echilibrul. În plus, este necesar să se respecte următoarea condiție: controlul democratic nu poate să pericliteze nici secretul de stat și nici secretul de serviciu.

Exprimăm supoziția că unele dintre cele mai ample studii pe marginea instituționalizării și evoluției sistemului militar din Republica Moldova le-a efectuat V. Ciobanu [1], care, prezentînd material factologic inedit, a dezvoltat astfel de subiecte, precum premisele formării și consolidarea instituțiilor militare, conducerea, structura și funcționalitatea militară, inclusiv comandamentele și unitățile, cooperarea internațională, simbolurile Armatei Naționale și învățămîntul militar.

O totalizare preliminară denotă elaborarea unui număr relativ redus de lucrări științifice la subiectul ce se referă la organismul militar al statului, în general, și la Forțele Armate, în particular, atestîndu-se o situație, oarecum, neordinară, mai ales în contextul în care Armata Națională se află

pe primele locuri în lista instituțiilor față de care oamenii manifestă încredere, nemaivorbind de misiunea directă – asigurarea securității militare. Elaborările științifice și științifico-aplicative nu oferă o viziune de ansamblu privind aspectele structurale și funcționale ale construcției militare și se cere elaborarea unor fundamente conceptuale științific argumentate de dezvoltare a sectorului militar în vederea edificării unui model eficient, în conformitate cu exigențele contemporane de securitate și apărare.

În schimb, subiectele ce țin de securitatea națională și-au găsit amplă elucidare în literatura de specialitate, fiind elaborate numeroase lucrări științifice de diferit caracter, reliefându-se pe larg atât experiența internațională, cât și exigențele naționale.

Interesul deosebit față de problemele securității este condiționat de un șir de factori, precum situația complicată în interior, exprimată prin amplificarea amenințărilor și riscurilor de caracter multidimensional; perpetuarea pericolelor din exterior de caracter contextual-sistemic și asistemic, de nivel subregional, regional și global; oportunitatea de a participa la valorificarea noilor abordări, teorii și concepte în domeniul studiilor strategice de securitate, racordate la necesitățile concrete ale Republicii Moldova [22, p. 162]. La tema acestui subiect au fost elaborate mai multe teze de doctor, printre acestea vom reliefa lucrările lui V. Ungureanu, care a analizat trei componente ale securității naționale a Republicii Moldova, politică, militară și energetică, în contextul confluentei intereselor geopolitice ale marilor puteri în arealul est-european [23] și V. Varzari, care a cercetat opțiunile de consolidare a sistemului de securitate în contextul realizării parcursului european [24]. La capitolul ce vizează studii monografice vom remarca lucrarea N. Albu „Securitatea națională: aspecte teoretice și practice”, consacrată cercetării contextului general de elaborare a politicii de securitate națională și a naturii amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților, ținând cont de diferite percepții ale statelor și de modul lor de manifestare [2]. Vom numi, de asemenea, monografia lui V. Juc cu titlul „Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice”, în care este supusă analizei securitatea națională în calitate de factor definitor în formularea interesului național al Republicii Moldova, relevantă fiind propunerea ca să fie extins prin diversificare numărul de amenințări și riscuri pe contul unor elemente noi, interne și externe, reale și potențiale [4].

Bibliografia bogată la subiectul ce ține de studii de securitate este asigurată de numărul mare de elaborări tematice și articole științifice. Astfel, V. Moraru a prezentat o radiografie a relațiilor de parteneriat dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică, fiind concretizate activitățile prin care acesta s-a exprimat [25]. Vom nota actualitatea acestui subiect pe motiv că se înscrie în lista opțiunilor și strategiilor de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova, fie prin integrarea euroatlantică, fie prin neutralitate, prima fiind susținută, spre exemplu de V. Lupan [26],

a doua de N. Osmochescu [27]. În cartea „Despre geopolitică” O. Serebrian a supus investigațiilor „principalele sfidări pentru siguranța națională a Republicii Moldova”, în concluziile argumentate geopolitic fiind prezentat un viitor sumbru la capitolul direcția de evoluție, pe motivul pendulării între vest și est [5]. Vom menționa lapidar că după semnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană s-a consolidat poziția privind ireversibilitatea parcursului european, însă în scurt timp această opțiune a început a fi substanțial zdruncinată, pendularea geopolitică fiind în defavoarea Republicii Moldova.

O lucrare științifică de referință este elaborată de reprezentanții sectorului asociativ, purtând denumirea „Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova”, în care se definește domeniul securității, incluzând totalitatea organelor puterii de stat, ale organismului militar, ale organelor speciale și de protecție a dreptului cuprinse în sistemul unic al planificării strategice, activitatea cărora se află sub controlul democratic al societății și este îndreptată spre elaborarea și realizarea politicii interne și securității externe [6]. În opinia noastră, existența sistemului unic al planificării strategice la nivel de stat este indispensabilă, însă crearea structurii unice de gestiune a instituțiilor atât de eterogene se dovedește a fi imposibilă, mai ales că sunt înregistrate autorități importante pentru societate, însă inutile pentru activitatea de asigurare a securității și apărării. Referindu-se la necesitatea reevaluării sectorului de securitate și apărare al Republicii Moldova, Iu. Pîntea susține că formularea politicii de securitate este un proces politic extrem de complex, care trebuie plasat într-un context național și regional specific. Sectorul de securitate trebuie să fie privit ca un sistem complex de instituții, roluri, mecanisme și relații, impunându-se o politică clară și comprehensivă a viabilității din punct de vedere financiar, operațional și logistic, luând în considerare pericolele reale și încorporarea experienței celor mai importanți actori economici naționali [28].

Așadar, problemele ce vizează apărarea națională au beneficiat de un număr relativ redus de elaborări științifice, atestându-se un caracter în mare parte superficial și nesistematizat de abordare și reliefare a subiectelor elucidate. Eforturile de investigație științifică sunt orientate preponderent spre apologetica stării actuale în domeniu, avînd drept suport politico-juridic și conceptual statutul de neutralitate permanentă, fără a prezenta, în același timp, o viziune clară a aspectelor ontologice, structurale și funcționale ale organismului militar al statului, dat fiind că neutralitatea trebuie să fie susținută. În problemele ce țin de securitatea națională elaborările științifice sunt mai diverse și cuprind, practic, toate componentele domeniului. Însă din 2014 situația internațională, inclusiv la nivel est-european, și problemele interne, care „au explodat” în 2015, impun reformarea sistemului național de securitate, fiind oportună elaborarea unei baze conceptuale noi, științific argumentată de modernizare a funcționalității sectorului național de securitate și apărare, prin fundamentarea unui model eficient, în conformitate cu exigențele timpului.

1.2. Repere teoretico-metodologice de investigație a politicii de construcție militară în Republica Moldova

Cercetarea științifică a spectrului de probleme ce vizează forța militară a statului abordată ca formațiune sistemică multidimensională și complexă rămîne constant pe agenda preocupărilor teoretice și activităților practice. Perfecționarea eficientă a forței militare ca formă a puterii social organizate urmărește asigurarea stabilității și dezvoltării, securității și apărării naționale suficiente și satisfăcătoare, fiind, potrivit aserțiunii lui R.L. Feldberg, o metodă foarte importantă a politicii în condițiile confruntării intereselor a două sau mai multe state, iar în anumite situații se transformă în singura posibilitate de rezolvare a conflictelor interstatale [29, p.210]. Vom afirma că asumțiile lui R.L. Feldberg deja nu pot pretinde la exhaustivitate, deoarece principiile și normele dreptului internațional umanitar admit și justifică intervenția militară și în alte circumstanțe decît conflictele interstatale, aplicabilitatea lor fiind frecventă în condițiile postrăzboi rece.

Construcția militară constă în totalitatea activităților multilaterale întreprinse de stat pentru a asigura securitatea și apărarea națională prin fortificarea capacităților sale militare. Construcția militară se exprimă prin elaborarea și desfășurarea politicii la nivel de stat, în calitate de obiect al acțiunilor de caracter politic, militar, juridic, economic, social, logistic și de altă nuanță figurează organismul militar. M. Eghizbaev a definit construcția militară ca pe un proces de formare și de dezvoltare a organizării militare a statului, ca pe un complex de acțiuni îndreptate spre menținerea potențialului militar al țării [30, p.10]. Construcția militară se materializează prin evaluarea și pronosticarea pericolelor militare în formă de amenințări și riscuri, elaborarea direcțiilor principale ale politicii militare și a fundamentelor doctrinei militare, reglementarea juridică a domeniului de securitate și apărare, formarea sistemului instituțiilor de stat în scopul exercitării conducerii sferei militare, planificarea și desfășurarea acțiunilor în vederea asigurării la nivel suficient și satisfăcător a capacităților de securitate și apărare, inclusiv dezvoltarea științei în domeniul militar, finanțarea cheltuielilor militare, crearea institutelor de profil și, nu în ultimul rînd, cooperarea internațională.

Considerăm că este corect și justificat de a folosi termenul „organism militar al statului”, dat fiind că trăsăturile sale îl definesc ca pe o organizație formală și structură care se conduce de decizii adoptate în conformitate cu caracteristicile instituționale ale statului a cărei parte este. Suportul teoretico-metodologic al investigațiilor efectuate a cuprins un set de principii, abordări și metode, din cadrul lor vom evidenția *metodele teoriei organizațiilor formale, analizei structural-funcționale și instituționale*: primele se referă cu predilecție la nivelul empiric de cercetare, altele vizează aspectele metodologice și în fine, ultimele țin mai degrabă de nivelul teoretic. Am insistat, cu predilecție, pe metoda *analizei structural-funcționale* a organismului militar al statului, ale cărei particularități prevăd evidențierea factorilor și condițiilor care conduc la organizarea elementelor

în formă de sistem, identificarea fundamentelor, conexiunilor și interdependențelor dintre părți în cadrul sistemului, determinarea legităților instituționalizării și funcționării sistemului. Organismul militar al statului cuprinde trăsăturile definitorii ale unei formațiuni social-sistemice complexe, analiza structural-funcțională ancorându-se pe cercetarea relațiilor, interdependențelor, funcțiilor și structurii [31, p.90-92]. În această bază, dezvoltând metodologia fondată pe unitatea „sistem-element” prin reliefaarea funcțiilor subsistemelor și raporturilor structurale, deducem că fiecare instituție în parte îndeplinește numai funcțiile care îi sunt proprii, cu care a fost abilitată, asigurând valorificarea anumitor obiective ale organismului militar, în timp ce în cazul când nu contribuie la atingerea lor, nu este o componentă (a organismului militar). Fiecare entitate funcționează și se dezvoltă ca parte a întregului, fiind încadrată în sistemul de relații și activități militare, de structuri organizaționale și tehnice ale organismului militar. Apelând la *principiul compatibilității*, susținem că prezența elementelor identice alcătuiește condiția existenței subsistemelor organismului militar, iar prezența subsistemelor este condiția existenței organismului militar ca sistem. Compatibilitatea elementelor se dovedește a fi criteriul necesității lor pentru funcționarea sistemului și a fiecărui în parte, natura omogenă asigurând interacțiunea atât a părților componente între ele, cât și a acestora cu sistemul în ansamblu [9, p.62-63]. Gruparea elementelor omogene ale organismului militar al statului constituie, potrivit aserțiunii lui A Mutch, un instrument eficient al cunoașterii, contribuind la ordonarea și identificarea particularităților funcționalității lor, aceasta nu permite suprapunerea și amalgamarea claselor de elemente eterogene [32, p.260].

Referindu-ne la factorii care asigură stabilitatea sistemului, vom remarca aplicarea directă sau indirectă a forței militare ori amenințarea cu aplicarea forței militare, la care se recurge pentru a atinge unele obiective politice, militare sau politico-militare. În această ordine de idei, cercetarea organismului militar al statului ca fenomen social poate fi întreprinsă și prin aplicarea *metodelor cvalimetrice*, care constă în posibilitatea măsurării funcționalității sistemului militar, nivelului de pregătire a tuturor elementelor și capacității lor operative de îndeplinire a obiectivelor de luptă, adică de a purta operațiuni militare. În mod general, forța de luptă a organismului militar formează capacitatea și gradul potențial sau real de acțiune politică ori militară a elementelor sale asupra altui stat, grup de state sau a relațiilor internaționale în ansamblu.

Este axiomatică ideea că forța de luptă a organismelor militare ale statelor se dovedește a fi total diferită prin potențial, diferențele fiind determinate de mai mulți factori și se află mereu fie în creștere, fie în descreștere. Vom menționa lapidar, pentru a definitiva această asumție, că forța de luptă a organismului militar al statului se manifestă în măsură deplină în cadrul operațiunilor militare, devenind în mare parte evident care dintre instituțiile abilitate s-au dovedit a fi ineficiente și viceversa, care dintre structurile de resort și-au demonstrat eficiența.

Am subliniat că în cazul Republicii Moldova statutul proclamat constituțional de neutralitate permanentă nu se dovedește a fi incompatibil cu participarea la operațiuni militare, defensive sau de menținere a păcii, desfășurate sub egida organizațiilor internaționale guvernamentale abilitate cu prerogative de acest gen. G. Hauser susține că prin neutralitate se subînțelege statutul deseori proclamat în istorie pentru a evita implicarea în război cu alte state [33, p.225], V. Tarlev consideră că neimplicarea în războaie a fost interpretată diferit de statele neutre și de statele interesate să devină neutre: recunoașterea statutului de neutralitate al unei entități statale a fost inițiată nu atât de țara aspirantă, ci de un grup de state, aflate, de regulă, în conflict, Elveția fiind primul exemplu practic al politicii de neutralitate [34, p. 296]. Am notat că după încheierea războiului rece statele neutre se implică în mod activ în sistemul de cooperare în domeniul securității și apărării dezvoltat de Unitatea Europeană și de Alianța Nord-Atlantică prin Programul Parteneriatului pentru Pace, inclusiv prin participarea la acțiuni umanitare, de management al crizelor, menținere și impunere a păcii. Considerăm că esența acestui statut ar putea fi redusă actualmente la neparticiparea în cadrul alianțelor militare, dar precizând că sensul clasic al neutralității nu reflectă aranjamentele internaționale noi, marcate de globalizare și regionalizare [9, p. 245-246]. Proclamând statutul de neutralitate, Republica Moldova a urmărit a nu admite prezența militară străină pe teritoriul său suveran, facilitarea identificării soluțiilor conflictului din raioanele de est și elaborarea suportului politico - juridic pentru neparticipare în cadrul alianțelor militare. Însă V. Pleșca a remarcat că în lumea globalizată și deschisă este imposibil să nu interacționezi cu alte state, inclusiv în domeniul armat [17, p. 79], subiect la care vom reveni.

A fost reliefat că organismul militar exercită activități specifice care vizează securitatea și apărarea, a căror cercetare ca sistem și instituții este asigurată prin aplicarea metodelor particular-științifice de specialitate, precum *istorico-militară*, *sociologico-militară*, *operativ-tactice*, *tehnico-militară*, *militar-strategică*, *pedagogico-militară* și *economico-militară*. Astfel, metoda istorico-militară rezidă în analiza sistemică a factorilor cu impact asupra evoluției activităților militare în plan istoric, studierea și interpretarea documentelor, surselor bibliografice și a altor materiale. Prin folosirea metodei sociologico-militare, menționează E. Bădălan și E. Siteanu, sunt supuse analizei și generalizării fapte sociale cu caracter militar, în relație cu analiza structural-funcțională [35, p. 26]. Metoda pedagogico-militară ține de dezvoltarea sistemului educațional militar, cu predilecție de pregătirea militară și moral-psihologică a forțelor armate în cadrul institutelor de învățământ de profil. Metoda militar-strategică înglobează un set de instrumente de cercetare a situației militare la scară strategică și factorilor care au determinat-o. Metodele operativ-tactice sunt aplicate pentru examinarea particularităților de luptă la scară tactică și operativă, contribuind la efectuarea analizei și sintezei datelor factologice, generalizarea deciziilor adoptate de conducătorii militari. Obiectul

studiului tehnico-militar, susține T. Frunzeti, include mijloace de luptă armată, aplicații militare, părțile componente ale organismului militar, elaborarea și aplicarea lor în unitățile militare [36, p.35]. Considerăm că aplicarea acestor metode în cercetarea organismului militar este determinată de specificul obiectului cunoașterii militar-științifice, a cărui funcționalitate și evoluție depinde de un spectru extins de factori, dat fiind că securitatea și apărarea se dovedesc a fi procese și fenomene complexe [37, p.240-241]. Nu este deloc întâmplător că a devenit axiomatică supoziția cu privire la caracterul interdisciplinar și multidisciplinar în cercetarea organismului militar al statului, acesta însuși fiind prin esență și caracter un fenomen social-politic complex [31, p. 98].

Vom invoca în contextul elucidat de idei și aplicabilitatea metodelor general-științifice de investigație a construcției militare, remarcând cu predilecție *metoda instituțională*, care a asigurat analiza procesului de instituționalizare a structurilor de securitate și apărare, *metoda comparativă* a oferit posibilitate de a evidenția aspecte comune și diferențe în exercitarea politicii complexe de resort, *metoda analitică* a fost aplicată pentru a cerceta în parte instituțiile abilitate cu atribuții în domeniul securității și apărării, *metoda transcendențială* a dat posibilitate de a elucidă activitățile care vizează construcția militară în plan diacronic și sincron, *metoda hermeneutică* a contribuit la înțelegerea sensului unor categorii pentru a introduce claritate și a face diferențele de conținut, *metoda comparativă* a permis determinarea unor criterii cantitative și calitative de evaluare a forței de luptă a organismului militar al unui stat în comparație cu instituțiile similare ale altor state și de apreciere a capacităților disponibile de a desfășura acțiuni strategice și operațiuni militare cu sau fără asistență din partea aliaților. Am apelat, în fine, la *prognozarea științifică*, aceasta a asigurat posibilitatea de a formula unele argumente și evidenția unele tendințe ce țin de reforma construcției militare prin modernizare. Nu am trecut cu vederea nici unele metode corelative, cum ar fi *analiza și sinteza, inducția și deducția*.

Prin urmare, organismul militar al statului reprezintă prin conținut un sistem alcătuit din elemente, instituții, abilitate cu exercitarea funcțiilor de asigurare a securității și apărării naționale. Construcția militară având ca obiect de studiu formarea, evoluția și funcționalitatea organismului militar al statului se raportează la reliefa politica de instituționalizare și desfășurare a activității structurilor din sectorul securității și apărării, abordate în totalitatea și diversitatea lor. Organismul militar este un institut social abilitat cu atribuții specifice, în cadrul căruia sunt oficializate relații stricte de funcționalitate și subordonare, dar, totodată, reprezintă un element al mecanismului de stat, fiind investit cu prerogative de forță și mijloace tehnico-materiale corespunzătoare pentru a realiza funcțiile statului în domeniul securității și apărării, abordate într-un sens extins. Construcția militară în Republica Moldova se caracterizează prin anumite trăsături, atât de caracter general, cât și de factură particulară.

2. ASPECTE ISTORICE ALE CONSTRUCȚIEI MILITARE NAȚIONALE

În acest capitol elementele și procesele construcției militare naționale sunt abordate în plan diacronic, prin elucidarea activității unităților militare mai mult sau mai puțin instituționalizate în diferite perioade istorice, începând cu antichitatea geto-dacă și finalizând cu elaborarea suportului instituțional-juridic în contextul constituirii independenței de stat a Republicii Moldova.

2.1. Continuitate și discontinuitate în evoluția construcției militare: de la geto-daci până la sfârșitul perioadei sovietice

Elucidarea experienței istorice naționale în domeniul construcției militare este necesară nu numai din considerente cognitive, de a cunoaște tradiția faptelor de arme prin reliefarea cutumei și cadrului normativ, instituțiilor abilitate și acțiunilor, ci și în plan aplicativ, în vederea reformării în complex a sistemului național de securitate și apărare, dar ținând cont de exigențele timpului.

Luând ca suport de referință pentru realizarea investigațiilor științifice rolul determinant și edificator al statului în desfășurarea acțiunilor militare, instituțiile de resort și politicile în domeniu au fost abordate concret istoric din cauza că situația politică internă și conjunctura internațională frecvent sufereau transformări, factorul extern, susține V. Juc, deseori fiind determinant și hotărâtor [38, p.10-11].

Astfel, armatele geto-dacilor din perioada preromană se distingeau prin capacități militare înalte, prin posibilitatea de a spori numeric efectivul prin aplicarea mobilizării altor pături sociale decât ostașii, dispunând de un sistem de fortificații bine pus la punct și, totodată, beneficiind de un relief favorabil, fapt care le făcea mai puțin vulnerabile. În perioada romană aspectele politice se află în strânsă interconexiune și interdependență cu cele militare, fiind realizată centralizarea prin formarea organismului militar și organizatoric unic prin reforma lui Marcus Aurelius [39, p. 16]. Apărarea provinciei a fost asigurată prin efective militare incluzând legiuni și trupe auxiliare, din secolul al III-lea în formațiunile auxiliare fiind încorporați și autohtoni, precum și printr-un sistem defensiv alcătuit din fortificații ridicate la frontiere și în interior după modelul roman, dar în primul caz ținându-se cont și de configurația geografică. În perioada postromană, precum și în următorul mileniu, până la crearea formațiunilor statale românești medievale, arta militară românească, în acord cu C.Negrea, provenea din dezvoltarea firească a artei militare a populației antice care a trăit pe teritoriul Daciei, în special dacii și romanii, cu unele influențe din partea celor cu care băștinașii au venit în contact (bizantinii, slavii și mongolo-tătarii) [40], impactul fiind minor pe motivul lipsei organizării statale, chiar dacă anumite preluări nu puteau să nu se producă, am specificat noi [9, p. 163-172].

În contextul constituirii și dezvoltării statelor medievale românești se fortifică și potențialul lor militar, fiind construit un sistem defensiv consolidat, care se exprima prin înălțarea cetăților de

marginile și de interior, administrate de pîrcălabi și o armată alcătuită din oastea mică, oastea mare și mercenari: oastea mare era adunată, de regulă, în timp de război, pe cînd oastea mică avea statut permanent, în timp de pace îndeplinea funcții administrative și de pază a hotarelor [41, p.14]. Acest format al structurilor militare s-a păstrat în linii mari pînă la instaurarea domniei fanarioților, cînd, potrivit lui N.Iorga, „oștirile Principatelor Dunărene sunt desființate”[42, p.215], iar paza hotarelor fiind asigurată de detașamentele de călărași conduse de marele hatman [43, p.716]. Schimbările s-au produs, precizăm noi, datorită factorilor de ordin politic (conducerea străină), social-economic (decăderea curtenilor) și tehnico-militar (răspîndirea armelor de foc în dotare) [9, p.173].

După încorporarea Basarabiei în Imperiul Rus populația băștinașă a fost scutită de serviciul militar, actele oficiale emise de autoritățile centrale cu privire la recrutarea obligatorie conțineau derogarea „cu excepția populației Basarabiei”. Însă în 1875, ca urmare a implementării reformei militare, se introduce serviciul militar obligatoriu, recrutarea producîndu-se pentru armata regulată și pentru miliția populară (tinerii rămași în afara serviciului militar activ, apți să poarte arma). Am afirmat că dispariția autonomiei guberniei s-a produs prin instituirea funcției de șef al districtului militar, declarat responsabil de unitățile dislocate în teritoriu, iar colonizarea Basarabiei s-a realizat și prin intermediul efectivelor de cazaci și voluntari trecuți în rezervă, acestor categorii le-au fost repartizate suprafețe de pămînt pentru a se așeza cu trai permanent și contribui la deznaționalizare [9, p.185, 187].

După evenimentele din februarie 1917 se formează comitete militare, inclusiv ale ostașilor basarabeni, structuri care s-au angajat în lupta de eliberare națională, dar, totodată, și de asigurare a ordinii publice în condițiile haosului și dezintegrării. Astfel, participanții la mitingul Comitetului Central Ostășesc organizat la Odessa în data de 18 aprilie 1917 au cerut „autonomia Basarabiei și crearea Sfatului Țării – organ suprem de conducere a ținutului, trecerea la învățămîntul în limba națională și împrăștierea țăranilor cu pămînt” [44, p.127]. Congresul Militar ținut la Chișinău în perioada 20-27 octombrie 1917 a instituit Sfatul Țării și a inițiat campania de formare a unităților militare naționale autonome de armata rusă [45, p.5]. Vom preciza că în componența Guvernului Republicii Democratice Moldovenești a fost prevăzut și Directoratul General pentru problemele militare și maritime, fapt care denotă prezența unităților militare naționale, cohorțele, formate „în scopul stăvilirii valului de anarhie provocat de unitățile militare rusești”[46, p.125].

În partea dreaptă a Prutului Principatele Dunărene au fost lipsite de dreptul de a avea armată de la instaurarea domniei fanarioților pînă în 1829, drept pe care l-au reprimis în urma Tratatului de la Adrianopol prin formarea unui corp de paznici (din anul 1735 a funcționat o gardă de arnăuți) „necesar pentru problemele interne” [42,p.220]. În următorii treizeci de ani diversificarea genurilor de efective se produce nesistematizat, iar Unirea Principatelor a solicitat în mod expres formarea

unui singur organism militar prin unificarea structural-instituțională. Astfel, în 1859 a fost înființat Statul Major General, armata fiind alcătuită din efectiv permanent, miliție, devenită în 1872 armată teritorială, și rezerviști. În anul 1862 este format Ministerul de Război, sugestiv fiind că circa un sfert din bugetul de stat era prevăzut pentru cheltuielile militare, chiar dacă mijloacele financiare se dovedeau a fi mai mult decât modeste. Legea de recrutare din 1864, aplicată din 1876, a stabilit serviciul militar obligatoriu, acesta fiind fixat la patru ani în activitate și alți doi ani în rezervă (în Imperiul Rus au fost prevăzuți șase ani serviciu activ și nouă ani în rezervă pentru trupele de uscat) [9, p.177, 183].

În urma realizării actului de unitate națională, Basarabia a trecut sub jurisdicția României, asigurarea securității, ordinii publice și apărării reprezentând prerogative ale instituțiilor centrale de resort, precum: Armata României unitare, formată din corpuri, diviziuni și alte unități de arme și servicii, considerate a fi „o structură strategică abilitată cu întreprinderea operațiunilor de durată pe fronturi mari”; Poliția, abilitată cu îndeplinirea a trei funcții de bază – *administrativă* (prevenire și constrângere), *judiciară* (represivă) și *de siguranță* (observare și combatere a acțiunilor orientate împotriva siguranței publice și a statului); Jandarmeria, a fost o specialitate în cadrul Armatei, deși se afla la dispoziția Ministerului de Interne, fiind un corp de poliție organizat militărește pentru a veghea păstrarea ordinii în localitățile rurale și ocazional la orașe. Instituțional, Ministerul Apărării Naționale, format în 1932, a fost responsabil pe timp de pace de organizarea, pregătirea și dotarea Armatei, iar Ministerul Aerului și Marinei, organizat în 1936, a avut drept obiectiv conducerea și administrarea în mod unitar a mijloacelor aeriene și maritime, mijloacelor de apărare antiaeriană a teritoriului și apărarea coastelor, mijloacelor de transport comercial aerian și maritim [47, p. 292, 703-704]. Conceptual se prevedea delimitarea a două componente, organizarea militară a națiunii și organizarea armatei, avînd ca suport concepția integrală a *Națiunii Armate*, exprimate prin ideea că războiul modern solicită punerea în acțiune a tuturor forțelor și a tuturor mijloacelor disponibile [47, p.697].

Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească prin actul din 12 octombrie 1924 a fost formată în componența Ucrainei sovietice, iar securitatea, ordinea publică și apărarea au fost asigurate de structurile de resort ale Uniunii Sovietice, la care ne vom referi succint.

Încorporarea Basarabiei în componența Uniunii Sovietice și formarea la 2 august 1940 a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești a schimbat esențial cadrul politico-juridic și modelul construcției militare, republica unională ca subiect al federației nu dispunea de forțe armate și de structuri de securitate proprii, nemaivorbind de fosta republică autonomă. Fiind parte a trecutului, aceasta se afla, în pofida unor aparențe, în gestiunea centrului unional, suportînd toate consecințele sistemului. Trebuie de specificat însă că prin Legea cu privire la crearea formațiunilor militare ale

republicilor unionale și transformarea Comisariatului Poporului al Apărării din comisariat unional în comisariat unional-republican din 1 februarie 1944, RSS Moldovenească a primit dreptul de a crea formațiuni militare republicane și un comisariat republican al apărării, prevederi care au fost incluse atât în textul Constituției Uniunii Sovietice, cât și în redacția Constituției republicane (din 1941). Însă acest drept practic nu și-a găsit aplicabilitate și nu este întâmplător că nu se regăsește în Constituția Uniunii Sovietice din 7 octombrie 1977, remarcă D. Grama [48, p.51-52]. Vom nota că în urma unor reforme structurale operate frecvent în primii ani postbelici, Ministerul Apărării al Uniunii Sovietice în ultimul format a fost definitivat în 1953, Forțele Armate fiind alcătuite, conform Legii cu privire la serviciul militar general obligatoriu din 12 octombrie 1967, din Armata Sovietică, Flota Militar-Maritimă, Unitățile de Grăniceri și Unitățile Trupelor de Interne [49, p.5]. Conducerea Forțelor Armate s-a exprimat printr-un sistem supraaglomerat, de regulă cu subordine dublă, incluzând Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, Sovietul Suprem, Sovietul Miniștrilor (exercitau conducerea supremă), Ministerul Apărării, Comitetul Securității de Stat și Ministerul de Interne (efectuau conducerea nemijlocită a structurilor de profil) [50, p.158]. Vom sublinia că instituțiile abilitate cu asigurarea securității și ordinii publice de asemenea au fost supuse transformărilor structurale mai ales în primul deceniu postbelic: pînă în 1953 au funcționat ca entități aparte Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Securității Statului, apoi timp de un an cel din urmă a fost inclus în componența primului, ca în 1954 să se producă din nou separarea, fiind format Comitetul Securității de Stat. Transformările structurale au avut loc nu numai la nivel unional, după cum este cazul Ministerului Apărării, dar și la cel republican [43,p.716], unitățile de grăniceri fiind conduse de Comitetul Securității de Stat, cele de interne – de Ministerul Afacerilor Interne [50, p.158]. Totuși, către sfîrșitul perioadei sovietice a fost confirmată și validată ideea lui N. Machiavelli care se rezumă la următoarele: „organismul militar nu mai corespunde criteriului săi de bază – a fi ultimul argument al puterii”[51, p.71-72].

Așadar, dispunerea și dreptul de a dispune de unități militare proprii, abordate în contextul fenomenului continuității și discontinuității, denotă prezența diferitor situații concret-istorice, în funcție de gradul de suveranitate și independență al formațiunilor statale, fiind atestată o conexiune direct proporțională. Continuitatea s-a exprimat prin aspirații și acțiuni de fortificare a potențialului militar, urmărindu-se, cu mici excepții, obiective defensive, iar discontinuitatea materializându-se prin întreruperea procesului concret, în același timp pune bazele unui nou model de construcție militară și asigură desfășurarea procesului general. La începutul anilor '90 ai secolului XX practic era incontestabil că organismul militar de sorginte sovietică nu corespundea exigențelor noi, și-a epuizat potențialul, impunându-se edificarea unei construcții noi [8, p.30, 43], cu alte obiective și funcții decît cele precedente, problema continuității procesului istoric revenind pe agenda zilei.

2.2. Oportunități și constrângeri în edificarea instituțional-juridică a fundamentelor politicii de construcție militară în contextul constituirii statului independent Republica Moldova

Declararea suveranității și a independenței Republicii Moldova a solicitat în regim expres crearea atributelor inerente statului, inclusiv instituțiile de apărare, cu atât mai mult că la începutul anilor '90 în Armata Sovietică își satisfăceau serviciul militar în termen circa 55 de mii de ostași originari din Republica Moldova, printre care circa 5 mii de plutonieri și ofițeri [14, p.28], mulți dintre aceștia fiind predispuși să se întoarcă la baștină. Într-o perioadă scurtă de timp a fost pusă baza instituțional-juridică a organismului militar prin elaborarea cadrului legislativ- normativ, care s-a exprimat prin adoptarea Hotărârii Parlamentului cu privire la crearea Comisiei parlamentare pentru securitatea statului și probleme militare din 11 mai 1990, entitate abilitată cu elaborarea și promovarea politicii de stat în domeniile apărării și securității naționale; Hotărârii Parlamentului din 4 septembrie 1990 și Hotărârii Guvernului cu privire la crearea Departamentului de Stat pentru probleme militare din 12 septembrie 1990, avînd ca obiectiv elaborarea pachetului de legi și alte acte normative pentru crearea Forțelor Armate; Decretului Președintelui Republicii Moldova cu privire la crearea Forțelor Armate ale Republicii Moldova din 3 septembrie 1991, obiectivul major fiind asigurarea suveranității și integrității teritoriale; Hotărârii Guvernului cu privire la formarea grupului de lucru pentru elaborarea proiectului concepției privind crearea Armatei Naționale din 24 septembrie 1991, fiind creată o comisie de lucru; Decretului Președintelui Republicii Moldova cu privire la patrimoniul Forțelor Armate ale Republicii Moldova din 14 noiembrie 1991, prin care se declarau patrimoniu național armamentul, munițiile, mijloacele de transport, tehnica militară, bazele militare și alte bunuri ce aparțineau unităților militare ale Armatei Sovietice dislocate pe teritoriul republicii, prevederi repetate și dezvoltate prin Hotărârea Guvernului din 18 decembrie 1991, în care Comandamentul Direcției Strategice Sud-Vest, Comandamentul Districtului Militar Odessa, comandanții unităților și subunităților Armatei Sovietice staționate pe teritoriul Republicii Moldova au fost preveniți despre inadmisibilitatea evacuării armamentului, tehnicii militare, altor bunuri materiale, mișcările de trupe și transportul materialelor urmînd să fie efectuate cu acordul Departamentului de Stat pentru probleme militare; Decretului Președintelui Republicii Moldova cu privire la crearea Ministerului Apărării al Republicii Moldova din 5 februarie 1992, Ministerul fiind organul de conducere al Forțelor Armate. Această prevedere a fost concretizată și substanțial extinsă prin Legea cu privire la apărare din 17 martie 1992, în care este stipulat, printre altele, că Ministerul poartă răspundere deplină pentru construirea, dezvoltarea și pregătirea Forțelor Armate de luptă în vederea asigurării apărării Republicii Moldova [52, p. 151-153].

Am considerat oportun de a pune în lumină punctual setul de documente care a fost elaborat și adoptat într-o perioadă de circa doi ani pentru a demonstra că Republica Moldova practic a fost

nevoită să declanșeze procesul de construcție militară națională în condiții nefavorabile, dictate de necesitatea asigurării suveranității pe întregul său teritoriu, cât și de lipsa de experiență în domeniu, nemaivorbind de ostilitatea din partea majorității efectivului de ofițeri din unitățile și subunitățile dislocate. Acești, dar și alți factori, precum lipsa voinței ferme de a rupe deplin cu trecutul sovietic și a consensului național cu privire la formatul organismului militar în plin proces de edificare, n-au permis alegerea variantei optimale dintre cele trei opțiuni: crearea structurilor paralele Armatei Sovietice – astfel au procedat țările baltice; naționalizarea unităților militare ale Armatei Sovietice dislocate pe teritoriul suveran – cazul Ucrainei; transformarea graduală, în limitele posibilităților, a unităților Armatei Sovietice în unități ale Armatei Naționale, cu asigurarea drepturilor sociale ale ofițerilor sovietici și ale familiilor acestora: în asemenea manieră a acționat Republica Moldova [9, p.221]. În plus, dat fiind că baza tehnico-militară era foarte precară, iar rezervele de recrutare se dovedeau a fi de trei ori mai mari decât posibilitățile tehnico-materiale, dar și din alte motive, nu s-a purces la crearea unei armate profesioniste, cheltuielile estimative fiind de patru-cinci ori mai mici decât în cazul menținerii serviciului militar obligatoriu [9, p.213-214], problemă la care vom reveni, deoarece se dovedește a fi una de semnificație determinantă în contextul identificării soluțiilor de modernizare a sistemului național de securitate și apărare.

Am notat că printre obstacolele care împiedicau construcția militară națională se evidențiau atât conducerea militară a Uniunii Sovietice, care stopa acest proces, cât și militarii sovietici din unitățile dislocate pe teritoriul Republicii Moldova, care evacua în mod ilegal averea militară, dat fiind că la crearea potențialului militar sovietic a participat și poporul Republicii Moldova. Nu era cazul, potrivit lui N. Chirtoacă, să se renunțe la această bază enormă, după cum au procedat statele baltice. Optimă ar fi fost păstrarea maxim posibilă a bazei tehnico-militare și tehnico-materiale în condițiile elaborării conceptuale și formării forțelor armate noi, subiect la care vom reveni.

Referindu-ne la aspectele internaționale, am menționat că prin Declarația Parlamentului din 18 noiembrie 1991 Republica Moldova a aderat la obiectivele și principiile consfințite prin Tratatul de la Paris cu privire la Forțele Armate Convenționale în Europa din 19 noiembrie 1990, detaliat prin Acordul cu privire la plafoanele de deținere a categoriilor de armament convențional semnat la Tașkent în data de 15 mai 1992. Republica Moldova are dreptul să dispună de 210 tancuri, 210 vehicule blindate de luptă, 130 transportatoare blindate, 250 piese de artilerie, 50 avioane de luptă, 50 elicoptere de atac [9, p.213]. Vom preciza că potențialul militar al Republicii Moldova niciodată n-a însumat numărul indicat de unități, însă mult mai important pentru acel timp a fost coordonata internațională, recunoașterea calității de actor internațional plenipotențiar în drepturi. Totodată, la 10 ianuarie 1992 a fost dat publicității proiectul doctrinei militare a Republicii Moldova, în care se stipula că doctrina militară are un caracter în exclusivitate defensiv, activitățile de pregătire și

organizare a apărării naționale nereprezentând amenințări la adresa altor state [53, p.446]. În același context se include semnarea la 6 iulie 1992 a Tratatului cu privire la reducerea armamentului și a forțelor armate convenționale, Republica Moldova asigurând inspectarea trupelor sale sub egida Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa.

Am invocat Legea cu privire la apărare din 17 martie 1992, vom nota că alte prerogative ale Ministerului Apărării vizează studierea și evaluarea situației politico-militare din Republica Moldova și determinarea gradului de pericol militar; participarea la elaborarea doctrinei militare, a direcțiilor principale ale politicii militare și la formarea bugetului militar; conducerea activității de cercetare științifică în materia construcției militare, asigurarea promovării unei politici militare coerente, colaborarea cu forțele armate ale altor state; desfășurarea educației morale și militar-patriotice a efectivului militar; asigurarea protecției sociale și juridice a militarilor și a membrilor familiilor acestora [9, p.214]. Prin Legea cu privire la Forțele Armate ale Republicii Moldova din 29 martie 1992 Președintele Republicii, în scopul organizării și cooperării operative permanente a acțiunilor, devine Comandantul Suprem al Forțelor Armate ale Republicii Moldova [9, p.215-216].

Vom remarca într-un context mai larg convocarea la 14 aprilie 1992 a componenței noi a Consiliului Suprem de Securitate sub conducerea directă a Președintelui Republicii Moldova [1, p.49] și depunerea jurământului de credință Republicii Moldova de către unitățile militare formate începând cu luna aprilie 1992. De fapt, la întrunirea la nivel de șefi de state din cadrul Comunității Statelor Independente de la Minsk din 18 februarie 1992, Președintele M. Snegur a anunțat decizia de a forma o armată proprie, din 1 martie 1992 toate unitățile militare dislocate pe teritoriul său urmînd să treacă sub jurisdicția națională [54, p.67-68]. I. Costăș consideră că formarea instituției militare în baza unităților fostei Armate Sovietice a fost o strategie greșită: conducerea statului nu putea fi sigură de loialitatea unei structuri care avea la bază cadrele fostei armate imperiale, fiind rațional de a primi compensații pentru unitățile dislocate, decît a le întreține. „Staționarea acestor unități militare era în defavoarea Republicii Moldova, prezența lor ar fi constituit o catastrofă în timpul războiului de pe Nistru” [55, p.376-377]. Vom puncta lapidar că evenimentele din Ucraina, declanșate în primăvara anului 2014, au demonstrat fără drept de apel lipsa de loialitate, patriotism și sentiment al datoriei din partea mai multor ofițeri superiori din cadrul armatei și flotei ucrainene, confirmîndu-se în fapt justetea și viabilitatea estimării făcute de fostul ministru al Apărării.

Abordînd problema pe dimensiunea conceptual–doctrinară, V. Cibotaru susține că procesul creării Forțelor Armate și a sistemului național de apărare a decurs fără a avea la bază concepții și programe în domeniul securității naționale și construcției militare, sistematizate și coordonate cu interesele fundamentale ale statului. Deciziile în problemele construcției militare se elaborau de Ministerul Apărării, ținîndu-se cont de viziunile și conceptele proprii, fără participarea nemijlocită

a organelor de conducere și administrative [56, p.95]. Această constatare nu este lipsită de temeii, în opinia noastră, chiar dacă pare a fi forțată: într-adevăr, s-a operat în actele legislativ-normative cu formulări lipsite de precizările de rigoare, folosite atât la nivel oficial, cât și la cel cotidian, cum ar fi sintagma *forțe militare ale Republicii Moldova, alte formațiuni militare*.

Am propus definiția doctrinară a *formațiunii militare* ca parte componentă a organismului militar al statului, definiție care se rezumă la următoarele: formațiunea militară este prin esență o unitate socială specifică, elementul de bază al organismului militar al statului, cu o structură relativ stabilă și componentă omogenă alcătuită din militari, care își desfășoară activitatea în conformitate cu principiul conducerii unice în vederea executării sarcinilor și exercitării funcțiilor prin aplicarea sau amenințarea cu aplicarea violenței [52, p. 159-160]. *Forțele Armate* fiind o formațiune militară prin caracter, se includ în cadrul sintagmei *formațiuni militare*, alcătuiesc elementul principal al organismului militar al statului și sunt responsabile de apărarea suveranității, integrității teritoriale și inviolabilității Republicii Moldova [9, p. 103].

Am specificat mai sus că sintagma generică *organizație militară* a statului se dovedește a fi o preluare nereușită, fiind similară, de fapt, sintagmei *domeniu militar* al societății și se impune în acest caz reglementarea și ordonarea relațiilor sociale din cadrul domeniului, inclusiv elaborarea definiției științifice a *organismului militar al statului*, subiect deja elucidat în anumită măsură, dar la care vom reveni pe parcurs, în contextul că trebuie să oglindească în mod adecvat conținutul acestui fenomen social și să fie completat cu reliefarea principiilor și exigențelor militare specifice.

Considerăm că factorii de decizie politică și militară tindeau să identifice formula cea mai convenabilă și mai rentabilă în materia edificării instituției militare naționale. Păstrarea maximal posibilă în teritoriu a potențialului tehnico-militar a fost o decizie corectă, deoarece compensarea, dacă s-ar fi solicitat în schimbul evacuării tehnicii militare și altor bunuri materiale, nu numai că ar fi fost compromisă, iar mijloacele financiare sau în altă formă pe care le-ar fi obținut, după cum demonstrează realitățile, ar fi fost cheltuite în alte scopuri și implicit, unitățile militare naționale în organizare ar fi rămas fără bază tehnico-militară. Cât despre efectiv, mult mai eficientă ar fi fost crearea unor structuri noi, paralele unităților sovietice, pentru a nu permite înrădăcinarea tradițiilor și practicilor din Armata Sovietică, adoptându-se un model nou. Cu certitudine, practica mondială în domeniul construcției militare a fost examinată, însă, în ultimă instanță, au prevalat deprinderile și împrejurările locale, ținându-se cont mai mult sau mai puțin de diferiți factori de caracter politic, geopolitic, social-economic, tehnico-militar, logistic, cultural-civilizațional, dar mai ales cel uman. Constatăm că a fost perpetuat un volum esențial de continuitate, exprimată prin efectivul de ofițeri școliți în Armata Sovietică, dar care au depus jurământ de credință Republicii Moldova, dar și prin tehnica militară sovietică, nemaivorbind de transferul unor deprinderi și practici. Discontinuitatea

se manifestă prin existența unei Patrii noi, efectivul de soldați și tentativele timide de a organiza și desfășura activitatea în baza unui nou model, nemaivorbind de elaborarea cadrului instituțional-juridic și doctrinar în conformitate cu realitățile noi.

Este important de notat că Declarația cu privire la suveranitate proclamă Republica Sovietică Socialistă Moldova drept „zonă demilitarizată” [57, p. 498], prevedere care practic nu presupune inadmisibilitatea unităților militare în proporții stabilite în conformitate cu dreptul internațional și deci, crearea Forțelor Armate se dovedește a fi un act legitim, firesc pentru Republica Moldova.

Așadar, elaborarea cadrului politico-juridic și edificarea instituțională a sistemului național de apărare au fost demarate în anul 1990, perioada inițială încheindu-se în anul 1992 prin trecerea sub jurisdicția Republicii Moldova și unificarea într-un tot întreg a fragmentelor unor formațiuni militare dispersate. Transferul s-a produs cu pierderi considerabile pentru Republica Moldova la capitolele tehnică militară, echipament, alte bunuri, deși nu este mai puțin adevărat că a moștenit mai multe locații, marea majoritate dintre care pe parcurs au fost administrate mai puțin eficient. Este relevant de precizat că după formarea Comunității Statelor Independente, Republica Moldova nici n-a admis ideea unei armate comune, ci s-a angajat în crearea Forțelor Armate proprii, inclusiv a Armatei Naționale ca instituție și atribut al independenței de stat. Armata Națională a fost creată după proclamarea independenței în condițiile dezintegrării relativ pașnice a Uniunii Sovietice, în baza unităților militare care anterior au făcut parte din Armata Sovietică [8, p. 46]. Am remarcat mai sus justetea estimărilor expuse de doi ex-miniștri cu privire la demararea construcției militare în Republica Moldova, dar, în același timp, vom insista asupra noutății problemei și predominării factorului subiectiv, exprimate prin lipsa voinței politice și a experienței, prevalarea deprinderilor și a stărilor de spirit din trecut prin tentative de a acomoda instituțiile vechi la realitățile noi.

În condițiile dizolvării Uniunii Sovietice și constituirii noului stat independent, într-o situație dinamică și incertă, s-a impus imperios adoptarea unor măsuri urgente pentru a asigura securitatea națională și ordinea publică, a nu admite destrămarea necontrolată și haotică a structurilor de forță, raționamente din care, soluțiile aplicate deseori nu erau bine gândite și argumentate, nemaivorbind de presiunile din exterior și acțiunile destabilizatoare din interior, lipsa experienței și a cadrelor de profesioniști, insuficiența bazei tehnico-materiale și precaritatea cadrului juridic suficient. În cea mai mare parte, la baza formării structurilor de forță s-au aflat grupurile cu statut mai mult sau mai puțin similar din perioada sovietică, transformările prin reorganizare au luat cu sine multe practici din trecut. Tendința generală în dezvoltarea construcției militare în Republica Moldova se exprimă prin tranziția de la un sistem politic, totalitar, la altul, democratic, tendință determinată de obiective ale transformărilor politice și economice în vederea asigurării securității persoanei, societății și a statului, rolul principal revenind organismului militar.

3. ESENȚA ȘI STRUCTURA ORGANISMULUI MILITAR AL REPUBLICII MOLDOVA

În acest capitol este elucidată politica de stat în domeniul construcției militare, fiind supuse cercetării procesele de elaborare a fundamentelor conceptuale și politico-juridice de funcționalitate a organismului militar și de instituționalizare a structurii prin reliefaarea atribuțiilor în domeniul de securitate și apărare ale formațiunilor militare și autorităților civile.

3.1. Aspecte conceptual-teoretice ale instituției organismului militar

Transformările de sistem demarate prin declararea suveranității și a independenței de stat a Republicii Moldova au determinat necesitatea elaborării politicii construcției militare în vederea instituționalizării organismului militar. Oportunitatea formării organismului militar era exprimată prin necesitatea asigurării militare a existenței statului, în sensul de a face imposibilă intervenția armată din exterior și funcționalității lui în procesul de desfășurare a schimbărilor multiaspectuale. Apărarea externă și schimbările interne, inclusiv în sfera militară, se află în strictă interdependență și urmăresc un obiectiv comun: garantarea proceselor de transformare în interesele individului, ale societății și statului [58, p.243].

Dimensiunea social-obiectivă a problemei ce vizează funcționalitatea organismului militar conține factori determinanți ai acestui proces, precum schimbarea situației politico-militare la nivel mondial, regional și subregional, tranziția în dezvoltarea statului Republica Moldova, transformări în caracterul relațiilor politice, dificultăți și curențe în activitatea instituțiilor organismului militar. Dimensiunea social-subiectivă ține de activitatea actorilor politicii militare a statului, structurilor militare și civile implicate în procesul de funcționalitate a organismului militar. Un rol determinant în asigurarea unei bune cunoașteri, explicări și înțelegeri a funcționării organismului militar revine abordărilor politologice și substanțiale, care completează instrumentele folosite pentru efectuarea investigațiilor științifice. Astfel, oferind posibilitate de a cerceta organismul militar din punctele de vedere ale naturii sale social-politice, caracterului concret-istoric și implicării în spațiul politic și sociocultural al societății, aplicabilitatea abordării politologice se exprimă prin reliefaarea relației dintre social-obiectiv și social-subiectiv, aspectul social-politic al funcționalității „fixează”, pe de o parte, interacțiunea și unitatea părților întregului, iar pe de alta, se manifestă prin tentativele de soluționare a deficiențelor. În același timp, presupunând analiza condițiilor și factorilor sociali care interacționând fac posibilă devenirea organismului militar ca sistem autonom, capabil să realizeze acțiuni militare, abordarea substanțială contribuie decisiv la identificarea de către științele politice a soluțiilor unei probleme relevante, precum stabilirea determinărilor calitative ale sistemului, inclusiv a diferențelor față de obiectivele externe și proprietățile lor și a semnalmentelor esențiale (ale organismului militar).

La rândul lor, acestea din urmă se reduc la următoarele:

1. **apartenența organică de stat**, organismul militar fiind creat și dezvoltat ca parte integrantă a statului, ca instrument al realizării politicilor sale interne și externe;
2. **caracterul organizat și dotarea cu armament**, organismul militar fiind o instituție de stat, se caracterizează prin anumite trăsături inerente oricărei structuri statale, dar dotarea cu armament și capacitatea de a desfășura acțiuni militare îl diferențiază de alte instituții, imprimându-i un statut special;
3. **capacitatea de a desfășura operațiuni militare și de a soluționa probleme în mod autonom**, „organismul militar deosebindu-se de alte structuri de forță dotate cu armament (poliția), este subiectul principal al războiului, deține o poziție exclusivă în societate și solicită în mod expres suport permanent” [37, p.237-238].

Este oportun de precizat că nu există un organism militar al statului, în general, ci al unui stat concret, cu obiective, caracter și structură determinate, cu doctrină, potențial, forme și metode concrete de organizare și activitate, care se deosebesc de alte state, dar pot întruni anumite trăsături comune unificatoare în condițiile apartenenței la instituții politico-militare de factură multilaterală. Componentele organismului militar se află în interconexiune structural-sistemică, particularitățile structurii fiind determinate de caracterul multidimensional al relațiilor și interdependențelor, adică sistemul este alcătuit din subsisteme relativ autonome *de asigurare*, *de conducere* și *de realizare* a obiectivelor. În cadrul organismului militar evidențiem două aspecte interdependente: *spiritual*, care include ideologia politico-militară, teoriile politico-militare, cunoștințele militare și *practic*, acesta cuprinde relațiile politico-militare, funcționarea elementelor, instrumentele materiale pentru realizarea operațiunilor militare [37, p. 238-239].

Dat fiind că sursa unică și baza organizării interne a sistemului militar al statului se exprimă prin activitatea umană de pregătire și eventual de desfășurare a operațiunilor militare, altă abordare care a fost folosită în procesul de investigație decât cele două reliefate mai sus, este cea *acțional-sistemică*. Analiza taxonomică, după cum mai este numită abordarea acțional-sistemică, a asigurat stabilirea caracterului și conținutului activității subiecților organismului militar al statului, această activitate desfășurată pe coordonata politico-militară, reprezentând fundamentele socioculturale ale mecanismului politic de atingere a obiectivelor urmărite de stat, este îndreptată spre pregătirea și exercitarea operațiunilor militare [9, p. 277]. Activitatea militară se exprimă prin două forme de manifestare: politico-militară și tehnico-militară, fiecare presupunând expres existența celeilalte, dată fiind interconexiunea lor.

Vom insista, dar nu în ultimul rând, asupra semnificației deosebite a *abordării sistemice* în reliefa organismului militar al statului, această abordare presupunând că sistemul reprezintă prin conținut o totalitate de elemente aflate în relații de unitate și interdependență, care se bazează pe

proprietăți, conexiuni și legături integratoare. În această bază, organismul militar a fost elucidat ca și sistem, dat fiind că arhitectonica sa complexă și prezența relațiilor administrativ-organizatorice determină, reiterăm, statutul său social sistemic. Vom invoca, în același context de idei, efectuarea *analizei structural-sistemice*, care prevede interdependența elementelor formatoare ale sistemului, caracterizat printr-o varietate de legături și relații [9, p. 277, 279].

Organismul militar al statului reprezintă un sistem al subiecților militari și al structurilor politico-militare, economico-militare, militaro-științifice și de altă factură, care urmăresc scopul de a asigura puterea militară, capacitatea de apărare, securitatea militară a statului la nivelul necesar și suficient [59, p. 195]. Definiția propusă demonstrează că elementul formator de sistem al organismului militar este formațiunea armată a statului, care încorporează forțele armate și alte structuri militare legitime. Sistemul militar al statului înregimentează mai multe subsisteme care asigură buna funcționalitate a structurilor militare, unele dintre verigile importante fiind complexul militar-industrial și instituțiile științifico-didactice de profil.

Organismul militar al statului este un sistem a cărui structură include totalitatea instituțiilor de caracter militar, instituții care prin activitatea lor asigură pregătirea membrilor societății pentru participare la luptă armată sau desfășoară operațiuni militare. Sistemul se caracterizează printr-un șir de atribute esențiale, cum ar fi: mai multe componente, aflate în interdependență și conexiune; structură ierarhică; unitate stabilă; caracter ordonat; proprietate integrativă, care se formează în procesul funcționării organismului militar al statului. Trăsăturile caracteristice ale organismului militar se exprimă prin unitate și integritate, exprimate prin doctrina militară și politica militară a statului, principiile comune de organizare și de conducere a forțelor armate și a altor componente structurale, asigurarea materială și moral-psihologică multilaterală, menținându-se, în același timp, autonomia relativă a elementelor formatoare ale sistemului integrat. Organismul militar este un sistem relativ autonom, care se află în relații de interdependență cu alte sisteme, această conexiune reflectând aspectul exterior al funcționalității sale, dar se regăsesc și raporturi dintre componente din cadrul sistemului, această legătură vizează aspectul intern al funcționalității.

Aflându-se în concordanță cu regimul politic și sistemul relațiilor de putere, cu tradițiile și obiceiurile poporului, organismul militar al statului, exprimat prin armată, poate fi de câteva tipuri:

1. format pe principiul de cadre: este armata regulată, întreținută pe timp de pace într-un număr restrâns;
2. format pe principiul de masă: este armata numeroasă, mobilizată pe timp de război;
3. format pe principiul polițienesc: este armata creată în baza sistemului teritorial-polițienesc în sensul că unitățile militare sunt alcătuite dintr-un nucleu de ofițeri, iar ostașii de rând atribuiți conform criteriului teritorial, sunt instruiți în afara unităților sau la concentrări de scurtă durată;

4. format din mercenari: include militari profesioniști, angajați contra plată;
5. format în bază de contract: este armata creată din militari profesioniști care încheie contracte, fiind remunerați în schimbul acordării serviciilor de calitate [60, p.74-76].

În același timp, am specificat deosebiriile dintre organismul militar și formațiunile armate, acestea se reduc la următoarele:

1. organismul militar este o instituție fondată în mod special de către un stat, pe când formațiunea armată poate să apară spontan, în afara și fără a avea acceptul statului dat;
2. organismul militar se dovedește a fi o instituție de caracter politic bine pronunțat, care asigură realizarea obiectivelor politice ale statului în domeniul securității interne și securității externe, pe când formațiunea armată, potrivit asumpțiilor lui M. Trebin, încorporează grupări de oameni și tehnică militară de luptă care urmăresc atingerea obiectivelor operaționale [61, p. 48];
3. organismul militar ca obiect al activității statului este mai complex decât formațiunea armată, funcționalitatea organismului militar presupunând raporturi clare între părțile componente, fiind prevăzute elaborarea politicii de stat în sfera militară, crearea condițiilor pentru implementarea și desfășurarea acțiunilor în vederea contracarării amenințărilor și riscurilor la adresa securității naționale (militare) [59, p. 194].

Am remarcat necesitatea și actualitatea cercetării esenței și conținutului sintagmei *funcții ale organismului militar*, dată fiind divizarea direcțiilor generale de activitate și degajarea unor sarcini particulare. În procesul de definire a funcțiilor este indispensabil să fie evidențiat conținutul fiecărei funcții, acțiunea directă și activă atât a organismului militar în ansamblu, cât și a părților componente asupra obiectului său, consecințele impactului asupra mediului înconjurător, aspectele generale și particulare de manifestare a organismului militar în calitate de forță militară [31, p. 91]. În procesul de examinare a funcțiilor componentelor organismului militar sarcina de bază constă în determinarea locului și rolului instituției în calitate de sistem, dat fiind că funcțiile elementelor urmăresc atingerea unor obiective specifice, dar contribuie și la valorificarea obiectivului general. „Eficiența funcțiilor elementelor organismului militar, menționează V. Ciobanu, este determinată de tipul acestei instituții și de orientarea generală a societății, acest lucru vizează în special noile state independente” [1, p. 83].

Fiind implementate prin politica militară și exprimate prin doctrina militară, legitățile de funcționare și dezvoltare a organismului militar stau la baza principiilor de pregătire și desfășurare a operațiunilor militare, a acțiunilor tuturor subiecților sistemului militar al statului. În acest sens, funcțiile organismului militar reprezintă direcțiile principale de activitate, direcții determinate de stat, prin intermediul cărora se exprimă esența social-politică a funcționalității elementelor sale de bază. Funcțiile organismului militar se reduc la următoarele: depistarea în timp util a preparărilor

către agresiune sau alte acțiuni periculoase și prevenirea la timp a conducerii supreme a statului; formarea și menținerea în stare de pregătire a forțelor și mijloacelor de asigurare a securității și apărării naționale; cauzarea prejudiciilor adversarului potențial, crearea condițiilor pentru stoparea operațiunilor militare în fazele inițiale de declanșare; participarea la operațiuni de menținere a păcii sub egida instituțiilor internaționale abilitate; asigurarea securității naționale, menținerea ordinii și a legalității [37, p. 240].

Am notat că din punct de vedere teoretico-metodologic se dovedește a fi rațional de a studia organismul militar al statului ca pe un sistem etajat, deoarece prin caracter, structură complexă și prezență a legăturilor informaționale de conducere, a legăturilor organizatorice și de altă factură se definește statutul de obiect social sistemic. În acest sens funcționalitatea eficientă și coordonarea activității tuturor elementelor organismului militar presupune argumentarea conceptual-teoretică și formalizarea politicii militare a statului prin crearea condițiilor favorabile pentru implementarea obiectivelor trasate și acțiunea subiecților în interesul de a asigura securitatea și apărarea națională, adoptarea măsurilor pentru revizuirea politicii militare, ținându-se cont de obiectivele primordiale de neutralizare sau blocare a pericolelor imediate și de perspectivă la adresa securității și apărării [54, p. 56].

Am demonstrat că noțiunea de organism militar „este polisemantică și include mai multe sensuri: sistem militar al statului, care funcționează în baza principiilor de drept și are ca misiune de a contribui la promovarea politicii interne și a politicii externe prin mijloacele militare; armată sau forțe armate ca element principal al domeniului militar al statului; structură militară, care se deosebește de structurile civile din domeniul militar al statului; structură militară a organizațiilor internaționale guvernamentale [62, p. 119]. În baza celor reliefate subliniem că elementul formator de sistem al organismului militar sunt forțele armate, dar include și alte structuri legitimate, menite să asigure buna funcționalitate a instituțiilor militare. În același context structural se află instituțiile puterii și administrării de stat preocupate de problemele ce țin de asigurarea securității naționale, menținerea capacității de apărare și funcționarea eficientă a tuturor subsistemelor [59, p. 195].

Așadar, organismul militar reflectă spectrul complex al relațiilor politice și transformărilor din cadrul sistemului politic, într-un stat democratic politicii revenindu-i rolul hotărîtor în raport cu puterea militară. Această ordine se exprimă prin faptul că securitatea națională este influențată într-o măsură tot mai mare nu de politica de pe poziții de putere, ci de puterea politicii, mijloacele militare sunt determinate de obiectivele politice pe care le deservește, aplicabilitatea puterii militare fiind limitată de mecanisme juridice și proceduri democratice. Nu poate fi trecută cu vederea nici influența factorilor externi asupra organismului militar, suport care determină dinamica resurselor necesare pentru consolidarea capacității de apărare și asigură argumentarea acțiunilor de securitate.

3.2. Structura instituțională a organismului militar al Republicii Moldova

Organismul militar al statului reprezintă prin caracterul său o instituție complexă, un sistem care prevede subordonare ierarhică în procesul funcționalității, investit cu atribuții de forță și dotat cu mijloace tehnico-materiale necesare pentru exercitarea prerogativelor în sectorul securității și apărării naționale, ordinii publice și situațiilor excepționale. Formarea și dezvoltarea organismului militar al Republicii Moldova s-a produs gradual, fie prin transformarea sub jurisdicția națională a unor structuri care au activat în perioada sovietică, fie prin fondarea unor instituții noi, construcția militară aflându-se în interconexiune și interdependență cu devenirea și consolidarea instituțională a noului stat independent. Elaborarea și implementarea politicii de securitate și apărare antrenează autorități publice supreme, instituții de resort și alte autorități publice, cu atribuții complementare în domeniu. Organismul militar, ca și statul Republica Moldova, continuă să se afle în îndelungata perioadă de tranziție, suportând impactul realizărilor și deficiențelor procesului transformator [37, p.240-241].

Structura organismului militar contemporan cuprinde următoarele componente: *politică* – include autoritățile publice supreme (Președintele, Parlamentul, Guvernul și Consiliul Suprem de Securitate), *strategică* – înregistrează alte autorități publice abilitate în domeniul securității și apărării (Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Apărării, Armata Națională, Marele Stat Major al Armatei Naționale, Statul Major General al Forțelor Armate) și *operativ-strategică* (Serviciul de Informații și Securitate, Serviciul de Protecție și Pază de Stat, Poliția de Frontieră, Trupele de Carabinieri, Serviciul Protecției Civile și Situații Excepționale) [63, p.286-294]. În continuare vom elucidă unele atribuții ale instituțiilor de resort pentru a determina generalul și particularul.

Președintele Republicii exercită conducerea generală a activității de asigurare a securității naționale, instituie și administrează structuri consultative, este responsabil de starea de securitate și comandantul suprem al Forțelor Armate, poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, starea de război, mobilizarea parțială sau generală.

Parlamentul exercită reglementarea legislativă în domeniul asigurării securității și apărării, aprobă principiile și direcțiile principale ale politicii de stat și activității structurilor de securitate și apărare, exercită controlul parlamentar și controlul democratic asupra activității lor și a puterii executive, stabilește și aprobă efectivul unor instituții de resort, audiază Guvernul în probleme ce țin de securitate și apărare, stabilește frontiera de stat, aprobă volumul alocațiilor bugetare, declară mobilizarea parțială sau generală, declară starea de urgență, de asediu și de război.

Guvernul asigură executarea actelor legislativ-normative în domeniul securității și apărării naționale, exercită conducerea activității autorităților administrației publice, instituie structuri de resort, stabilește volumul alocațiilor bugetare pentru întreținerea lor, poartă responsabilitate pentru

capacitatea de apărare a țării, aprovizionarea Forțelor Armate cu armament, muniții, echipament militar și alte resurse materiale [64].

Consiliul Suprem de Securitate este o instituție colegială și consultativă pe lângă Președinte, investită cu funcții de elaborare, coordonare și monitorizare a politicilor de securitate națională, examinare a informației privind funcționarea sistemului național de apărare și analiză a activității structurilor abilitate, ministerelor, altor autorități publice în domeniu, prezentare a recomandărilor și oferire a consultanței șefului statului în exercitarea politicilor interne și externe pe coordonatele securității și apărării, Consiliul a fost creat pe lângă Președintele Republicii Moldova la 20 august 1991, actualmente activitatea acestei autorități fiind reglementată prin Decretul prezidențial din 8 octombrie 1997, act care desfășoară atribuțiile, modul de formare, componența și competențele subdiviziunilor [65]. Vom sublinia că necesitatea reformării Consiliului Suprem de Securitate este conștientizată și recomandată, însă din cauza că nu s-a convenit asupra cadrului de reformă, rămîne o structură care nu generează idei și politici de securitate și nu coordonează instituțiile abilitate în domeniul asigurării securității. Menționăm că Sistemul Național de Securitate reprezintă un model profund descentralizat, unde fiecare instituție își planifică politica și o implementează în funcție de interesul departamental, ducînd lipsă de transparență și control democratic, solicitînd cheltuieli nejustificate și caracterizîndu-se prin ineficiență în cazul situațiilor de criză [63,p.296-297].

Ministerul Apărării este structura centrală de specialitate care organizează, coordonează și conduce activitățile în domeniul apărării naționale și este responsabil de organizarea și dezvoltarea Armatei Naționale, de pregătire pentru executarea misiunilor de apărare a țării. Printre atribuțiile Ministerului vom numi: analiza și propunerea pentru Parlament, Președinte și Guvern a măsurilor privind organizarea și pregătirea sistemului național de apărare; asigurarea controlului civil asupra Armatei Naționale; conducerea, planificarea și organizarea activităților de menținere a capacității permanente de luptă și de mobilizare a Armatei Naționale; planificarea și administrarea resurselor umane, financiare, materiale și de altă natură destinate apărării naționale; elaborarea proiectelor de acte legislative și normative privind apărarea națională; planificarea și conducerea activităților de cercetare în domeniul apărării naționale; furnizarea de informații strategice autorităților publice; gestionarea activității Armatei Naționale pentru efectuarea operațiilor în cazul stărilor de urgență, de asediu și de război; studierea și evaluarea gradului de pericol militar și a necesității de apărare.

Forțele Armate reprezintă elementul de bază al sistemului național de securitate și apărare, incluzînd Armata Națională (Forțele Terestre și Forțele Aeriene) și Trupele de Carabinieri, pînă în anul 2012 mai făcea parte Serviciul de Grăniceri, devenit Poliția de Frontieră. Organul executiv al Comandamentului Suprem care efectuează planificarea strategică și conducerea Forțelor Armate este Statul-Major General al Forțelor Armate. Misiunea strategică rezidă în realizarea capacităților

militare necesare garantării, prin folosirea, în ultimă instanță, a mijloacelor militare, a suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, asigurării funcționalității democrației și participării la misiunile de menținere a păcii în conformitate cu angajamentele internaționale asumate de către Republica Moldova. Obiectivele naționale rezidă în prevenirea, descurajarea și contracararea unor eventuale agresiuni împotriva țării, în sporirea contribuției la menținerea stabilității în regiune, iar misiunile strategice ale Forțelor Armate pot fi grupate în trei categorii: misiuni realizate pe timp de pace; misiuni realizate în situații de criză; misiuni realizate pe timp de război. Pe timp de pace Forțele Armate le revin următoarele misiuni strategice: pregătirea pentru curmarea unor eventuale agresiuni și dezvoltarea sistemului de comandă, pregătirea populației și a economiei naționale pentru mobilizare și amenajarea operativă a teritoriului pentru apărare; participarea la operațiile multinaționale de menținere a păcii, desfășurate sub egida ONU, OSCE, NATO sau UE; pregătirea pentru prevenirea crizelor interne, în cooperare cu instituțiile corespunzătoare. În situații de criză Forțele Armate pot participa, în conformitate cu prevederile legislației în vigoare și în cooperare cu alte instituții, la prevenirea acțiunilor destabilizatoare; neutralizarea elementelor diversioniste și a altor formațiuni armate ilegale; paza căilor de comunicație care conduc spre anumite obiective; prevenirea proliferării armelor convenționale și a celor de distrugere în masă; intervenții în scopul apărării cetățenilor și a infrastructurii de bază. Pe timp de război misiunile se stabilesc în conformitate cu obiectivul politic declarat și cu evaluarea situației strategice, obiectivul politic trebuie să fie definit de autoritățile publice constituționale și să reflecte voința poporului.

Componenta principală a Forțelor Armate este Armata Națională, ale cărei sarcini constau în respingerea loviturilor aeriene și terestre ale forțelor agresoare; cauzarea unor pierderi maximale posibile agresorului; zădărnicierea pătrunderii lui în adâncul teritoriului țării; crearea de premise pentru încetarea acțiunilor militare și încheierea păcii în condiții care să corespundă interesului național al Republicii Moldova [66, p.166-169]. Misiunea Armatei Naționale constă în asigurarea apărării naționale prin prevenirea, contracararea și anihilarea amenințărilor și a agresiunilor cu caracter militar îndreptate împotriva țării [64]. Trebuie de subliniat că Armata Națională exercită în interior funcția externă de apărare a ordinii constituționale și numai în situații excepționale poate reprezenta ultimul cuvânt al guvernării, iar în condițiile de stabilitate social-politică și de coeziune socială contribuie la asigurarea unității naționale și educația patriotică, amplificând sentimentul de mândrie națională.

Ministerul Afacerilor Interne este o structură specializată din cadrul Guvernului cu atribuții directe în domeniul menținerii ordinii de drept și securității publice, subdiviziunile sale constituie un organism menit să asigure viața, sănătatea și libertățile cetățenilor, interesele societății și ale statului contra atentatelor criminale și ale altor atacuri ilegale. În Concepția Securității Naționale

o amenințare directă la adresa securității naționale este numită crima organizată, fapt care-i atribuie responsabilități sporite în domeniul asigurării securității naționale.

Vom nota că prin Concepția de reformare a Ministerului Afacerilor Interne și a structurilor subordonate și desconcentrate ale acestuia din 6 decembrie 2010 sunt prevăzute zece obiective de reformă, printre care menționăm „demilitarizarea poliției și delimitarea statutului de polițist de cel al altor categorii de funcționari care asigură activitatea poliției” [67], la 16 ianuarie 2011 Guvernul a aprobat Planul de acțiuni pentru implementarea Concepției [68]. Vom preciza însă că reformarea a fost interpretată de autorități ca modificare a statutului unor categorii de funcționari din cadrul Ministerului și serviciului polițienesc, pe când în realitate demilitarizarea presupune transformarea instituției dintr-o entitate care protejează, în primul rând, interesele statului într-un serviciu public în beneficiul general al comunității, care protejează, în primul rând, interesele și drepturile omului. Această transformare structural-sistemică pornește de la redefinirea de fond a instituției și prevede modificarea complexă a regulilor interne de organizare, funcționare și etică profesională, edificată pe trecerea de la „supremația ordinului” la „supremația legii”. Constatăm că în lipsa unei definiții clare a noțiunii „demilitarizare” și a unui act general acceptat de referință, înțelegerea, interpretarea și folosirea noțiunii diferă de la document la document, de la instituție la instituție [9, p.301-302].

Referindu-ne succint la alte formațiuni militare, vom invoca Hotărîrea Guvernului cu privire la reforma organelor Ministerului Afacerilor Interne din 13 septembrie 1990, care prevede crearea Departamentului de Poliție și a secțiilor raionale de poliție, iar la 18 decembrie 1990 Parlamentul a adoptat Legea cu privire la poliție, locul miliției fiind ocupat de instituția nouă a afacerilor interne - poliția. Aproximativ peste un an, la 12 decembrie 1991, Parlamentul a adoptat Legea cu privire la trupele de carabinieri (trupele interne) ale Ministerului Afacerilor Interne, în care se stipulează că sunt organizate pe principii militare, asupra lor extinzându-se acțiunea legilor ce reglementează serviciul militar, fiind abilitate cu funcția de protecție a ordinii de drept. La 4 noiembrie 1992 prin Decretul Președintelui Republicii Moldova este creat Departamentul Trupelor de Carabinieri în cadrul Ministerului Afacerilor Interne [69, p.465-466]. Este de subliniat că în Acordul cu privire la Forțele Armate Convenționale în Europa unitățile militare de interne sunt considerate formațiuni abilitate cu exercitarea funcțiilor de asigurare a securității interne pe timp de pace.

Actuala Poliție de Frontieră a fost supusă reorganizării structural-funcționale de mai multe ori, în scopul demilitarizării instituției și a îmbunătățirii pazei frontierei de stat. Inițial Ministerului Securității Naționale i-a fost încredințată paza frontierei de stat, ca ulterior această prerogativă să fie încredințată unei instituții cu funcții speciale, Trupele de Grăniceri în componența Ministerului Securității Naționale, formată la 10 iunie 1992, devenită Departamentul Trupelor de Grăniceri la 23 decembrie 1999, reorganizată într-o structură independentă la 18 ianuarie 2000, transformată

în Serviciul de Grăniceri din 23 aprilie 2005 și în fine, formula actuală fiind Poliția de Frontieră în subordonarea Ministerului Afacerilor Interne din 1 iulie 2012. Vom preciza că segmentul frontierei cu România se află în custodia acestei structuri din septembrie 1991, iar pe segmentul cu Ucraina se exercită din iulie 2011 (în ultimul caz fiind necesar de a invoca Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontiera Moldo-Ucraineană) [70, p.456 - 458]. Poliția de Frontieră este o autoritate administrativă centrală, care exercită atribuțiile și promovează politica statului în domenii, precum supravegherea și controlul frontierei de stat în vederea combaterii criminalității transfrontaliere, inclusiv a migrației ilegale, asigurarea intereselor și paza frontierei de stat a Republicii Moldova, executarea acordurilor internaționale și legislației Republicii Moldova privind frontiera de stat.

Serviciul de Informații și Securitate, inițial Ministerul Securității Naționale, a fost creat prin Decretul Președintelui Republicii Moldova la 9 septembrie 1991, o atribuție fiind asigurarea pazei frontierei de stat. În baza Legii cu privire la Serviciul de Informații și Securitate din 23 decembrie 1999 Ministerul Securității Naționale este reorganizat în Serviciul de Informații și Securitate, fiind o structură de stat specializată în domeniul asigurării securității de stat. Prin Hotărârea de Guvern din 13 noiembrie 2006 a fost creat centrul Antiterorist din cadrul Serviciului, abilitat cu dirijarea, coordonarea și realizarea măsurilor de combatere a terorismului [71]. Atribuțiile Serviciului țin de elaborarea și realizarea sistemului de măsuri orientate spre descoperirea, prevenirea și contracararea acțiunilor care atentează la valorile și prevederile constituționale: schimbarea violentă a ordinii constituționale, subminarea sau lichidarea suveranității, independenței și a integrității teritoriale, activitățile care contribuie, fie direct, fie indirect, la desfășurarea de operațiuni militare împotriva țării sau la declanșarea războiului civil, acțiunile militare sau alte tipuri de acțiuni violente care subminează temeliile statului. Activitatea Serviciului este coordonată de Președintele Republicii Moldova și supusă controlului parlamentar: controlul este prevăzut în legislația mai multor țări, însă supravegherea parlamentară a activității unui serviciu secret de informații în cazul Republicii Moldova constituie un fapt de remarcă [72], chiar dacă realitățile diferă de intențiile scrise.

Serviciul de Protecție și Pază de Stat, inițial Serviciul de Pază al Președintelui, a fost formatat prin Decret prezidențial la 27 ianuarie 1992, reprezentând o subdiviziune specială independentă în cadrul Ministerului Securității Naționale, cu subordonare directă Președintelui. Decretul din 6 mai 1994 prevede crearea serviciului de Securitate a Președintelui Republicii Moldova, în conformitate cu Legea din 28 ianuarie 1998, a fost instituit Serviciul de Protecție și Pază de Stat, transferat în subordinea Guvernului în baza Hotărârii din 26 februarie 1998. În fine, Legea cu privire la Serviciul de Protecție și Pază de Stat din 13 iunie 2008 repune instituția în subordine prezidențială [73].

Serviciul de Protecție și Pază de Stat face parte din sistemul organelor securității statului, fiind specializat în asigurarea protecției demnitarilor de stat și a celor străini pe timpul șederii lor

în Republica Moldova, a membrilor familiilor acestora, precum și în asigurarea pazei sediilor de lucru și a reședințelor acestora. Din categoria demnitarilor care beneficiază de protecție de stat fac parte: Președintele Republicii Moldova, Președintele Parlamentului, Prim-ministrul, ex-președinții țării, ex-președinții Legislativului și ex-prim-miniștrii, pe perioada stabilită de legislație.

Serviciul Protecției Civile și Situații Excepționale format în baza Decretului Președintelui cu privire la Apărarea Civilă a Republicii Moldova din 24 decembrie 1991 prin transferarea sub jurisdicția națională a Statului Major al Apărării Civile, instituțiilor sale de comandă și unităților militare ale Apărării Civile a Uniunii Sovietice dislocate pe teritoriul Republicii Moldova. Această instituție, sub actuala denumire din 1 septembrie 1993, a fost supusă unor reorganizări structural-funcționale frecvente, actualmente prin Hotărârea Guvernului din 23 aprilie 2005 se află în cadrul Ministerului Afacerilor Interne ca autoritate autonomă [74]. De fapt, Serviciul reprezintă un complex de instituții specializate, care execută sarcini în domeniul protecției populației, teritoriului, mediului înconjurător și proprietății în caz de pericol sau declanșare a situațiilor excepționale [75]. Vom nota că analiza atribuțiilor Serviciului conform cadrului normativ demonstrează că această autoritate nu are tangențe directe cu asigurarea securității militare, funcția internă vizînd protejarea populației în condițiile situațiilor excepționale cu caracter tehnogen, ecologic și natural [9, p.308].

Vom sublinia că gradele militare se dovedesc a fi un element care indică asupra apartenenței la formațiunile militare, însă Serviciul de Informații și Securitate nu poate pretinde la un asemenea statut, deoarece nu corespunde exigențelor, cam de altfel, și Serviciul de Protecție și Pază de Stat, iar Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale se dovedește a fi o instituție demilitarizată. Lista structurilor demilitarizate înregimentează și Ministerul Afacerilor Interne, exceptînd Trupele de Carabinieri

Așadar, structura actuală a organismului militar nu corespunde exigențelor contemporane de securitate și apărare, dublările nejustificate, reorganizările frecvente, deficiențele în subordonare și precaritățile în colaborare instituțională fiind impedimente în exercitarea funcțiilor. Insuficiența unei gândiri strategice, personificarea excesivă a instituțiilor, manifestările unor disfuncționalități, precaritatea cadrului legislativ, corupția și protecționismul, alături de alți factori, n-au putut să nu și lase amprenta asupra funcționalității organismului militar, în general asupra politicii construcției militare în ansamblu [9, p.235-236]. Organismul militar a încorporat cele mai variate componente, cu funcții deseori incompatibile, fiecare instituție, la rîndul său, întrunind o structură specifică de state. În asemenea situație precară este indispensabil de a elabora un model nou de sistem, optim, care să fie în măsură să răspundă la exigențele secolului XXI [54, p.73-74]. Însă în cîmpul legislativ predomină incertitudinea, soldată cu probleme ce țin de construcția militară în Republica Moldova, principalele constînd în lipsa unei delimitări clare a prerogativelor și eficiența redusă a sistemului.

4. OPORTUNITĂȚI DE SECURITATE NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL EXTINDERII PROVOCĂRILOR INTERNE ȘI EXTERNE

În acest capitol sunt supuse cercetării două componente ale securității naționale a Republicii Moldova, militară și nonmilitară, abordate în conexiunea intern - extern: prima este reliefată prin elucidarea cadrului politico-juridic, ancorat pe neutralitate și a unor pericole, a doua, exemplificată prin aspecte ecologice, este desfășurată prin activitățile ecologice ale Armatei Naționale.

4.1. Securitatea militară - element edificator al securității naționale

Securitatea națională reprezentând prin esență o problemă de importanță stringentă a statului și a societății, este canalizată pe valorificarea interesului național prin diminuarea amenințărilor, contracararea riscurilor și minimizarea vulnerabilităților, solicitându-se elaborarea cadrului coerent și eficient al politicilor în domeniu și identificarea mecanismelor fezabile ale deciziilor adoptate. Categoria „securitate națională” unifică două părți componente fundamentale - securitatea statului și securitatea societății [76, p. 158], esența fiind de a depăși conceptual stat-centrismul îngust care mai continuă să predomine: V. Juc susține că este indispensabil să se conștientizeze că nu cetățenii există pentru stat, ci statul pentru cetățeni [4, p. 200], iar V. Saca trasează o conexiune directă între interesul național și securitatea națională, subliniind că procesul modernizării reale în Republica Moldova s-a tergiversat într-un mod nepermis [77, p. 47-49], fapt care n-a putut să nu se răsfrângă asupra sistemului național de securitate și apărare. Nu este deloc întâmplătoare, în acest sens, lipsa de voință politică pentru a demara un set de reforme științific argumentate, în special pe fundalul suportului real din exterior, pe dimensiunea bilaterală și pe coordonata multilaterală de parteneriat și cooperare. Este indispensabil de a diminua imitarea reformelor și populismul, disfuncționalitatea instituțiilor, dinamica negativă a elaborării conceptuale a construcției militare și modernizării mediului de securitate a Republicii Moldova, nemaivorbind de dezorganizarea societății și a puterii de stat, care poate să se soldeze cu intervenție străină și implicit, pierderea suveranității cel puțin pe o parte din teritoriu [9, p. 311-312].

Am subliniat, în aceeași ordine, că etapa actuală a construcției militare în Republica Moldova este marcată de o complexitate deosebită, determinată de amplificarea pericolului militar în arealul geopolitic est-european (factorul extern) și de tentativele de a identifica un model nou, conceptual și structural-funcțional, al sistemului de securitate națională în contextul instabilității politice și guvernamentale, însoțită de prevalarea interesului îngust și lipsei de clarviziune strategică (factorul intern). Acești și alți factori, înșiruiți în diferite contexte, determină creșterea ponderii purtătorului legitim și firesc al forței militare, și anume organismul militar al statului [37, p.241-242], date fiind extinderea priorităților de securitate națională și necesitatea modernizării sistemului pentru a putea contracara eficient pericolele și contribui la promovarea intereselor naționale.

La baza conexiunilor dintre subiecții securității se află interesele lor, suport care permite să distingem *securitatea externă* și *securitatea internă*: prima se manifestă prin apărarea intereselor și valorilor naționale, modului de viață încetățenit în fața pericolelor din exterior, mecanismele de asigurare înregimentând fie potențialul militar suficient, fie un sistem stabil de alianțe bilaterale și multilaterale de securitate colectivă; ultima se manifestă în sfera societală și se referă la activitățile publice de prevenire și înlăturare a pericolelor la adresa vieții, sănătății și proprietății oamenilor în interiorul statului, activități aflate în conexiune cu securitatea persoanei și ordinea publică. Pentru a asigura securitatea internă, se cuvine de a determina obiectivele, identifica pericolele principale, defini criteriile de stabilirea nivelului de apărare și elabora mecanismul de influență asupra surselor de pericole și contracararea lor [22, p. 165-166].

Am insistat asupra actualității deosebite a aspectelor ce țin de asigurarea securității naționale într-un domeniu atât de important precum este cel militar. Rolul organismului militar în procesul de realizare a obiectivelor de politică internă și de politică externă, aflate în strânsă interconexiune, este semnificativ, acesta exprimându-se prin îndatorirea de a apăra persoana, societatea și statul de agresiune din exterior prin mijloace disponibile, inclusiv cele militare. Organismul militar rămîne un garant al stabilității orînduirii de stat și securității sociale în fața atentatelor din partea grupărilor extremiste și separatiste, dar și a altor tipuri de pericole [78, p. 140-141].

Politica militară avînd drept obiectiv asigurarea securității și apărării naționale, reprezentînd o componentă organică a politicii de stat, este reglementată prin cadrul legislativ-normativ, care, de altfel, a suferit modificări frecvente, după cum am specificat mai sus. În Declarația cu privire la suveranitatea RSS Moldova este stipulat că Republica Sovietică Socialistă Moldova, ca subiect egal al relațiilor internaționale, se declară zonă demilitarizată, activ promovează consolidarea păcii și securității, este implicată direct în procesul de cooperare și securitate, precum și în structurile europene”[57, p.499]. În Declarația de Independență a Republicii Moldova este exprimată intenția de a adera la Actul Final de la Helsinki și la Carta de la Paris pentru o Nouă Europă, solicită să fie admisă cu drepturi depline în cadrul Organizației Națiunilor Unite și la Conferința pentru securitate și Cooperare în Europa [79, p. 62]. Constituția Republicii Moldova prevede că forțele militare sunt destinate apărării naționale, pazei frontierelor și menținerii ordinii publice (articolul 57), iar forțele armate fiind incluse în componența administrației publice sunt abilitate cu garantarea suveranității, independenței și unității integrității teritoriale a țării și democrației constituționale (articolul 108) [80]. Aceste prevederi fundamentale și-au găsit concretizare și dezvoltare în mai multe documente de politici, inclusiv în Concepția politicii externe a Republicii Moldova, în care este subliniat că nerecurgerea la forță sau amenințarea cu forță, reglementarea diferendelor internaționale exclusiv prin mijloace pașnice, neamestecul în afacerile interne ale altor state, inviolabilitatea frontierelor

și integritatea teritorială a statelor reprezintă principii în baza cărora Republica Moldova realizează politica sa externă [81, p. 97].

Actul normativ de bază în domeniul apărării este Doctrina militară, document de politici care pune în lumină și coordonează structura, evoluția și dirijarea Forțelor Armate. Doctrina trasează prioritățile în domeniile politic și militar ale apărării, stabilește sistemul de măsuri la nivel național, regional și global în vederea realizării cursului politico-militar al Republicii Moldova, determină sursele de pericole militare potențiale și definește conducerea Armatei Naționale la nivel general, nemijlocit și operativ. Scopul de bază al politicii militare a Republicii Moldova rezidă în asigurarea securității militare a poporului și statului, fiind legal și absolut necesar, în ordinea reliefată de idei, de a avea Forțe Armate proprii [82, p. 91].

Legea securității statului stabilește expres că securitatea statului reprezintă o parte integrată a securității naționale și prevede un sistem de măsuri multiaspectuale orientate spre descoperirea, prevenirea și contracararea la timp a amenințărilor. Acest document include direcțiile principale și prioritățile de asigurare a securității statului, definește competențele autorităților publice supreme în domeniu și sistemul organelor securității statului [83, p. 102-104].

Concepția securității naționale, realizând evaluarea generală a mediului de securitate pe plan național și internațional, trasează principiile, valorile generale, obiectivele și liniile directorii de bază ale securității naționale, identifică amenințărilor, riscurile și vulnerabilitățile cu impact asupra securității Republicii Moldova, în calitate de „principiu de bază a conceptului securității naționale” figurînd statutul de neutralitate permanentă [84, p.7].

Strategia securității naționale stabilește criteriile cărora trebuie să li se conformeze sistemul național de securitate și prevede, totodată, că politica de securitate a Republicii Moldova reprezintă ansamblul de concepte, norme juridice și acțiuni orientate spre promovarea și protejarea intereselor naționale prin identificarea, prevenirea și contracararea amenințărilor și riscurilor cu impact asupra securității statului, în procesul de „promovare a intereselor naționale se va ține cont de statutul de neutralitate permanentă”. Strategia nu pune în lumină amenințărilor și riscurile cu impact, ci numai definește căile de asigurare a securității naționale, iar cooperarea cu Alianța Atlanticului de Nord nu aduce atingere statutului constituțional de neutralitate [85, p. 38].

Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) Republica Moldova – NATO prevede că, luînd act de statutul de neutralitate, prin implementarea acestui program nu urmărește aderarea la Organizația Nord-Atlantică, ci intensificarea dialogului și aprofundarea parteneriatului. Cele trei redacții conțin prevederi privind procesul de reformă și modernizare a sectorului de securitate și apărare, urmărindu-se sporirea eficienței în prevenirea riscurilor și combaterea amenințărilor, inclusiv prin dezvoltarea capacităților moderne de apărare ale Armatei Naționale [86].

Am subliniat prin aplicarea analizei conținutului documentelor că neutralitatea permanentă este invocată frecvent în actele normative ca suport și mecanism de asigurare a securității militare, cooperarea cu Alianța Atlanticului de Nord fiind îndreptată spre reformarea sectorului de securitate națională, deși nu este mai puțin adevărat: rezultatele se află sub așteptări. Participarea Republicii Moldova în Programul Parteneriat pentru Pace corespunde pe deplin intereselor sale fundamentale, contribuie la facilitarea integrării în structurile europene, oferă posibilități de a participa la crearea mecanismelor internaționale de menținerea păcii, asigurării stabilității și acordării unor garanții de securitate, permite aplicarea experienței statelor euroatlantice în domeniul construcției militare, în sensul modernizării Forțelor Armate, pregătirii cadrelor calificate, inclusiv instituirea lingvistică a ofițerilor Armatei Naționale, asigurării accesului la informații, statistică, surse de asistență politică, financiară și tehnică [87, p.47]. Vom sublinia, contrar mai multor opinii, că neutralitatea nu asigură nici securitatea militară, nici integritatea teritorială, evenimentele din Ucraina din 2014 pe timp de pace și invadarea Belgiei în anul 1914 pe timp de război demonstrează justetea acestei concluzii, nemaivorbind de staționarea neautorizată a forțelor militare străine pe teritoriul său suveran, chiar dacă autoritățile constituționale provizoriu nu-și exercită jurisdicția. Alternativele de asigurare a securității, integritatea euroatlantică și unirea cu România, beneficiază de mai puțină susținere din partea cetățenilor și pînă la moment n-au fost abordate la nivel de politici de stat, după cum nici aderarea la spațiul eurasiatic. Neutralitatea permanentă a Republicii Moldova nu este și nu poate fi garantată la nivelul internațional actual, instituțiile de cooperare multilaterală pot numai lua act de intenția sau decizia politico-juridică adoptată, dar fără a preciza garanții, iar practica bilaterală deja nu se aplică: nici modelul clasic (Elveția și Suedia), nici exemplele contemporane (Austria și Finlanda) nu sunt aplicabile în cazul Republicii Moldova, contextul internațional fiind altul.

Republica Moldova este un stat mic și cu posibilități relativ reduse de asigurare a securității și apărării naționale. V. Beniuc susține că orice stat este supus unor amenințări și riscuri la adresa securității naționale, acestea fiind de factură militaro-politică, financiar-economică, ecologică sau cultural-civilizațională. Însă impactul asupra țărilor mici se dovedește a fi mult mai mare din cauza vulnerabilității lor dictate de potențialul politic, militar și economic slab disponibil și capacitățile reduse de a neutraliza procesele negative. Securitatea națională se află în strînsă interconexiune cu securitatea internațională și deci, dimensiunea internațională a securității naționale a crescut foarte mult. În acest sens, orice stat, în special țările mici, pot să se autoconsidere că se află în stare de securitate relativă numai în condițiile unui model mai eficient, din punct de vedere al securității, de ordine mondială. Este oportun de subliniat, precizează cercetătorul, că modelele de securitate națională fundamentate pe izolaționism se dovedesc a fi neeficiente, integrarea constituind singura posibilitate eficientă de apărare a intereselor naționale și factorul hotărîtor de asigurare a securității

statelor [88, p. 17-19]. Politica de securitate a Republicii Moldova, ca parte organică a politicii de stat, subliniază S. Cebotari, V. Saca și I. Coropcean, este strâns legată de opțiunea de modernizare socială și integrare europeană, reflectând procesul de asigurare a stabilității societății și statului, a condițiilor de viață și existență a cetățenilor, de apărare a drepturilor și libertăților fiecărui membru al societății, de creare a premiselor pentru dezvoltare statală. Aceasta presupune asigurarea apărării de pericolele interne și externe a valorilor de bază, a resurselor materiale, intelectuale și morale, a orînduirii constituționale și suveranității statale, independenței și integrității teritoriale [89, p. 36].

Am reliefat mai sus rolul Armatei Naționale în asigurarea securității militare și apărării. Datele cercetărilor sociologice demonstrează că respondenții au încredere relativ înaltă față de Armata Națională, care se situează pe locurile trei-cinci, chiar dacă în comparație cu luna mai 2012 rata a coborât de la 56 % la 42% în luna noiembrie 2015 [90, p.105]. Însă trebuie de precizat că din noiembrie 2012 atestăm o stabilitate relativă de încredere (40% - 46%), scăderea am explica-o prin unele incidente care s-au produs în cadrul unităților, în timp ce stabilizarea denotă că Armata Națională rămîne o instituție închisă, iar polemica recentă din mass-media între factori de decizie conține mai degrabă un vădit substrat partinic, deși se invocă necesitatea îmbunătățirii situației la capitolul ce ține de securitatea și apărarea națională.

Securitatea militară urmărește de a asigura apărarea statului împotriva agresiunii externe, a localiza conflictele armate și reprimă violența militară ilegală la frontierele de stat și în interiorul țării. Precizăm că în textul Doctrinei militare nu și-au găsit explicare categoriile „doctrină militară” și „securitate militară”, însă prevederile acestui act normativ servesc în calitate de suport politico-juridic în vederea coordonării eforturilor autorităților publice în asigurarea securității militare prin aplicarea potențialului politico-militar, economico-militar, informațional, demografic, științifico-tehologic și moral-psihologic al țării pentru a valorifica interesele naționale în domeniul militar și reduce pericolul militar. În estimarea nivelului de asigurare a securității militare se ține cont de indicatorii care în măsură suficientă caracterizează starea organismului militar al statului (numărul, potențialul de luptă și de mobilizare, nivelul de dotare cu armament modern și cu tehnică militară, asigurarea cu mijloace financiare și tehnico-materiale necesare, nivelul pregătirii profesionale și moralul unităților militare), starea relațiilor internaționale (nivelul de escaladare a situației politico-militare, economico-militare și militaro-informaționale) și nivelul de stabilitate internă economică, socială și politică, ecologică și demografică [31, p. 91-92].

N. Albu menționează că dimensiunea militară a securității se referă la ansamblul proceselor, fenomenelor și structurilor care au impact asupra cadrului de reglementare a domeniului militar. Cînd amenințarea la adresa securității este de natură internă, securitatea militară se referă, mai ales, la capacitatea elitei de a menține pacea civilă, integritatea teritorială și funcționarea instituțiilor

față de cetățenii săi. În categoria riscurilor militare de sorginte internă se includ revoltele interne, acțiunile secesioniste, atacurile teroriste, acțiunile organizațiilor criminale [2, p.37-38].

Funcționalitatea sistemului securității militare ține nemijlocit de direcțiile interne și externe de activitate a statului. Astfel, ca urmare a conflictului armat din Ucraina, s-a amplificat pericolul militar la adresa Republicii Moldova, care, deși se găsește în stare latentă, în condițiile actualizării interne, nu exclude probabilitatea transformării în acțiuni militare, impunând statul să întreprindă acțiuni speciale sau chiar extraordinare. În același context, Republica Moldova este nevoită să țină cont de pericolele reale și potențiale de sorginte militară la adresa suveranității, independenței și integrității teritoriale, fiind prezenți în diferită formă factori interni și externi, aflați în conexiune, care sunt în măsură să-i pericliteze interesele naționale [91, p. 30-33].

Am constatat că amenințările și riscurile la adresa securității naționale din ultimul deceniu al secolului XX ulterior s-au agravat, devenind insurmontabile pe termen scurt și mediu. O serie de factori, precum insuficiența experienței profesionale naționale în domeniul studiilor strategice de securitate și apărare, nivelul redus al controlului democratic din partea societății civile asupra sectorului de securitate și apărare, întârzierea implicării instituțiilor europene în contrabalansarea influenței rusești în subregiune, au determinat ezitarea din partea autorităților politice ale statului în identificarea priorităților și definirea provocărilor la adresa securității și apărării naționale [43, p.716]. Din lista factorilor care afectează securitatea națională am insistat asupra separatismului teritorial și lipsa de progrese în identificarea soluțiilor conflictului din raioanele de est; încălcarea drepturilor omului, tergiversarea reformei sistemului de justiție, a structurilor de securitate și de protecție a normelor de drept; lipsa strategiilor și mecanismelor eficiente de combatere a corupției; crima organizată, caracterul ei transnațional; finanțarea insuficientă a organismului militar, având consecință deteriorarea morală și fizică a armamentului și tehnicii militare, scăderea nivelului de pregătire militară și reducerea capacității de luptă a unităților militare [91, p. 33-34]. Pericolele la adresa securității militare și a intereselor naționale ale Republicii Moldova solicită consolidarea capacității de apărare a organismului militar și perfecționarea tuturor parametrilor calitativi, locul și rolul său în structura instituțiilor de forță și a securității naționale se află în continuă schimbare, ordine care transferă problema modernizării în cadrul sistemului de securitate militară și implicit, națională din programele departamentale în politicile naționale, societatea având nu numai dreptul, ci și datoria să se apere, să-și apere interesele valorile, existența și securitatea [92, p. 139].

Așadar, securitatea militară este un indicator al valorificării intereselor naționale în domeniul militar și garantării apărării naționale. Securitatea militară a Republicii Moldova este imposibilă în afara stabilității internaționale și menținerii capacității de apărare la nivel suficient [93, p. 6] în contextul că se modifică și conceptul de securitate, pe contul includerii aspectelor nonmilitare.

4.2. Relația militar-nonmilitar în domeniul securității naționale a Republicii Moldova

Asocierea tradițională a securității cu apărarea militară nu corespunde indicatorilor actuali de cuantificare atât a mediului național, cât și a celui internațional (de securitate), schimbările care se produc au determinat modificarea formatului conceptual de percepere a noțiunii date, solicitând includerea componentei nonmilitare. Securitatea națională nu poate fi asigurată în exclusivitate prin mijloace militare, ci reclamă elemente nonmilitare, distincția militar - nonmilitar nu presupune o ruptură conceptuală, ci o dihotomie aflată în concordanță cu elaborările științifice postneclasice în domeniul studiilor de securitate și apărare. În calitate de suport conceptual am invocat lucrarea lui S. Huntington, acesta deosebind trei tipuri de politici de securitate care se manifestă la nivelurile operațional și instituțional - de securitate militară, de securitate internă și de securitate situațională. S. Huntington delimitează securitatea militară de securitatea nonmilitară [94], însă fără a determina plenar importanța ultimei, iar introducerea tipurilor politic, economic și social în cadrul securității situaționale reprezintă, în opinia noastră, o eroare metodologică. Am apelat, de asemenea, la teoria lui B. Buzan, care face o distincție clară între componentele militară și nonmilitară ale securității, fiind definite cinci dimensiuni: militară, politică, economică, societală și de mediu [95, p. 43-45].

Am determinat, în consecință, că securitatea a căpătat un caracter multidimensional datorită factorilor de natură diferită care o influențează, însuși mediul de securitate solicitând o abordare profund nuanțată a pericolelor, atât de coloratură tradițională, cât și postmodernistă. Securitatea nu reprezintă în exclusivitate domeniul forțelor armate, ci comportă necesitatea cooperării eficiente între toate componentele structurale ale sectorului național (de securitate) pe dimensiunile militară și nonmilitară. Opoziția față de lărgirea cadrului conceptual și ancorarea în tradiționalism poate să aibă repercusiuni nefaste asupra stării de securitate, dat fiind că diferite tipuri de pericole vor fi introduse în limitele unei singure categorii, iar abordarea politică va fi centrată pe acțiuni militare în detrimentul soluțiilor politice, economice, sociale sau de alt caracter [96, p.112-114].

Activitatea organismului militar ține și de soluționarea unor probleme nonmilitare, însă este de precizat că aceasta se exprimă prin funcționalitatea doar a unor componente structurale. Relația pe coordonata militar - nonmilitar în domeniul securității am abordat-o prin elucidarea raportului factori militari - situație ecologică în contextul că dimensiunii ecologice îi revine un rol deosebit în procesul de identificare a căilor de supraviețuire a civilizației, solicitând, în ordinea reliefată de idei, analiza sistemului „societate-natură” prin prisma impactului activității militare asupra calității mediului ambiant. Am stabilit că dinamismul relațiilor social-ecologice este puternic influențat de două grupuri de factori, naturali - geografici și antropogeni, în lista celor din urmă un loc deosebit revenind activităților politico-militare, a căror influență asupra conexiunii dintre societate și natură poartă un caracter complex. Pe de o parte, conflictele militare și pregătirile către război, însoțite

de creșterea volumului producției militare, perfecționarea tipurilor de armament și modificarea pregătirii de luptă a trupelor conduc la înrăutățirea situației ecologice din cauza că factorii politico-militari servesc în calitate de sursă de apariție a unor pericole ecologice provenite din aplicarea în sfera militară a unor materiale și tehnologii care nu au analogii în natură, deteriorându-se balanța și legăturile stabilite în biosferă; intensifică substanțial acțiunea negativă a pericolelor existente datorită poluărilor antropogene din procesul experimentării și producerii armamentului și tehnicii militare; creează presiune suplimentară asupra sistemelor naturale, aceasta provine din activitatea cotidiană a forțelor armate, accidente și catastrofe; solicită permanent resurse materiale, financiare și umane enorme, acutizând problemele energetice, alimentare și alte necesități social-economice. Pe de altă parte, factorii politico-militari exercită influență nu numai negativă, ci și pozitivă asupra proceselor de consolidare a securității și stabilității la nivelurile național și internațional, inclusiv cooperarea în domeniul protecției naturii prin lichidarea consecințelor accidentelor, catastrofelor industriale și calamităților naturale [97, p.365-366], cum ar fi Organizația Tratatului Atlanticului de Nord [21, p. 81-105], care se răsfrânge și în raport cu Republica Moldova [21, p. 142-143].

Am stabilit că factorii politico-militari influențează asupra situației ecologice pe două căi – directă (intensificarea presiunii antropogene asupra ecosistemelor exercitată de acțiunile militare) și indirectă (extinderea acțiunilor, inclusiv prin aplicarea forței armate, asupra evoluției relațiilor internaționale, în general și a componentei de mediu, în particular). Influența indirectă a factorilor politico-militari asupra mediului comportă două laturi opuse: prima este orientată spre destindere și largire a cooperării și parteneriatelor, limitare și reducere a armamentului, folosire cu predilecție a mijloacelor politice în soluționarea conflictelor, cea de a doua ține de impactul negativ exercitat asupra biosferei și politicii ecologice de către actorii care generează pericole militare și afectează ordinea, securitatea și stabilitatea. Raportul dintre aceste două laturi determină dinamica sistemului de relații internaționale, de al cărui caracter depinde conștientizarea de către comunitatea mondială și fiecare actor, statal și nestatal, a importanței și priorității obiectivelor privind protecția mediului ambiant, eficiența politicilor ecologice naționale și funcționarea mecanismelor politico-juridice ale cooperării în sfera ecologică. În acest context pot fi evidențiate trei forme de influență a factorilor politico-militari asupra mecanismelor de asigurare a unei calități înalte a mediului înconjurător: acțiunea asupra formării concepției integrale de echilibru ecologic în cadrul naturii; înrâurirea asupra potențialului statelor și a societăților de a perfecționa relațiile social-ecologice; influența asupra proceselor de colaborare internațională în domeniul protecției naturii [98, p. 90-91].

Am remarcat impactul sferei militare asupra conținutului politicii ecologice, însă identificăm și raporturi inverse, în sensul că politica militară este încadrată în anumite limite prin obiective de caracter ecologic. Astfel, politica de stat, fiind îndreptată spre perfecționarea potențialului militar

și stabilirea formelor de realizare în condiții politico-militare concrete, nu poate să nu țină cont de posibile consecințe ecologice nefavorabile provenite din activitățile militare pentru stabilitatea și capacitățile adaptive ale ecosistemelor. În același context, politica în domeniul securității naționale exercitată în condițiile acutizării problemelor de mediu este îndreptată spre contracararea nu numai a pericolelor militare, dar și ecologice.

Am subliniat necesitatea de a elabora și fundamenta politica militaro-ecologică în calitate de componentă a politicii ecologice a statului: *politica militaro-ecologică se formează în conformitate cu prioritățile de lungă durată, cu strategia securității ecologice și obiectivele din domeniul militar și din sfera protecției mediului ambiant, urmărindu-se menținerea capacității înalte de apărare a statului și asigurarea activității militaro-ecologice echilibrate* [99, p. 63].

Conținutul politicii militaro-ecologice încorporează activitatea îndreptată spre soluționarea coordonată a problemelor ce vizează protecția mediului înconjurător, inclusiv folosirea rațională și restabilirea resurselor naturale, dirijarea riscului ecologic în procesul de funcționare a sistemului militar în ansamblu. Sub aspect funcțional, politica militaro-ecologică se exprimă în două niveluri: primul conține complexul de măsuri realizate de stat la scară națională, incluzând acțiuni cum ar fi determinarea priorităților și obiectivelor (politicii militaro-ecologice), elaborarea programelor și planurilor de asigurare a securității ecologice, finanțarea și asigurarea cu resurse a activităților de protecție a naturii, asigurarea tehnico-științifică a rezolvării problemelor ecologice, coordonarea instituțional-structurală a activităților de protecție a naturii, perfecționarea cadrului normativ de reglementare a modului și condițiilor de folosire rațională a resurselor naturale de Forțele Armate; al doilea vizează acțiunile desfășurate nemijlocit în cadrul Armatei Naționale, precum asigurarea ecologică a activității Armatei Naționale, prin aceasta se înțelege totalitatea măsurilor economice, sociale, juridice, tehnico-științifice, educaționale și socioculturale realizate în vederea protecției și restabilirii mediului natural, diminuării influenței dăunătoare asupra sănătății efectivului și creării condițiilor indispensabile pentru executarea de către unitățile și subunitățile militare a sarcinilor în contextul acțiunii factorilor ecologici nefavorabili. Obiectivele de asigurare ecologică a activității se exprimă prin crearea unui sistem eficient de securitate ecologică în cadrul structurilor Armatei Naționale, oferirea protecției ecologice și garanțiilor social-economice militarilor care desfășoară lucrări în condițiile ecologice de risc sporit și categoriilor de persoane care au fost supuse influenței nocive pentru sănătate în urma unor catastrofe și calamități naturale, restabilirea, menținerea și în măsura posibilităților ameliorarea situației ecologice în zona obiectelor militare [99, p. 64].

Am determinat, în ordinea reliefată de supoziții, că securitatea ecologică reprezintă un proces complex de prevenire, înlăturare și de localizare a pericolelor ecologice de către stat și structurile asociative în vederea asigurării calității înalte a mediului și garantării dezvoltării social-economice

sustenabile. Prin „securitatea ecologică” înțelegem protecția mediului contra activității iraționale a omului, adică limitarea poluării, folosirea rațională a resurselor naturale, conservarea diversității biologice a florei și faunei; restructurarea calitativă a activității economice, crearea unui mecanism social care să asigure dezvoltarea stabilă a societății și naturii; dirijarea riscului ecologic provenit din eventualitatea unor catastrofe industriale [100, p. 341], acestea fiind doar unele dintre acțiunile din lista extinsă de măsuri.

Abordarea politologică a securității ecologice presupune definirea strategiei de interacțiune dintre societate și natură, obiectivele, mijloacele și direcțiile politicii ecologice, aceasta din urmă nefiind alta decât politica de securitate, politica diminuării pericolelor ecologice. Vom nota că Iu. Klimov susține pe bună dreptate că politica ecologică este o ramură nouă a științei politice, menită să dezvăluie particularitățile procesului politic în condițiile acutizării problemelor ecologice, să contribuie la elaborarea mecanismelor sociale, metodelor de reglementare a contradicțiilor care determină realizarea intereselor ecologice ale comunității mondiale, statelor și fiecărui om în parte [101, p.176]. În acest sens de idei, date fiind procesele de globalizare și regionalizare, manifestarea pericolelor ecologice la toate nivelurile activității umane, de la global la local, sporirea eficienței politicii ecologice reclamă, în general, analiza raportului dintre securitatea ecologică internațională și securitatea națională [102, p.337-338]. Identificând soluții pentru unele probleme ecologice locale, statele se confruntă cu probleme globale, care pun în pericol supraviețuirea și securitatea umană și viceversa, asigurarea securității ecologice a fiecărei țări este posibilă doar în contextul securității la nivelurile regional și global.

Punând în lumină conexiunea militar-ecologic, identificăm prezența a două grupuri de factori politico-militari cu impact asupra procesului de asigurare a securității: primul, ține de edificarea și perfecționarea potențialului militar al statului, recurgerea la forța armată în contextul soluționării obiectivelor de securitate; al doilea, vizează orientarea spre diminuarea sau înlăturarea pericolului militar, angajarea dialogului politic și conjugarea eforturilor în vederea preîntâmpinării conflictelor militare. În acest sens, generînd sau diminuînd pericolul militar, diferiți factori și condiții politico-militare influențează nu numai asupra componentei militare a securității, ci și asupra dimensiunii ecologice: între pericolul militar și pericolul ecologic există o relație strînsă, care se consolidează pe măsura dezvoltării domeniului militar și folosirii realizărilor progresului tehnico-științific în scopul confruntării militare [102,p.339]. Notăm în particular că aceste aspecte își găsesc exprimare și prin activitatea de asigurare a securității ecologice în cadrul Armatei Naționale.

Considerăm că realitățile actuale denotă necesitatea și oportunitatea elaborării unei forme noi, acceptabile sub aspect ecologic, de aplicare a potențialului militar al statului pentru prevenirea și contracararea actelor de agresiune la adresa mediului ambiant. Însă cadrul normativ în domeniul

securității și apărării este imperfect și dezvoltat insuficient, una dintre principalele cauze fiind că practic nu s-a conștientizat importanța acestei dimensiuni în activitatea Armatei Naționale. Astfel, Doctrina militară a Republicii Moldova abordează superficial problema dată, stipulându-se lapidar „primordialitatea activității statului pentru puritatea mediului ambiant și acceptarea acelor tipuri de acțiuni militare, armamente și tehnologii care nu pun în pericol echilibrul ecologic” [82, p. 91]. Concepția securității naționale înscrie degradarea mediului ambiant, accidentele la diferite tipuri de întreprinderi și efectele transfrontaliere ale unor astfel de accidente în lista „amenințărilor care derivă din activitatea umană și a factorilor tehnogeni” [84], listă superficială și neconvingătoare nu numai la acest capitol. În schimb Strategia securității naționale include măsuri pentru asigurarea securității ecologice în contextul tratatelor și altor documente politice la care Republica Moldova este parte în plan transfrontalier, regional și internațional, vizînd, printre altele, reducerea poluării componentelor de mediu ca rezultat al activității antropogene, asigurarea informării operative în cazul poluării accidentale a componentelor de mediu și remedierea terenurilor supuse contaminării cu poluanți organici persistenți [85, p.42]. Insecuritatea ecologică nu se regăsește în lista „riscurilor și vulnerabilităților care pot să degenereze în amenințări în cazul ignorării și/sau al gestionării lor inadecvate”, însă calamitățile naturale, poluarea mediului și accidentele tehnogene se dovedesc a fi unele dintre principalele amenințări la adresa securității naționale.

Am subliniat că asigurarea securității ecologice în contextul activității Armatei Naționale încorporează două aspecte procesuale: evaluarea riscului ecologic și dirijarea riscului ecologic în vederea minimizării lui. O importanță deosebită în evaluarea și dirijarea riscului ecologic revine factorului uman, fiind necesar, în acest context de idei, de ținut cont de două componente: calitățile profesionale și acțiunile militarilor, care în anumite condiții pot provoca daune ecologice; dreptul militarilor și civililor la un mediu înconjurător favorabil în procesul adoptării deciziilor. Cu referite la ambii factori notăm că se impune desfășurarea în cadrul Armatei Naționale a educației ecologice a militarilor, pregătirii în vederea însușirii regulilor de executare a sarcinilor în condiții ecologice precare. În același context se înscrie și insuficiența cunoștințelor științifice cu privire la procesele ecologice, iar cercetările științifice din domeniul militar efectuate la comanda autorităților de resort trebuie orientate de la început spre atingerea unor indicatori înalți ai siguranței tehnice și securității ecologice [103, p. 103-106].

Așadar, politica militaro-ecologică cuprinde un sistem complex de direcții de activitate, în calitate de suport servind interconexiunea dintre politica militară și politica ecologică în contextul necesității de a ține cont de consecințele precare provenite din acțiunile militare la adresa mediului înconjurător. Impactul negativ al conflictelor militare contemporane asupra mediului în condițiile de criză acută trece pe planul doi, însă ulterior sunt sesizate consecințele catastrofale în ansamblu.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele principal noi obținute în urma realizării investigațiilor au contribuit la crearea unei direcții științifice calitativ noi în cadrul științelor politice din Republica Moldova – **politica construcției militare în Republica Moldova**, având în calitate de suport analiza politicii de stat și a organismului militar abordat ca parte a sistemului politic, ca sistem și ca totalitate a elementelor formatoare a structurii ca rezultat al funcționării lor. Cercetările efectuate prin unitatea conceptelor „construcție militară” și „construcție de stat”, reliefate în cadrul instituțiilor și proceselor politice, au condus la dezvoltarea fundamentelor conceptual-teoretice ale politologiei militare și la definirea reperelor aplicative în vederea modernizării sistemului național de securitate și apărare.

Ideile științifice materializate prin elaborări conceptual-teoretice și recomandări cu valențe aplicative sunt rezultatul activității autorului, au fost efectuate de sine stătător, și-au găsit elucidare în peste 40 de lucrări științifice, majoritatea fiind fără coautori, au fost expuse la mai multe foruri științifice naționale și internaționale, au fost diseminate prin participarea la perfectarea curriculum-urilor universitare și mediatizarea în mijloacele de informare în masă. Rezultatele investigațiilor au fost aplicate pentru fundamentarea disciplinei „Politologia militară” și în procesele de elaborare a unor acte legislativ-normative. Demersul științific realizat a condus spre o mai bună cunoaștere, explicare și înțelegere a politicii construcției militare în Republica Moldova și la identificarea unor soluții sustenabile pentru modernizarea sectorului național de securitate în contextul amplificării pericolelor sistemice și atipice abordate în interconexiune și interdependență.

În baza investigațiilor desfășurate, care și-au găsit materializare în lucrările științifice, am făcut următoarele **concluzii argumentate conceptual-teoretic și aplicativ**:

1. Analiza surselor bibliografice la temă a demonstrat că problemele construcției militare au fost într-o anumită măsură valorificate științific în literatura de specialitate, însuși termenul *construcție militară*, ca și altul, *organism militar*, fiind folosiți mai rar în elaborările științifice din Republica Moldova. Cercetările sunt canalizate cu precădere pe reliefaarea situației actuale în sfera securității și apărării, dar se regăsesc și unele lucrări științifice care pun probleme de alternativă a asigurării securității, cum ar fi neutralitatea versus integrarea euroatlantică. Am constatat însă că lucrările la temă nu prezintă o imagine de ansamblu asupra politicii de construcție militară.
2. Am argumentat caracterul operațional al noțiunilor *construcție militară* și *organism militar*, incluzând aspectele politico-juridice, conceptual-teoretice, instituționale și structural-funcționale. Construcția militară, având ca obiect de exprimare politica de stat în domeniu și organismul militar al statului, abordat ca instituție socială și mecanism abilitat cu atribuții deosebite, poate fi cercetată eficient prin aplicarea metodologiei de investigație fondată pe interconexiunea „sistem-element”, care permite analiza pe trei dimensiuni (a organismului militar).

3. Elaborarea politicii construcției militare în Republica Moldova și instituționalizarea autorităților abilitate cu atribuții în domeniul securității și apărării a început odată cu declararea suveranității și independenței, desfășurându-se și consolidându-se în paralel, pe măsura valorificării aspirațiilor de edificare democratică, destul de timide și puțin eficiente. În același timp, prin transfer și evoluție au fost conservate și perpetuate unele reminiscențe din trecut, care fiind ancorate și complementate de lipsa experienței profesionale și voinței politice, s-au soldat cu funcționalitatea instituțională a componentelor sistemului de securitate și apărare în mare parte necorespunzătoare exigențelor și standardelor contemporane.

4. Organismul militar se dovedește a fi un atribut indispensabil al statului, interacțiunea sa cu alte autorități abilitate cu prerogative în domeniul securității și apărării este reglementată de sistemul relațiilor social-politice care cuprinde aspecte funcționale, juridice, economice, moral-psihologice și de altă natură. Caracterul acestor relații este determinat de mai mulți factori, precum eficiența sistemului politic și a regimului politic, nivelul de cultură politică a maselor și a elitei politice, tradițiile național-istorice, potențialul economic, situația statului în relațiile internaționale, inclusiv implicarea sau neimplicarea în conflicte.

5. Entitățile structurale care alcătuiesc organismul militar al statului pot fi partajate funcțional în baza unor criterii, cum ar fi: prin legitimare; prin mijloacele de asigurare a securității și apărării, fie pe calea purtării directe a operațiunilor militare, fie sub forma participării la acțiunile de apărare teritorială; prin trăsătura completării cu militari, având grade militare, efectuând serviciul militar, asupra cărora se aplică prevederi speciale de protecție socială și juridică. Forțele Armate alcătuiesc componenta centrală a organismului militar, iar în paralel s-au format alte structuri, angajate diferit în asigurarea securității și apărării, ale căror obiective, atribuții și funcții deseori se suprapun și se dubleză, solicitându-se cheltuieli bugetare nejustificate.

6. Armata Națională este un element al sistemului politic, reprezentând puterea militară a statului, însă nici într-un caz nu trebuie să facă partizanat politic, ci din contra, se supune controlului civil legal, care ar trebui să fie obiectiv și nepărtinitor din partea forțelor politice care exercită puterea de stat în baza și în urma aplicării mecanismului electoral de caracter democratic.

7. Securitatea națională înregimentează un spectru complex de acțiuni menite să asigure securitatea persoanei și a societății, răspunderea revenind instituțiilor abilitate cu asigurarea ordinii de drept; securitatea statului, răspunderea aparținând serviciilor secrete; securitatea militară, fiind domeniul de activitate a organismului militar. Primele două dimensiuni ale domeniului de securitate trebuie demilitarizate, în conformitate cu bunele practici internaționale, activitatea lor să fie transparentă și accesibilă controlului civil democratic din partea societății, ultimele solicitări fiind necesar de a fi implementate și în cadrul activității structurilor organismului militar.

8. Sistemul național de securitate și apărare necesită reformare prin modernizare și democratizare din cauza că posibilitățile statului și implicit, ale organismului militar de contracarare a pericolelor continuă să se reducă în mod constant, insecuritatea provenită din interior, ca urmare a scăderii încrederii în autoritatea statului și din exterior, ca urmare a agravării situației din arealul geopolitic est-european, aflându-se în amplificare și diversificare. Gradul de insecuritate este destul de ridicat, dat fiind că neutralitatea autoproclamată și concepută ca fundament politico-juridic de asigurare a securității nu este garantată prin instrumente internaționale și practic se dovedește a fi vulnerabilă. Modernizarea sectorului de securitate nu reprezintă altceva decât redarea încrederii instituționale și de percepție în capacitățile statului, dar și ale societății, în acest domeniu.

9. Securitatea națională trebuie abordată ca stare și ca proces, este un fenomen complex conceptual și structural, incluzând diferite dimensiuni, activitățile de asigurare a securității și apărării naționale fiind exercitate de instituțiile de resort și coordonate de autoritățile centrale. Aspectele militare și ecologice ale securității se află în relație strânsă, completându-se reciproc în condițiile necesității ca factorii militari să nu cauzeze prejudicii mediului ambiant în rezultatul acțiunilor militare de diferit gen. În calitate de exemplu pot figura bunele practici ale Organizației Atlanticului de Nord. În cadrul Armatei Naționale a Republicii Moldova se desfășoară activități de caracter ecologic, începând cu educația efectivului, continuând cu înțelegerea inadmisibilității poluării și a degradării mediului înconjurător și finalizând cu participarea la lichidarea consecințelor catastrofelor naturale, situațiilor excepționale, acordarea ajutorului sinistraților.

Având în calitate de suport de referință cercetările științifice realizate și rezultatele obținute, propunem următoarele **recomandări**:

1. este oportun de a aprofunda și a extinde cercetările științifice în domeniul securității și apărării pentru a dezvolta *politologia militară* și *securitologia*, a moderniza abordările tradiționale și a contribui la conceptualizarea politicii construcției militare în Republica Moldova, un rol aparte rezervându-i-se Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate al Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, dar și altor instituții interesate de aceste probleme;
2. se cuvine ca Guvernul, alte autorități de profil să elaboreze, iar Parlamentul să adopte pachetul de legi și alte acte normative în vederea modernizării sectorului național de securitate și apărare, unele acțiuni vizând fondarea centrului unic de coordonare a politicii în domeniu și a sistemului unic de instruire militară a efectivului formațiunilor militare ale statului, sistemul urmînd să fie subordonat executivului;
3. propunem adoptarea de Parlament a Hotărîrii ca Forțele Armate să fie considerate organismul militar al statului, partea componentă de bază fiind Armata Națională, iar obiectivele de reformă țin de optimizarea sistemului de conducere, care, în mod incontestabil, trebuie să fie centralizat

și perfecționarea controlului civil democratic exercitat de către societate, dar asigurând păstrarea secretului de stat și a secretului de serviciu, delimitarea atribuțiilor și umanizarea activității, înzestrarea cu tehnica modernă și reducerea efectivului militar;

4. este necesar ca Ministerul Apărării să argumenteze și să insiste asupra necesității de a respecta prevederile Concepției reformei militare nr.1315 din 26 iulie 2002 privind alocarea Armatei Naționale a 1% din Produsul Intern Brut pentru a asigura modernizarea ei structurală complexă pe mai multe dimensiuni, prioritatea revenind sistemului educației militare, achiziției tehnicii militare și armamentului modern, sistemului logistic, dar și restabilirii pachetului social pentru efectivul de subofițeri și ofițeri. În același context se include și indispensabilitatea îmbunătățirii vieții ostașilor în termen, precum alimentația, odihna, asigurarea medicală și cu echipament;
5. este indispensabil ca Ministerul Apărării să elaboreze și să prezinte Parlamentului și Guvernului pentru adoptare suportul legislativ-normativ în vederea profesionalizării graduale a efectivului Armatei Naționale în condițiile dezvoltării sistemului mixt de completare, general obligatoriu și în bază de contract, fiind identificate unele motivații suplimentare celor de factură patriotică și financiară; standardizarea și modernizarea pregătirii în vederea executării misiunilor militare; realizarea interoperabilității Armatei Naționale cu armatele altor state europene; extinderea parteneriatelor bilaterale și multilaterale; edificarea optimizării pe trei elemente – restructurarea instituțională; profesionalizarea efectivului; achiziții de armament și tehnică militară modernă, ținându-se cont de managementul personalului, tehnicii și infrastructurii excedentare;
6. considerăm că exercitarea funcției de ministru al Apărării de o persoană civilă se înscrie perfect în limitele normelor democratice, mai ales că relațiile stabilite între Armata Națională și puterea politică se încadrează în sistemul de interacțiune „civil - militar” propriu unui regim democratic, însă partajarea partinică pe verticală a funcțiilor în cadrul Ministerului, precum și numirea de către partide a șefilor altor autorități abilitate cu atribuții în sfera asigurării securității, apărării și ordinii publice, cu excepția ministrului Afacerilor Interne, se dovedește a fi lipsită de eficiență și propunem partidelor politice să excludă această practică de formare a componenței nominale a structurilor de resort, fiind în egală măsură nedemocratică inefficientă.

Așadar, evoluția construcției militare în Republica Moldova se află în conexiune strânsă cu dezvoltarea statului, activitatea de modernizare a politicii în domeniu având drept obiectiv major sporirea gradului de eficiență a sectorului național de securitate și apărare. Oportunitatea reformei sistemului național de securitate și apărare este incontestabilă, dat fiind că frecvent decăderea și chiar dispariția statelor a început cu degradarea organismului militar, iar Republica Moldova nu se dovedește a fi un proiect eșuat sau unul falit, ci din contra, s-a angajat în realizarea parcursului european, asociat cu standarde înalte, angajament care trebuie să fie onorat.

BIBLIOGRAFIE

1. Ciobanu V. Organizarea instituției militare a Republicii Moldova (1990-2011). Chișinău: Bons Offices SRL, 2011. 319 p.
2. Albu N. Securitatea națională: aspecte teoretice și practice. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2013. 240 p.
3. Varzari V. Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană. Chișinău: CEP USM, 2014 172 p.
4. Juc V. Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Chișinău: „Tipogr.- Sirius” SRL, 2011. 248 p.
5. Serebrian O. Despre geopolitică. Chișinău: Cartier, 2009. 176 p.
6. Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova/ redactori Barbăroșie A., Cibotaru V. Chișinău: ARC, 2002. 292 p.
7. Reforma de securitate în Republica Moldova: consolidarea controlului asupra sectorului de securitate. Groningen: Harmonie Papers, 2009. 116 p.
8. Manolache C. Geneza organismului militar: dimensiunea conceptuală. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice. 2014, nr.3 (166). p.30-48.
9. Manolache C. Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia. Centrală”, 2015. 386 p.
10. Aron R. Paix et guerre entre les nations. Paris: Calmann-Levy, 2-mme ed. 1984. 873 p.
11. Olteanu C. Istoria militară a poporului român. Evoluția sistemului militar național în anii 1919-1944. București: Ed. Militară, 1989. 766 p.
12. Moraru A. Basarabia și Transnistria (1812-1993). Chișinău: AIVA. 1995. 560 p.
13. Istoria Basarabiei de la începuturi pînă la 1998. București: Semne, 1998. 367 p.
14. Ciobanu V. Departamentul militar (1990-1991). În: Cohorta. Revistă de Istorie Militară. 2010, nr.1. p.28-36. Disponibil: http://www.army.md/img/userfiles/publicații/cohorta/archive/cohorta_2010.pdf (vizitat 18 martie 2014).
15. Gaiciuc V. Premise ale formării organismului militar al Republicii Moldova. În: Cugetul. 1999, nr.4. p.22-24.
16. Marinuța V. Relațiile civil-militare în contextul edificării statului de drept (abordare politologică). Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2013. 132 p.
17. Pleșca V. Impactul reformei armate asupra asigurării securității naționale. Cazul Republicii Moldova. Teză de doctor în științe politice. Chișinău, 2008. 136 p.
18. Gaiciuc V. Constituirea Armatei Naționale a Republicii Moldova. Teză de doctor în istorie. Chișinău, 2000. 192 p.
19. Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republicii Moldova – NATO actualizat. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2010, nr.166-168 (3699-3701). p.6-26.
20. Marinuța V., Manolache C. Problematika relațiilor civil-militare în gîndirea științifică mondială. În: Revista Militară. Studii de Securitate și Apărarea, 2011, nr.1 (3). p.33-39.
21. Juc V., Mîtcu S. Activități nemilitare ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2015, 160 p.
22. Manolache C. Analiza securității naționale prin prisma fenomenului sociocultural. În: Probleme actuale ale științei militare și securității naționale. Studii – 2014. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2014. p. 160-189.

23. Ungureanu V. Interesele geopolitice ale marilor puteri și impactul lor asupra securității naționale a Republicii Moldova. Teză de doctor în politologie. Chișinău, 2011. 182 p.
24. Varzari V. Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană. Teză de doctor în politologie. Chișinău, 2012. 148 p.
25. Moraru V. La Republique de Moldova a la recherche des voies vers la stabilite et la securite de la region dans le contexte des relations entre l'OTAN et la Russie. În: <http://www.nato.int/acad/fellow/99-01/moraru.pdf> (vizitat: 12 noiembrie 2013)
26. Lupan V. Peste un deceniu de neutralitate, mai mult de zece ani de cooperare cu NATO. Chișinău, 2009. <http://www.ape.md> (vizitat: 21 iunie 2014)
27. Osmochescu N. Neutralitatea permanentă a Republicii Moldova în contextul relațiilor internaționale contemporane. În: Academia de Administrare Publică – 15 ani de modernizare a serviciului public din Republica Moldova. Materialele conferinței internaționale științifico-practice. Chișinău: AAP, vol.2, 2008. p.183-185.
28. Pîntea Iu. Necesitatea reevaluării sectorului de securitate și apărare. În: Reforma Sectorului de Securitate în Republica Moldova: Consolidarea controlului asupra sectorului de securitate. Groningen: Harmonie Papers, 2009, p.41-51.
29. Feldberg R.L. Political systems and the role of the military. În: *Sociological Quarterly*, 1970, nr.II. p.206-218. Disponibil: <http://www.jstor.org/stable/4105402> (vizitat 18 februarie 2014).
30. Егизбаев М. Исторический опыт военно-политического руководства строительством Вооруженных Сил Республики Казахстан (1992-2007гг.). Диссертация ученой степени кандидата исторических наук. Щучинск. 2010. 162 с.
31. Manolache C. Bazele teoretico-metodologice ale cercetării organismului militar al statului. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2014, nr.2. (165). p.90-99.
32. Mutch A. Organization Theory and Military Metaphor. Time for a Reappraisal ? În: *Organization*. 2006, nr.1. p.251-271.
33. Hauser G. Securitatea militară și conceptul de neutralitate. În: *Securitatea militară și forțele armate*. București: Tritonic, 2004. p. 224-230.
34. Tarlev V. Securitatea statală a Republicii Moldova: amenințări și riscuri. În: *Politica externă a Republicii Moldova: aspecte ale securității și colaborării regionale*. Chișinău: Perspectiva, 1998. p.294-325.
35. Bădălean E. Siteanu E. Locul și rolul științelor militare în universul științelor. În: *Revista de Științe Militare*. 2010, nr.3. p.5-20.
36. Frunzeti T. Universitatea științei militare. În: *Revista de Științe Militare*. 2010, nr.3. p. 20-40.
37. Manolache C., Coropcean I. Organismul militar al statului: abordare metodologică a cercetării. În: *Studia Universitatis. Seria Științe Sociale*. 2005. nr.4(14). p. 237-242.
38. Juc V. Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Teză de doctor habilitat în politologie. Chișinău, 2012. 262 p.
39. Grec M. Din istoria militară a Daciei Porolissensis: trupele auxiliare. Arad: Vasile Goldiș University Press, 2010, 162 p.
40. Negrea C. Arta militară românească (I). Evul mediu timpuriu. În <http://www.cristiannegrea.ro/istoria-necunoscuta/istoria-uitata/2013/02/arta-militara-romaneasca-in-evul-mediu-timpuriu/> (vizitat 15 iulie 2012).
41. Manolache C., Trofimov Vl. Establishmen and evolution of the nationall security of the Republic of Moldova. În: *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*. 2013, nr.1(9). p.14-28.

42. Iorga N. Istoria poporului românesc. Vol. 2. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1985. 780 p.
43. Coropcean I., Manolache C. Securitatea Națională. În: Republica Moldova: Ed. enciclopedică. Ediția a 2-a, revăzută și adăugită. Chișinău: Bons Offices, 2010. p.716-723.
44. Ciobanu Șt. Unirea Basarabiei: studii și documente și privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918. Chișinău: Universitas, 1993. 332 p.
45. Ciobanu V. Militarii basarabeni 1917-1918. Studiu și documente. Chișinău: Pontos, 2010. 240 p.
46. Popovschi V. Despre Partidul Național Moldovenesc creat în 1917. În: Destin Românesc, 1994, nr.2. p.119-128.
47. Enciclopedia României. Vol. I. Statul. București, 1938. 1053 p.
48. Grama D. Suveranitatea RSS Moldovenești în anii 1940 -1990: idei de jure și de facto (partea II). În: Studii Juridice Universitare. 2009. nr.3-4. p.47-57.
49. Закон СССР о всеобщей воинской обязанности. Москва: Воениздат, 1982. 32 с.
50. Военный энциклопедический словарь. Москва: Воениздат, 1986. 863 с.
51. Machiavelli N. Principele. București: Humanitas, 2006. 324 p.
52. Manolache C. Esența și structura organismului militar al statului. În Probleme actuale ale științei militare și securității naționale. Studii-2015. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2015. p.138-166.
53. Manolache C., Ciobanu V. Simbolistica Armatei Naționale. În: Simbolurile naționale ale Republicii Moldova. Chișinău: Bons Offices, 2011. p.445-455.
54. Manolache C. Esența și structura organismului militar al statului. În: Revista Militară. Studii de securitate și apărare. 2014, nr.2 (12). p.52-77.
55. Косташ И. Дни затмения: Хроника необъявленной войны. Кишинев, 2010. 678 с.
56. Cibotaru V. Constituirea sistemului de securitate națională și evoluția rolului Consiliului Suprem de Securitate. În: Consiliului Securității Naționale în procesul de luare a deciziilor. Analiză comparată: Republica Moldova, România și Ucraina. Chișinău: Cartier, 2006. p.58-101.
57. Declarația cu privire la suveranitatea Republicii Sovietice Socialiste Moldova. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Sovietice Socialiste Moldova, 1990, nr.6,7. p.498-499.
58. Manolache C., Gherbovei N., Hanganu O. Transformările social-politice sub aspectul consecințelor militare: abordare teoretico-metodologică. În: Studia Universitatis. Seria Științe Sociale. 2009, nr.8 (28). p.241-245.
59. Manolache C., Coropcean I., Hanganu O., Gherbovei N. Esența și structura organismului militar al statului: caracteristică politologică. În: Studia Universitatis. Seria Științe Sociale. 2009, nr.3 (23). p.194-199.
60. Manolache C. The Military organism of the State: Teoretica land Methodological Analysis. În: Posmodern Openings. Iași, 2010. Vol.3. p.71-81.
61. Требін М. Армія і Парламент: проблеми взаємодії та контролю. În: Новаполітика. 1999, nr.3. с.46-53.
62. Manolache C. Organismul militar al statului: aspecte cognitiv-metodologice. În: Akademos: revistă de știință, inovare, cultură și artă. 2014, nr.3. p.118-122.
63. Manolache C. Securitatea națională. În: Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic. Chișinău. F.E.-P. „Tipogr.Centrală”, 2015. p.279-298.

64. Legea cu privire la apărarea națională nr.345-XV din 25.07.2003. În: <http://www.lex.justice.md/md/312812/> (vizitat 28 februarie 2014).
65. Decretul Președintelui Republicii Moldova privind aprobarea Regulamentului Consiliului Suprem de Securitate nr.331 din 08.10.1997. În: <http://www.lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=290266> (vizitat 3 martie 2014).
66. Манолаке К. Вооруженные силы Республики Молдова как элемент системы национальной безопасности. В: Проблемы национальной безопасности России: уроки истории и вызовы современности. XXV Адлерские чтения. Материалы международной научно-просветительской конференции. К 100-летию начала Первой мировой войны и 75-летию начала Второй мировой войны: Битва за Кавказ в годы Великой отечественной войны. 23-27 мая 2014. Краснодар: Традиция 2014. с.166-169.
67. Hotărîre pentru aprobarea Concepției de reformare a Ministerului Afacerilor Interne și a structurilor subordonate și desconcentrate ale acestuia nr.1109 din 06.12.2010. În: <http://www.lex.justice.md/md/377008> (vizitate 10 martie 2014).
68. Hotărîre pentru aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea Concepției de reformare a Ministerului Afacerilor Interne și a structurilor subordonate și desconcentrate ale acestuia nr.439 din 16.06.2011. În: <http://www.mai.gov.md> (vizitat 10 martie 2014).
69. Manolache C., Ciobanu V. Simbolica Trupelor de Carabinieri. În: Simbolurile Naționale ale Republicii Moldova. Chișinău: „Bons Offices” SRL, 2010. p.465-471.
70. Manolache C., Ciobanu V. Simbolica Trupelor de Grăniceri. În: Simbolurile Naționale ale Republicii Moldova. Chișinău: „Bons Offices” SRL, 2010. p.456-464.
71. Hotărîre privind Centrul Antiterorist al Serviciului de Informații și Securitate nr.1295 din 13.11.2006. În: <http://www.lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=318410> (vizitat 12 martie 2014)
72. Legea privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova nr.753 din 23.12.1999. În: <http://www.lex.justice.md/md/311721> (vizitat 3 martie 2014).
73. Legea cu privire la Serviciul de Protecție și Pază de Stat nr.134 din 13.06.2008. În: <http://www.lex.justice.md/md/328417> (vizitat 3 martie 2014).
74. Hotărîre privind măsurile de reorganizare a unor ministere și autorități administrative centrale ale Republicii Moldova. nr.357 din 23.04.2005. În: <http://www.lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=296188> (vizitat 7 martie 2014).
75. Legea Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale. 93 din 05.04.2007. În: <http://www.lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&lang=1&id=325146> (vizitat 7 martie 2014).
76. Манолаке К. Международное сотрудничество как основа национальной безопасности. В: Проблемы национальной безопасности России: уроки истории и вызовы современности. Материалы между. Научно-просветительской конференции. К-70 летию битвы за Кавказ в годы Великой Отечественной Войны. Адлеровские чтения. 24-28 мая 2013. Краснодар: Традиция, 2013. с.158-161.
77. Saca V. Interesele politice și relațiilor politice: dimensiuni tranzitorii. Chișinău: USM, 2002. 472 p.
78. Manolache C. Securitatea militară a Republicii Moldova în calitate de element esențial al securității naționale. În: Gândirea militară românească. 2014, nr.4. p.140-149.

79. Declarația de Independență. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 1991, nr.11-12. p. 60-62.
80. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731 (vizitat 22 ianuarie 2014)
81. Concepția politicii externe a Republicii Moldova nr.355-XIII din 2 februarie 1995. În: Cernencu Mihai, Galben Andrei. Rusnac Gheorghe. Solomon Constantin. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente și materiale. Vol.I. Chișinău: USM, 2000. p.96-101.
82. Doctrina militară a Republicii Moldova nr.482-XIII din 6 iunie 1995. În: Cernencu Mihai, Galben Andrei. Rusnac Gheorghe. Solomon Constantin. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente și materiale. Vol.I. Chișinău: USM, 2000. p.90-93.
83. Legea securității statului nr.618-XIII din 31 octombrie 1995. În: Cernencu Mihai, Galben Andrei. Rusnac Gheorghe. Solomon Constantin. Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente și materiale. Vol.I. Chișinău: USM, 2000. p.101-105.
84. Concepția securității naționale a Republicii Moldova nr.112-XVI din 22 mai 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.97-98 din 3 iunie 2008. p.7-10.
85. Strategia securității naționale a Republicii Moldova nr.153-XIX din 15 iulie 2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.170-175 din 14 octombrie 2011. p. 37-46
86. Hotărâre cu privire la aprobarea Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO pentru anii 2014-2016 nr.641 din 30 iulie 2014. În: <http://www.lex.justice.md/354433> (vizitat: 18 decembrie 2014)
87. Manolache C., Bolun P. Programul „Parteneriatul pentru Pace” ca factor de integrare europeană a Republicii Moldova. În: Moldova, România, Ucraina: integrarea în structurile europene. Materialele simpozionului științific internațional tradițional. Chișinău: Perspectiva, 2000. p.47-52.
88. Cebotari S., Saca V., Coropcean I. Politica externă a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste. Chișinău: Inst. Militar al Forțelor Armate, 2008. 180 p.
89. Бенюк В. Обеспечение безопасности малых стран в условиях устоявшихся и развивающихся инновационных экономик. В: Impactul politicii externe asupra interesului național. Mater. conf.șt.-pract. int. Chișinău: Tipogr.„Print-Caro”, 2015. p. 3-36.
90. Barometrul Opiniei Publice. Republica Moldova. Noiembrie 2015. Chișinău, 2015. 105 p.
91. Manolache C. Securitatea militară a Republicii Moldova – componentă de bază a securității naționale. În: Probleme actuale ale științei militare și securității naționale. Studii – 2015. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2015. p.8-38.
92. Manolache C. Securitatea militară – element esențial al securității naționale. În: Akademos. Revista de știință, inovare, cultură și artă. 2014, nr.4. p.134-140.
93. Rusnac Gh., Manolache C. Environmental security of the States. Chișinău: USM, 2002. 120p.
94. Huntington S. Ordinea politică a societăților în schimbare. Iași: Polirom, 1999. 432p.
95. Buzan B. Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după războiul rece. Chișinău: Cartier, 2000. 386p.
96. Manolache C. Corelația militar-nonmilitar în securitatea națională: analiză metodologică. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”, Volumul II. Chișinău: CEP USM, 2006. p.112-114.
97. Manolache C. Situația ecologică și factorii politico-militari. Abordare metodologică. În: Ecosofia și perspectiva umană. Chișinău: Grafema Libris, 2005. p.365-367.

98. Manolache C. Interacțiunea dintre societate și natură în sfera militară. Considerații metodologice. În: Filozofie, Medicină, Ecologie: probleme de existență și de supraviețuire ale omului. Materialele conferinței a IV-a științifice internaționale, 7-8 aprilie 1999. Chișinău: Reclama, 1999. p.89-91.
99. Manolache C. Politica militaro-ecologică a statului: abordare conceptuală. În: Sfera actuală și tendințele evaluării politicii ecologice în Republica Moldova. Materialele conferinței științifico-practice. 4 iunie 1999. Chișinău, 1999. p.60-65.
100. Rusnac Gh., Manolache C. Dimensiunea ecologică a securității statului. În: Anale Științifice al Universității de Stat din Moldova. Seria științe socio-umane. Chișinău, 1999. p.340-343.
101. Климов Ю. Политическая экология-новое научное направление. В: общественные науки и современное общество. 1992, nr.6. с.169-179.
102. Manolache C., Rusnac Gh. Securitatea ecologică în raport cu factorii politico-militari. În: Anale Științifice al Universității de Stat din Moldova. Seria științe socio-umane. Chișinău, 1999. p.337-340.
103. Manolache C. Securitatea ecologică. Aspectul politico-militar. Chișinău: IMFA, 2008. 126p.

**LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE ȘI METODICO-DIDACTICE
PUBLICATE LA TEMA TEZEI DE DOCTOR HABILITAT
(ÎN BAZA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE)**

I. Monografii

- 1.1. Manolache Constantin. Organismul militar al Republicii Moldova: construcția militară și securitatea statului. Chișinău: F. E.-P. „Tipogr. Centrală”, 2015. 386 p. 19,9 c.a.
- 1.2. Manolache Constantin. Securitatea ecologică : aspectul politico-militar. Chișinău: IMFA, 2008. 126 p. 7,3 c.a.
- 1.3. Rusnac Gheorghe. Manolache Constantin. Environmental security of state : (political and military aspect) ; transl. from rom. Serghei Dmitriev . Chișinău : CE USM, 2002. 120 p. 7,2 c.a.

II. Articole de sinteză

- 2.1. Manolache Constantin, Coropcean Ion. Securitatea națională. În: Republica Moldova : ed. encicl. Ed. a 2-a, rev. și adăug. Chișinău: Inst. de Studii Enciclopedice, 2010. p. 716-723. 1,1 c.a.
- 2.2. Manolache Constantin. Securitatea națională. În: Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic. Chișinău: F.E.-P. „Tipogr. Centrală”, 2015. p. 278-297. 1,3 c.a.

III. Articole în reviste de circulație internațională

- 3.1. Manolache Constantin. Bazele conceptuale ale reformării organismului militar al Republicii Moldova. În: **Gândirea militară românească. 2015. nr. 1. p. 157-167. 0,6 c.a.**
- 3.2. Manolache Constantin. Condraticova Liliana. Gândirea militară românească la 150 de ani. În: **Gândirea militară românească. 2014. nr. 5. p. 121-123. 0,3 c.a.**
- 3.3. Manolache Constantin. Securitatea militară a Republicii Moldova în calitate de element esențial al securității naționale. În: **Gândirea militară românească. 2014. nr. 4 p.140-149. 0,9 c.a.**
- 3.4. Manolache Constantin. The military organism of the state: theoretical and methodological analysis. În: **Postmodern Openings (Iasi). 2010. Vol. 3. p. 71-81. 1,0 c.a.**

IV. Articole în culegeri internaționale

- 4.1. Манолаче Константин. Международное сотрудничество как основа национальной безопасности. În: Проблемы национальной безопасности России: уроки истории и вызовы современности. Материалы международной научно-просветительской конференции. К 70-летию: битва за Кавказ в годы Великой отечественной войны. Адлерские чтения, 24-28 мая 2013 . Краснодар: Традиция, 2013. с. 158-161. 0,3 c.a.
- 4.2. Манолаче Константин. Вооруженные силы Республики Молдова как элемент системы национальной безопасности. În: Проблемы национальной безопасности России: уроки истории и вызовы современности. Материалы международной научно-просветительской конференции. К 100-летию начала Первой мировой войны и 75-летию начала Второй мировой войны: битва за Кавказ в годы Великой отечественной войны. Адлерские чтения, 23-27 мая 2014 г. Краснодар: Традиция, 2014. с. 166-169. 0,3 c.a.
- 4.3 Manolache Constantin. Drepturile militarilor sub aspect politologic. În: Securitatea națională: o nouă paradigmă. A 5-a sesiune intern. de comunicări științifice: științe politice, relații internaționale și studii de securitate, 28-30 mai 2010. Sibiu, Editura Universității Lucian Blaga, 2010. Vol. 1. p. 74 -77. 0,3 c.a.
- 4.4 Manolache Constantin. Programul „Parteneriat pentru pace” ca factor de integrare europeană a Republicii Moldova. În: Moldova, România, Ucraina: integrarea în structurile europene: materialele simp. șt. intern. tradițional, Chișinău, 15-16 oct. 1999. Chișinău: Perspectiva, 2000. p. 47-52. 0,3 c.a.

4.5 Manolache Constantin. Interacțiunea dintre societate și natură în sfera militară : considerații metodologice. În: Filosofie, Medicină, Ecologie: probleme de existență și supraviețuire a omului: materialele conf. a 4-a șt. internaționale, 7-8 apr. 1999. Chișinău: Reclama, 1999. p. 89-91. 0,2 c.a.

V. Articole în reviste naționale

Categoria B

5.1. Manolache Constantin. Securitatea militară – element esențial al securității naționale. În: Akademos: revistă de știință, inovare, cultură și artă. 2014. nr. 4. p. 134-140. 0,6 c.a.

5.2. Manolache Constantin. Organismul militar al statului: aspecte cognitive metodologice. În: Akademos: revistă de știință, inovare, cultură și artă. 2014. nr. 3. p. 118-122. 0,4 c.a.

5.3. Manolache Constantin. Geneza organismului militar: dimensiunea conceptuală. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice. 2014. nr. 3 (166), p. 30-48. 1,5 c.a.

5.4. Manolache Constantin. Bazele teoretico-metodologice ale cercetării organismului militar al statului. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice. 2014. nr. 2 (165), p. 90-99. 0,9 c.a.

Categoria C

5.5. Manolache Constantin. Marinuța Vitalie. Considerații privind implementarea controlului civil democratic asupra sferei militare. În: Revista Militară. Studii strategice de apărare și securitate. 2014. nr. 2 (12). p. 78-83. 0,6 c.a.

5.6. Manolache Constantin. Esența și structura organismului militar al statului. În: Revista Militară. Studii strategice de apărare și securitate. 2014. nr. 2 (12). p. 52-77. 2,1 c.a.

5.7. Manolache Constantin. Trofimov Vladimir. Establishment and evolution of The National Security of the Republic of Moldova. În: Revista Militară. Studii strategice de apărare și securitate. 2013. nr. 1 (9). p. 14-28. 1,3 c.a.

5.8. Manolache Constantin, Negru Valentina. Terminologia militară : particularități sistemice și funcționale. În: Studia Universitatis. Seria Științe umanistice. 2010. nr. 10. p. 70-73. 0,3 c.a.

5.9. Manolache Constantin. Gherbovei Nicolae. Hanganu Oleg. Transformările social-politice sub aspectul consecințelor militare: abordare teoretico-metodologică. În: Studia Universitatis. Seria Științe sociale. 2009. nr. 8. p. 241-245. 0,4 c.a.

5.10. Manolache Constantin. Coropceanu Ion. Hanganu Oleg, Gherbovei Nicolae. Esența și structura organismului militar al statului: caracteristică politologică. În: Studia Universitatis. Seria Științe sociale. 2009. nr. 3. p. 194-199. 0,5 c.a.

5.11. Manolache Constantin. Coropceanu Ion. Organismul militar al statului: abordare metodologică a cercetării. În: Studia Universitatis. Seria Științe sociale. 2008. nr. 4. p. 237-242. 0,5 c.a.

5.12. Manolache Constantin. Corelația militar-nonmilitar în securitatea națională: analiza metodologică. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria Științe socioumanistice. Chișinău, 2006. Vol. 2. p. 112-114. 0,3 c.a.

5.13. Manolache Constantin. Dezvoltarea durabilă: influența asupra securității naționale. În: Ecological chemistry: latest advances. Chișinău, 2005. p. 743-748. 0,5 c.a.

5.14. Manolache Constantin. Ecologismul ca doctrină politică: unele considerațiuni metodologice. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Chișinău, 2000. p. 40-46. 0,6 c.a.

5.15. Manolache Constantin. Securitatea ecologică în raport cu factorii politico-militari. În: Analele Științifice. ale Universității de Stat din Moldova. Seria Științe socioumane. Chișinău , 1999. p. 337-340. 0,3 c.a.

VI. Articole în culegeri naționale

- 6.1. Manolache Constantin. Esența și structura organismului militar al statului. În: Probleme actuale ale științei militare și securității naționale. Studii – 2015. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate "Alexandru cel Bun", 2015. p. 138-166. 1,5 c.a.
- 6.2. Manolache Constantin. Optimizarea mecanismului de asigurare a securității naționale. În: Probleme actuale ale științei militare și securității naționale. Studii – 2015. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate "Alexandru cel Bun", 2015. p. 61-81. 1, 5 c.a.
- 6.3. Manolache Constantin. Securitatea militară a Republicii Moldova – componentă de bază a securității naționale. În: Probleme actuale ale științei militare și securității naționale. Studii – 2015. Chișinău : Academia Militară a Forțelor Armate "Alexandru cel Bun", 2015. p. 8-38. 2,1 c.a.
- 6.4. Manolache Constantin. Analiza securității naționale prin prisma fenomenului socio-cultural. În: Probleme actuale ale științei militare și securității naționale. Studii – 2014. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate "Alexandru cel Bun", 2014. p. 160-189. 1,6 c.a.
- 6.5. Manolache Constantin. Marinauța Vitalie. Puterea executivă în controlul civil democratic asupra factorului military. În: Probleme actuale ale științei militare și securității naționale. Studii – 2014. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate "Alexandru cel Bun", 2014. p. 129-141. 1,1 c.a.
- 6.6. Manolache Constantin. Metodologia cercetării securității naționale: aspectul politico-filosofic. În: Probleme actuale ale științei militare și securității naționale. Studii – 2014. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate "Alexandru cel Bun", 2014.p. 8-30. 1,6 c.a.
- 6.7. Manolache Constantin, Ciobanu Vitalie. Simbolurile Trupelor de Grăniceri. În: Simbolurile naționale ale Republicii Moldova. Chișinău : "Cu drag" SRL, 2011. p. 456-464. 0,5 c.a.
- 6.8. Manolache Constantin, Ciobanu Vitalie. Simbolurile Trupelor de Carabinieri. În: Simbolurile naționale ale Republicii Moldova. Chișinău : "Cu drag" SRL, 2011. p. 465-471. 0,4 c.a.
- 6.9. Manolache Constantin, Ciobanu Vitalie. Simbolurile Armatei Naționale. În: Simbolurile naționale ale Republicii Moldova. Chișinău : "Cu drag" SRL, 2011. p. 443-455. 1,4 c.a.
- 6.10. Manolache Constantin. Situația ecologică și factorii politico-militari : abordare metodologică. În: Ecosofia și perspectiva umană: culeg. consacrată Zilei Mondiale ale Filosofiei, 18 noiem. 2004. Chișinău: Grafema Libris, 2005. p. 365-367. 0,3 c.a.
- 6.11. Manolache Constantin. Dezvoltarea durabilă: influența asupra securității naționale. În: Analele Științifice. ale Universității de Stat din Moldova. Seria "Științe socioumane". Chișinău , 2000. Vol. 2. p. 229-232. 0,3 c.a.
- 6.12. Manolache Constantin. Politica militaro-ecologică a statului : abordarea conceptuală. În: Starea actuală și tendințele evaluării politicii ecologice în Republica Moldova. Materialele conf. științifico.-practice cu participarea absolvenților programelor academice ai Agenției de Informare a Statelor Unite ale Americii, 4 iun. 1999. Chișinău, 1999. p. 60-65. 0,5 c.a.

VII. Teze din materiale ale comunicărilor științifice

- 7.1. Manolache Constantin. Ensuring National Security in Bessarabia in the Interwar Period. În: Central and Eastern European LUMEN Conference: New Approaches in Social and Humanistic Sciences. Working Papers Volume of LUMEN NASHS 2015. International Conference. 11 th – 13 th September 2015. Chișinău, p. 176-177. 0,1 c.a.
- 7.2. Manolache Constantin. Organismul militar al statului: esență, structură și funcții. În: Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul geopolitic european. Conferință.șt. internațională, 8 oct.2010: program, rezumate. Chișinău: IIEȘP al AȘM, 2010. p.75. 0,1 c.a.

ADNOTARE

Manolache Constantin. Politica de construcție militară în Republica Moldova: repere teoretico-metodologice și valențe practice. Referat științific al tezei de doctor habilitat în științe politice (în baza lucrărilor publicate). Chișinău, 2016.

Structura referatului: Introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, referințe bibliografice cu 103 de titluri, lista publicațiilor, 56 de pagini de text de bază. Rezultatele sunt publicate în 43 de lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: Republica Moldova, construcție militară, organism militar, sector național de securitate și apărare, securitate militară, securitate nonmilitară (ecologică), formațiune militară, sistem, autorități, modernizare politică.

Scopul și obiectivele: scopul constă în cercetarea procesului de fundamentare conceptual-teoretică și de evoluție a construcției militare în Republica Moldova în vederea determinării și evaluării gradului de funcționalitate a politicii de stat în sistemul securității și apărării naționale. Unele obiective sunt: stabilirea cadrului politico-juridic, abordărilor conceptuale și reperelor teoretico-metodologice de realizare a investigațiilor sistemului național de securitate și apărare; analiza cadrului legislativ-normativ de instituționalizare și funcționalitate a structurilor abilitate cu atribuții în domeniul securității și apărării naționale; analiza obiectivelor, funcțiilor și activității, semnalmentelor, tipurilor și structurii organismului militar al statului ca sistem, evidențiind generalul și particularul.

Noutatea și originalitatea științifică a investigațiilor desfășurate și a rezultatelor obținute se exprimă prin realizarea unei cercetări complexe, axate pe un suport conceptual-teoretic adecvat și cu valențe aplicative fezabile, a construcției militare în Republica Moldova, fapt care a asigurat fundamentarea unei direcții științifice noi în cadrul științelor politice. Caracterul inovator constă în abordarea interdisciplinară în plan metodologic și polivalentă sub aspect structural-funcțional a politicii construcției militare în Republica Moldova, elucidată diacronic și preponderent sincronic.

Rezultatele științifice principial noi obținute în urma realizării cercetărilor au contribuit la fondarea unei direcții științifice calitativ noi în cadrul științelor politice din Republica Moldova – politica construcției militare în Republica Moldova, avînd ca suport analiza politicii de stat și a organismului militar. Cercetările au condus la dezvoltarea fundamentelor conceptual-teoretice ale politologiei militare și reperelor aplicative pentru modernizarea sistemului de securitate și apărare.

Semnificația teoretică rezidă în elaborarea și prezentarea unui cadru conceptual-teoretic și metodologic complex, de caracter interdisciplinar și multidisciplinar de cercetare a construcției militare în Republica Moldova tratată ca politică de stat în sectorul securității și apărării naționale: au fost elaborate definiții de sinteză ale conceptelor „organism militar”, „formațiune militară” și „politică militaro-ecologică”, precum și cadrul teoretico-metodologic de cercetare a organismului militar al statului în baza conexiunii „sistem-element”; au fost reliefate necesitățile și oportunitățile de securitate și apărare ale Republicii Moldova.

Valoarea aplicativă constă în prezentarea rezultatelor de importanță deosebită care pot fi folosite pentru elaborarea politicilor de stat în domeniul securității și apărării, exprimată în formă de legi, concepții, strategii și alte acte normative de caracter general sau sectorial. Aplicabilitatea rezultatelor cu valențe fezabile se exprimă prin următoarele: asigură autoritățile cu demnități publice, funcționarii publici cu rezultate relevante în domeniul construcției militare; oferă cadrelor științifice universitar-academice și experților în domeniul securității și apărării suportul conceptual și teoretico-metodologic indispensabil pentru aprofundarea și extinderea cercetărilor; deschide perspective noi pentru pregătirea cadrelor de înaltă calificare.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele cercetărilor exprimate prin concluzii și recomandări au fost implementate în Legea cu privire la apărarea națională nr. 345-XV din 25 iulie 2003 și în proiectele strategiei naționale militare, participarea la pregătirea funcționarilor publici și militarilor în termen prin elaborarea și editarea unor documente, precum și la executarea unor proiecte instituționale în calitate de director sau executant.

ANNOTATION

Manolache Constantin. The policy of military construction in the Republic of Moldova: theoretical and methodological guidelines and practical outlines. Scientific essay of the Doctor Habilitat thesis in political sciences (based on published works). Chisinau, 2016.

Structure of the essay: introduction, four chapters, conclusions and recommendations, bibliographical references with 103 titles, list of publications, 56 pages of text. The results are published in 43 scientific papers.

Keywords: Republic of Moldova, military construction, military body, national security and defense sector, military security, nonmilitary security (ecological), military unit, system, authorities, political modernization.

Goals and objectives of the work: the main purpose is to make a research of conceptual-theoretical process and the evolution of military construction in the Republic of Moldova for determining and assessing the functionality of the state policy in the national security and defense system. Some objectives make reference to: establishment of political and legal framework, conceptual approaches and theoretical and methodological benchmarks for accomplishing the investigation of the national security and defense system; analyzing the legal and normative framework for institutionalizing and functionality of bodies charged with competences in the field of the national security and defense; analyzing the objectives, functions and activities, types and structure of the military body as a whole system, highlighting the general and the particular.

Scientific novelty of investigations and results are expressed by fulfilling a complex research focused on appropriate conceptual and theoretical support, having feasible applicative connotations, the military construction in the Republic of Moldova, which envisaged the foundation of a brand new scientific direction within political sciences context. The scientific novelty resides in the interdisciplinary approach on methodological level and polyvalent approach under structurally-functional aspect of military body construction policy in the Republic of Moldova, elucidated mainly synchronically and diachronically.

New scientific results obtained from carrying out the research, have determined the foundation of a brand new scientific direction within political sciences from the Republic of Moldova – the policy of military construction in the Republic of Moldova, having as a support the analysis of the state policy and the military body. The research has developed of theoretical basics of military politology and practical benchmarks to modernize the system of security and defense.

Theoretical significance lies in elaboration and presentation of a complex conceptual-theoretical and methodological framework, referring to an interdisciplinary and multidisciplinary research of the military construction in the Republic of Moldova treated as the state policy in the field of national security and defense: definitions of the following concepts have been drafted- "military body", "military unit" and "military-ecological policy" as well as the methodological framework of researching the military body of the state via the relation "system-element"; were highlighted the Republic of Moldova's security and defense needs and opportunities.

The applied value lies in presenting the results of crucial importance that can be used to elaborate state policies in the field of security and defense, expressed by laws, concepts, strategies and other general or sectoral regulations. The applicability of results with feasible connotation is reflected by the following: provides authorities with public offices and civil servants with relevant results in the field of military construction; offers to university-academic scientific staff and experts in security and defense field the conceptual and theoretical-methodological support, essential for deepening and broadening investigations; opens new perspectives for the training of highly qualified staff.

Implementation of scientific results: the results of research have been implemented in the Law on National Defense no. 345-XV of 25 July 2003 and the national military strategy projects, participation to civil servants and conscripts training by drafting and editing of some documents and implementation of institutional projects as a director or performer.

АННОТАЦИЯ

Манолаке Константин. Политика военного строительства в Республике Молдова: теоретико-методологические основы и практические аспекты. Научный реферат диссертации на соискание учёной степени доктора хабилитат политических наук (на основе опубликованных работ). Кишинев, 2016.

Структура реферата: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиографические ссылки (103 ссылки), список публикаций, 56 страниц основного текста. Результаты исследования опубликованы в 43 научных работах.

Ключевые слова: Республика Молдова, военное строительство, военный организм, национальный сектор безопасности и обороны, военная безопасность, система, невоенная (экологическая) безопасность, военное формирование, власть, политическая модернизация.

Цель и задачи: Цель диссертации заключается в исследовании процесса теоретико-концептуального обоснования и эволюции военного строительства в Республике Молдова в контексте определения и оценки функциональности государственной политики в сфере национальной безопасности и обороны. Задачи исследования: установить политическую и правовую основу, концептуальные подходы и теоретико-методологические основания для исследования национальной безопасности и обороны; анализ юридическо-правовых рамок институционализации и функциональности органов национальной безопасности и обороны

Научная новизна и оригинальность исследования заключается в проведении комплексного изучения политики военного строительства в Республике Молдова, которое обеспечило основу для разработки нового направления в политических науках. Инновация состоит в междисциплинарном подходе, многостороннем структурально-функциональном анализе политики военного строительства в Республике Молдова.

Принципиально новые научные результаты способствовали становлению и утверждению качественно нового научного направления политической науки в Республике Молдова – политики военного строительства в Республике Молдова, основанной на анализе государственной политики и военного организма. Теоретически была обоснована военная политология и разработаны действия для модернизации системы безопасности и обороны.

Теоретическая значимость состоит в разработке и представлении теоретическо-концептуальных и методологических рамок междисциплинарного исследования военного строительства в Республике Молдова, которое рассматривается как государственная политика в сфере национальной безопасности и обороны. Были разработаны обобщающие определения таких понятий как «военный организм», «военное формирование» и «военно-экологическая политика», а также теоретические и методологические рамки исследования военного организма государства на основе отношения «система-элемент»; были выявлены потребности и вызовы системы безопасности и обороны Республики Молдова.

Практическая ценность заключается в представлении результатов неоспоримой важности, которые могут быть использованы для разработки государственной политики в области безопасности и обороны, выраженной в форме законов, концепций и стратегий. Применимость полученных научных результатов состоит в обеспечении государственных учреждений, государственных служащих и представителей университетско-академических кругов и экспертов значимым материалом в области военного строительства, необходимым для углубления и расширения исследований; открытии новых перспектив для обучения высококвалифицированных специалистов.

Внедрение научных результатов: результаты исследования в виде выводов и рекомендации нашли свою реализацию в Законе о национальной обороне № 345-XV от 25 июля 2003 года и в разработанных проектах Национальной военной стратегии, в участии в подготовке государственных и военнослужащих посредством разработки и редактирования документов, а также выполнении институциональных проектов в качестве руководителя или исполнителя.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în referatul științific al tezei de doctor habilitat în științe politice (în baza lucrărilor publicate) sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

MANOLACHE Constantin

10 noiembrie 2015

CV-ul AUTORULUI MANOLACHE Constantin

Data nașterii: 11.01.1953

Locul nașterii: satul Hiliuți, raionul Râșcani, RSS Moldovenească/Republica Moldova

Studii:

1971–1977 – Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Biologie și Pedologie

1987–1989 – Școala Superioară de Partid din orașul Leningrad

Grad științific:

1998 – doctor în politologie, Universitatea de Stat din Moldova

Titlul științific:

2005 – conferențiar universitar (docent), Institutul Militar „Alexandru cel Bun”

Grad militar:

2002 – colonel (r)

Stagii:

2008–2015 (în medie două stagii pe an) – Institutul de Cercetări Enciclopedice al Academiei Naționale a Ucrainei;

28 octombrie 2014 – 7 noiembrie 2014; 1 noiembrie 2015 – 8 noiembrie 2015 – Universitatea Națională din Wuhan, Facultatea de Economie și Drept

Activitate profesională:

1977–1978 – laborant superior, Institutul de Protecție Biologică a Plantelor
1978–1992 – redactor, redactor superior, șef de redacție, redactor-șef adjunct, Editura „Lumina”
1992– 2003 – șef al Centrului Editorial al Ministerului Apărării al Republicii Moldova;
2003–2006 – consilier al Ministrului Apărării al Republicii Moldova
2006–2008 – cercetător științific principal, șef al Centrului de Cercetări Strategice, Institutul de Istorie, Stat și Drept, Academia de Științe a Moldovei
2009 – până în prezent – cercetător științific superior la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate al Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” (cumul)
2008–2014 – director, Institutul de Studii Enciclopedice, Academia de Științe a Moldovei
2014 – până în prezent – directorul Bibliotecii Științifice Centrale „Andrei Lupan” (Institut), Academia de Științe a Moldovei

Domeniile de activitate științifică:

Științe politice. Securitate militară și apărare. Securitate ecologică: probleme politico-militare.

Participări la foruri științifice:

14 foruri științifice naționale și internaționale, inclusiv 3 rapoarte la ședințele în plen la conferințe științifice naționale și 2 – internaționale.

Lucrări științifice și metodico-didactice publicate la tema investigațiilor:

au fost publicate 43 de lucrări științifice, dintre care 3 monografii, 2 articole de sinteză, 4 articole în reviste de circulație internațională, 5 articole în culegeri internaționale, 15 articole în reviste naționale (4 de categoria B și 11 de categoria C), 12 articole naționale și 2 teze ale comunicărilor științifice în volum total de circa 65.0 coli de autor

Conducerea/consultarea tezelor de doctorat:

Conducător de doctorat la specialitatea 561.01 – *teoria, metodologia și istoria politologiei; instituții și procese politice* la 6 doctoranzi

Participări la proiecte de cercetare-dezvoltare, inovare:

participări la proiectele instituționale (fundamentale) realizate de Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” (Institut) a Academiei de Științe a Moldovei și de Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

Redactor-șef, membru al colegiilor de redacție la publicațiile științifice:

Itinerar strategic : revistă de studii de securitate și apărare;. *Romanian journal for multidimensional education* . Revistă românească pentru educația multidimensională; *Revista Militară* : studii de securitate și apărare; *Enciclopedica* : cercetări enciclopedice și de istorie a științei;. *Cohorta* : revistă de istorie militară; *Bicmnik*: revista științifică a Institutului de Cercetări Enciclopedice din Ucraina.

Distincții, premii, diplome:

2009 – Ordinul de Onoare
2010 – Medalia „Recunoștință”
2011 – Medalia „Aniversarea a XX-a a Armatei Naționale”
2012 – Diploma Academiei de Științe a Moldovei
2012 – Medalia „Dimitrie Cantemir”
2013 – Ordinul „Meritul Bisericesc”, gradul II
2013 – Trofeul Comitetului Național Olimpic
2013 – Diploma „Meritul Academic”
2014 – Premiul Academiei de Științe a Moldovei pentru realizări științifice valoroase
2014 – Titlul onorific „Om emerit”
2015 – Diploma de Onoare a Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”

Date de contact:

Adresa (oficiu): Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1, Academia de Științe a Moldovei, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” (Institut), Academia de Științe a Moldovei, Chișinău-2001, Republica Moldova, Tel./fax (oficiu) (+373/22) 22 18 99, Tel. (GSM): (+373) 69926912. E-mail: enciclopedia@asm.md; manolache53@mail.ru.